

A GYERMEK ILLEMTANA

— KÖNYV A SZÜLŐK KEZÉBE. —

IRTA:
DR., FÓTI J. LAJOS

Budapest.

LITTERATURA

NÁDOR-UCCA 28.

SZERZŐ EGYÉB MŰVEI:

A Toldi monda.

A római Attila legenda.

A Góg Magóg legenda.

A Bánk Bán idegen eredetű meséje.

Les Maîtres Conteurs Hongrois.

La Tragédie de l'Homme,

André Àdy le grand poète magyar.

Ady Endre világirodalmi jelentősége.

Napoleon; Gondolatok.

ANYÁM EMLÉKÉRE

**az anyáknak, szülőknek, íróknak,
tanítóknak, tanároknak mindazok
nak, akik a szebb, jobb neme-
sebb érzéseket akarják a
gyermekek szívébe oltani,
akik egy tisztultabb maga-
sabb eszmékért küzdő
emberiséget óhajta-
nak látni: ajánlom e
kis könyvet.**

Felelős kiadó: Dr. Fóti J. Lajos, Budapest
Kis Gyula és Társa nyomda, Budapest, Vadász u. 32.
Nyomdáért felel: Kis Gyula.

Ez a könyv gyermekekhez szól, de a szülők kezébe való. Rövid összefoglalása az illem, a nevelés főbb szempontjainak. Nem a szertartásokra, nem az etiketre helyezi a fősúlyt, de a belső illemre, a lélek finomságára.

Első része a gyermekekhez szól, a gyermekszoba illemét tárgyalja; a második rész felnőtteknek való. De bizonyára lesz szülő, aki felnőtt fiával is megbeszéli az első részben mondottakat, mások pedig a második részből is fognak majd magyarázni gyermekeiknek. Az illemre nem nevelhetjük elég korán a gyermeket és jó, ha a gyermek minél előbb hall az élet minden körülményei közt megkívánt viselkedésről.

A könyv főleg az illem fogalmát akarja a gyermekkel — és a felnőtt fiúval — megértetni, kötelezettségünket a modorra, ami emberi mivoltunk, emberi méltóságunk alapja és elengedhetetlen követelménye.

Válságos időket élünk. Az élet talán még sohasem mutatta ily kegyetlen arcát az élőknek és könyvünknek éppen ebben van aktualitása, hogy figyelemztetés akar lenni a lélek számára, hogy a legnagyobb válságban, a legelkeseredettebb küzdelemben se feledkezzenek meg az illemről, ami egy az emberi méltósággal.

Budapest, 1941, március hó.

I. rész

Az otthon és a környezet

Az életben semmit annyira nem restellünk, úgy nem szégyellünk, mint mikor illetlenséget követünk el. Ha ostobaságot mondtunk, ha ügyetlenek voltunk, ha tudatlanságot árultunk el, erre mind van mentség. Az illetlenségre nincs — ezt csak szégyelljük.

Miért van ez így?

Mert az illem, ha egyrészt az emberi érintkezésnek szebb, magasabb és méltóbb formája, mégis ősi, ösztönös, a priori*) adottsága a léleknek, mint a becsület, melynek meglétét minden jobbérzésű ember a maga számára elengedhetetlennek tartja. Amint önként lesüllyed és másodrendűvé lesz az ember, ki a becsület ellen vét: úgy lefokozza és lealacsonyítja az embert, az illem megkerülése is. Az illem a lelki becsület: a tisztesség.

Erkölcsei és szellemi szempontból az illem magasabb lelki tulajdonság, mint a becsület, sőt a legmagasabb lelki tulajdonság: egyrészt, mert magában foglalja a becsületet — becsület nélkül nincs illem — másrészt mert túl a becsületen, felemelkedik az összes lelki, illetve erkölcsi követelmények elé. Becsületes lehet egy durva faragatlan ember is, az illemhez — mint látni fogjuk más, magasabb,

*) Filozófiai kifejezés: ősi, a tapasztalatot megelőző, velünk született fogalmak, érzések és ösztönök.

differenciáltabb lelki tulajdonságok is kellenek.

Az illemnek magasabbrendűségét a becsülettel szemben, még egy különös körülmény is mutatja:

A becsület szabályait előírja a törvény. Aki a becsület szabályai ellen vét, azt bünteti a bíróság, a becsületre kényszerít az államhatalom. Az illem szabályait nem írja elő a törvény, aki az illem ellen vét, azt nem bünteti senki, az illemre nem kényszerít semmi — csak a tisztesség.

A tisztesség, az emberi jóézés elengedhetetlenül, de *önként* kötelez az illemre. És éppen mert önként kötelez, minden ember, aki a tisztességes fogalomra igényt tart: az illemt magára nézve kötelezőnek tekinti. Az illem a magasabb emberi, a nemeőbb emberi diadala a gyarló emberin: az önzés, a durvaság, a gőg leküzdése: az erények gyakorlása. Az illem a tisztult emberi, az eszményi emberi: az emberi méltóság igazi, legragyogóbb megnyilvánulása. Szent örökség, amit szüléinktől kaptunk, amit szüleink iránti tiszteletből gyakorolunk: az illem az első életforma, amire gyermekeinket oktatjuk. Az illem az emberi méltóság elengedhetetlen követelménye, mely elől az élet egyetlen és semmilyen körülményei közt nincs kitérés: aki az illem ellen vét, vét a tisztesség ellen, vét az emberi méltóság ellen, vét szülei tanításai ellen, neveltetésére, otthonára, gyermekszobájára vet árnyékot.

Az illem ellen vétetni, azért oly szégyen.

Mi az illem!

Az illem az ember megbecsülése az emberben, az emberi érzékenység tiszteletben tartása és kímélése, adott helyzetben soha vissza nem élés, az élet minden körülményei közt felmerülő dolgok legheylesőbb, legkíméletesebb, legkifogástalanabb elintő-

zése. Az illem a kellem, az előzékenység, és a tisztelet.

Azokat az embereket, akik szívesek és előzékenyek, akikkel az érintkezés kedves, kellemes és megtisztelő, akiknek minden szavában, tettében és eljárásában a legkifogástalanabb, leghelyesebb és legízlésesebb eljárást látjuk, érezzük és élvezzük: ezeket az embereket az angolok gentleman-nek, a franciák gentilhomme-nak, mi magyarok úrnak nevezzük.

Úr az, akivel az érintkezés kedves, kellemes és megtisztelő, aki legyen bármily magas helyzetben, soha meg nem aláz, de mindig felemel, aki ad anélkül, hogy megbántana, akivel szemben mindig lekötelezve érezzük magunkat, akinek előzékenységét csak tiszteletünkkel viszonzozhatjuk, aki soha semmit nem tesz, amit önmagával szemben megengedhetetlennek tart. Úr a gentleman, az illedelmes ember.

Egy angol könyvben a gentlemanről a következő meghatározást olvastam:

„A gentleman soha senkinek ártani nem akar, senkivel sem igazságtalan, előzékeny és örömmel és önzetlenül fáradozik. Kerül minden vitát, veszedést, tartózkodik a kényszertől, senkit nem gyanúsít, nem esik kétségbe, nem törekszik bosszúra, szívélyesen fogadja azt, aki hozzá fordul. Soha nem beszél magáról, nem kicsinyes, nem közönséges és sohasem részrehajló. Türelmes és megértő, öntudatosan kitart az igaza mellett, ha igaza van — készségesen elismeri, ha tévedett. Energikus, határozott és meggyőző. Ószinte jóakarató és toleráns. Különösen toleráns vallási dolgokban, nem annyira filozófiai meggyőződésből, mint inkább lelki nemességből.”

Ez a gentleman, az igaz, feddhetetlen ember. Légy te is ilyen.

*

Ebbe a könyvbe azokat az elveket és érveket írtuk egybe, melyek megértetik az olvasóval az illem erkölcsi kötelezettségét és összeírtuk azokat a szabályokat, melyek követésével ez erkölcsi kötelezettségnek leginkább megfelelhettek.

I. FEJEZET.

1. Az otthon és a család.

Az illem legfőbb színtere, szentélye, oltára: az otthon.

Otthon kell illedelmesnek lenned, ezt vésd jól a szívedbe: ez az élet aranszabálya.

A legtöbb ember azt hiszi, hogy az illem szabályai azt írják elő, mikép kell viselkednünk a külvilágban, a társaságban, vendégségben, magas hivatalokban, kihallgatások, fogadtatások és más ünnepek alkalmakkor. Ez tévedés.

A külvilágnak, a társaságnak, a hivatalos szer-tartásoknak stb. megvannak a maga szabályai,, amiket ismerni kell, hogy az életben tudjunk mozogni. De ez ügyesség kérdése.

Az illem szabályai a belső énrre, a lélekre vonatkoznak, így elsősorban az otthonra kötelezők.

Aki otthon nem illedelmes, aki otthon nem udvarias, de a külvilágban igen, az hasonlít arra az emberre, aki csak az arcát és a kezét mossa, de a testét nem, vagy aki szép rendes ruhát hord, de piszkos fehérneműt. Az illem nem külszín, nem

ügyeskedés a külvilág előtt: az illem belső szívügy, a lélek finomsága. És kivel kell melegebben, gyenedebben éreztetni a lélek belső finomságát, mint az otthoni környezettel!

Vésd jól a szívedbe gyermekem, ez az illem legfőbb szabálya: nem csak azokkal kell udvariasnak lenni, akik feletted állanak, akiktől függsz, de udvariasnak kell lenni azokkal, akik környezetedhez tartoznak, akik szeretettel vesznek körül, kikkel egyenrangú vagy és udvariasnak kell lenni azokkal, akik tőled függenek.

Aki csak felfelé udvarias, vagyis csak azokkal akik felette állnak, de lefelé, vagyis azokkal, akik tőle függenek, azokkal nem: az senkivel sem udvarias, mert az felfelé alázatos és lefelé durva.

Az illedelmes ember — ebből láthatod — egyszerűs mind, gerinces ember, mert egyformának mutatkozik fent is, lent is. Ez az egyensúly adja meg ? . még alacsonyabb sorsban levő egyénnek is azt a nyugodt önbizalmat és öntudatot, mely még a legfelsőbb helyen is tiszteletet ébreszt iránta.

Ezt a nyugodt öntudatot, ezt a biztonságot azonban csak úgy szerezheted meg magadnak, ha már gyermekkorodban, a szülői házban gyakorolod az illem szabályait. Bizo-nyára hallottad már említeni és hidd el nekem, hogy az úgy is van — hogy valakinek a testtartásáról, hangjáról, egy mozdulatáról meg lehet ismerni, hogy művelt, előkelő gondolkozású ember-e vagy sem, hogy a nevelést már a szülői házban kapta-e vagy sem, hogy az már gyermekkorában a lelkébe oltatott-e és így valósággal természetévé vált, vagy az nála csak később magára vont külső máz.

A nevelés, a modor: az otthon, a származás külső jele és bizonyítéka, a lélek díszruhája, mely előtt

megnyílnak a társadalom ajtai, mellyel bejuthatsz a legfényesebb, a legmeghittebb szalonokba.

De a modort csak otthon lehet elsajátítani és csak úgy, ha már gyermekkorodban igyekszel az illem fogalmát megérteni és annak szabályait otthon és főképen otthon betartani.

2. A szülők.

Az otthon az első környezet, amelybe találsz magad, a világ, amelyben öntudatra ébredsz, az élet bölcsője, melyben mint tündérálom ring életed legboldogabb korszaka: a gyermekéted. Úgy születesz az otthonban, mint az első emberpár a paradicsomban. Megvan mindened amit csak kívánsz, csak kezedet kell kinyújtani érte, csak szólnod kell és már megkapod. Ha nem szólsz, szüleid túlaradó szeretete megkérdi: nem óhajtsz-e valamit?

Gondold meg, soha életedben többé ennyi szeretetben, gyöngédségben részed nem lesz. Szüleid gyöngéd szeretete, aggódó gondoskodása tesz az otthon emlékéért oly aranyossá, a gyermekétedet oly boldoggá. Az otthon nyújt mindent. Szüleid gondoskodása halmoz el mindennel, amire életed első, gyámoltalan korszakában, mikor szerezni még nem tudsz, szükséged van. Az anyagi szükségleteken kívül, az otthontól, szüleidtől kapod az egész életre kiható legfőbb erkölcsi javakat.

Atyádtól öröklöd a csorbíthatatlan tisztességes családi nevet, amire — és méltán — oly büszke vagy. Az a tisztelet és tekintély, melyet atyád e névnek szerzett téged is megillet. De egyben súlyos erkölcsi kötelezettséget is ró rád: ezt a tiszteletet, ezt a becsületet meg kell őrizni és tovább fejleszteni. Méltónak

kell lenni szüleidhez. És hogy lehetsz méltó szüleidhez?

Csak egy módon: igyekszel olyanná válni, amilyenek ők. Atyád legyen mintaképed a munkaszeretetben, a kitartásban, a kötelességtudásban. Értsd át, mily féltő gonddal, mily lankadatlan eréllyel örködik a családi létalap, a családi színvonal megtartásán és emelésén. Figyeli szellemi fejlődésed, új fogalmakról beszél neked, tanítással, olvasással igyekszik benned a tudás, a műveltség iránti vágyat felkelteni és fejleszteni.

Anyádtól láthatod, mint irányítja az élet minden célját, gondolatát, tettét egyetlen érzés: a szeretet. Az anyai szeretet építi fel testedet és készíti elő lelkedet a nagy teher próbára: az élet elviselésére.

Ennyi jó, kimeríthetetlen kincs és szeretettel szemben, mi a te kötelességed? Oly egyszerű a válasz: szívedre kell hallgatnod:

„tiszteld atyádat és anyádat”

írja elő a szentírás és ha egész életedben gyógyíthatatlan lelki sebet magadban hordani nem akarsz, e parancs ellen sohase véts. Nem volt még gyermek a földön, aki meg ne bánta volna, ha szülei akarata ellen cselekedett.

Ebből azt fogod gondolni — és nap nap után főképen ezt hallod — hogy szüleidnek első sorban engedelmességgel tartozol. „Légy engedelmes és szorgalmas” — szüleid is főképen ezt hangoztatják előtted. Udvariasságról, velük szemben tanúsítandó udvariasságról, ők talán keveset, vagy semmit sem szólnak előtted. Ebből csak azt ne következtess, hogy nem tartozol vele szemben a legmegezebb udvariassággal.

Szüleid első sorban engedelmséget és szorgalmat követelnek tőled, mert mind a kettő a te érde-

ked. Ők csak azt kívánják, ami a te javad. Ha engedelmes és szorgalmas vagy, annak csak te fogod a hasznát látni. Udvariasságról, velük szemben tanúsítandó udvariasságról, ők keveset beszélnek neked, két okból:

először mert az udvariasságnak önként kell megnyilvánulni és nem parancsszóra;

másodsor, mert az udvarias ember mindenkítől elvár udvariasságot, de senkitől nem követel. Nem udvarias dolog, valakit udvariatlanságára figyelmeztetni. Az udvariatlanságot, csak némán éreztetni kell. Főképen úgy, hogy az udvariatlan emberrel nem érintkezünk.

A szülőkkel tanúsítandó udvariasság belső szívügy, ezt nem is lehet szabályokba foglalni. Legjobban szeretném ide azt írni: erről felesleges beszélni, ezeket a szabályokat szíved úgyis önként súgja. Csupán néhány mozzanatot emelek ki:

1. A szüleiddel szemben köteles udvariasság már az engedelmeskedésben is megnyilvánulhat. Kétféle képen leitet engedelmeskedni: szívvel és szív nélkül. Neked az előbbit kell választanod. Ha szüleid olyasmit kívánnak tőled ami nincs ínyedre, amit habozol megtenni, kedvesen megkérdezheted: „Örömet csinálok veled anyukámnak, ha megteszem!” És tedd meg örömmel, sugárzó arccal. Szüleidnek így kettős örömet fogsz okozni: először azzal, hogy engedelmeskedtél, másodsor mert .látták, hogy a kedvükért tetted meg és örömmel tetted meg. Engedelmeskedni, mindig szívvel, vagyis örömmel, mosolyogva kell.

2. Szüleiddel szemben, apró udvariasságok és figyelmességekről sem feledkezz meg. Ne csak családi ünnepeken — születés vagy névnap, házassági évforduló stb. alkalmakkor gratulálj és vidd el a kis ajándékokat, de légy figyelmes mindig. Ta-

vasszal, mikor az első ibolyát árulják az uccán, végy egy csokrot anyukádnak, télen mikor az első narancs jelenik meg a kirakatokban, vásárolj be és vidd haza. Hadd lássák, hogy minden alkalmat megragadsz, hogy örömet szerezz szüleidnek. Nem az ajándék számít, de a figyelem. Az élet száz ilyen alkalmat ad a figyelmesség gyakorlására, ne mulassz el egyet sem.

3. A leggyöngédebb szeretet mellett a legtünnetőbb tisztelettel viselkedj szüléiddel szemben. Ha a szobádba lépnek, hagyd abba a játékot és felállva várd be parancsaikat, vagy esetleges intézkedéseiket. Ha jössz, ha elmegy, illedelmesen és szeretetteljesen köszönj. Anyádnak levett kalappal csókolj kezét, ha atyád szivarra gyújt, gyufát, hamutárcát nyújts elébe, örülj, ha szüleid szórakoznak, ha esetleg miattatok, gyermekek miatt nem akarnak este színházba menni, öntudatosan vállald magadra, hogy otthon mindenki jól fogja magát viselni. Ha anyádnak új ruhája van, vagy új kalapja, örömet fokozd azzal, hogy mondd, hogy büszke vagy, hogy az milyen szép.

Szüleid öröme szüntelen gondod legyen, az élet legvigasztalóbb emlékei azok, melyek a szüleidnek szerzett örömökre vonatkoznak.

3, A gyermekszoba.

Kis testvéreid az élettársaid, akikkel közösen osztod meg a szobád, akikkel együtt töltöd el az élet első és legboldogabb korszakát, a gyermekkort. Tanuld meg már gyermekkorodban az élet egyik legnehezebb feladatát: civódás nélkül könnyűvé, kellemessé tenni a közös életet.

Hallgass jól ide kis fiam: mi a titka annak, hogy a közös élet zavartalan, boldog és harmonikus legyen?

A közös élet harmóniájának, boldogságának egy különös titka van: *a kis dolgokról való lemondás*.

Az együttélésben a legnehezebb a kis dolgokról való lemondás. Talán csodálkozni fogsz ezen és azt hiszed, hogy nagy dolgokról nehéz lemondani és a kis dolgokról könnyű és természetes!

Tévedsz fiam. Csak a kis dolgokról nehéz lemondani és csak a kis dolgok miatt van harag, durvaság és civódás.

Miért van ez így!

A felelet rá könnyű a megértés mégis igen nehéz. Figyelj jól ide kis fiam, az élet nagy titka ez, mely későbbre is kihat, ismerd meg már gyermekkorodban, később ennek jó hasznát fogod venni.

Hallgass most ide: a nagy dolgok úgy-e bár azok nagyok! Azokat nem követjük könnyen el, azokat jól megfontoljuk. A nagy dolgok rendesen nagy áldozatokat követelnek, hosszan latoljuk, megéri-e az áldozatot? Az is, aki akarja, az is, aki ellenzi, a nagy dolgokban egykönnyen nem tud dönteni. Az is aki akarja, az is aki ellenzi tisztában van az áldozatok árával és bizonytalanak látja az eredményt. Az is, aki akarja, az is, ki ellenzi, könnyen lemond, mert egyik sem biztos a dolgában. Nagy dolgokban könnyű és természetes a lemondás, könnyű és természetes a megegyezés. Nagy dolgokban ritka az összekülönbözés.

Az összekülönbözés a kis dolgokban áll elő, melyeket nem fontolunk meg. Egy példával fogom megvilágítani ezt a sajnos kétségbevonhatatlan igazságot.

Vegyük azt az esetet, hogy meleg van, te a

szobában ülsz és tanulsz, az ablakok nyitva vannak. Téged bánt a zaj és be akarod csukni az ablakot. Kis testvéred játszik, gyönyörködik a napsugárban és örömet leli az ucca zajában. Nem akarja hogy becsukd az ablakot. Te az idősebb vagy, érzed, hogy jogod és okod van becsukni az ablakot; a tanulás fontosabb mint a játék. A kis öcséd az okot nem érti, ő csak azt érzi, hogy uralkodni akarsz rajta, és ezért lázad. Öntudatlanul talán az is bántja, hogy ilyen kis dolgokban, ilyen semmisségben sem engedsz neki. Még ilyen kis dolgokban is meg akarod mutatni a hatalmat. Te viszont, tudat alatt, talán azon bosszankodol, hogy öcséd ilyen kis dolgokról sem tud lemondani, ilyen kis dolgokban akaratoskodik és akaszt meg a tanulásban. És minél kisebb a dolog, annál bosszantóbb. Most már a tekintélyed is félted és nem engedsz. Az összekoccanás már . . . már elkerülhetetlen ... de elkerülhető.

Csak egy módon: tanuld meg fiam, hogy a kis dolgokhoz nem méltó ragaszkodni. Tedd magad túl a kis dolgokon. Minél nagyobb vagy lelkiekben, annál kevésbé érintenek a kis dolgok. Csak kis emberek ragaszkodnak kis dolgokhoz! És lásd be azt is, hogy tekintélyed nagyon gyenge lábon állna, ha ártana neki az hogy engedsz. Ellenkezőleg, megmutatom neked, hogy engedékenységgel mennyire növelheted a tekintélyedet.

Csinálj a kövekezőképen: mikor látod, hogy kis öcséd ellenkezik, mosolyogj. És amikor leginkább méltatlankodik afelett, hogy annak kell történni amit te akarsz, akkor simogasd meg gyöngéden a haját és mondd neki: „Dehogyan kell annak történni, amit én akarok, hisz én vagyok az idősebb, legyen úgy, ahogy te akarod, mert te vagy a fiatalabb. És különben is én jásak tanulni akarok, az nem

olyan fontos, mint a te játékod. Maradjon az ablak nyitva és játszál zavartalanul tovább, tudok nyitott ablak mellett is tanulni.”

És azzal ülj le a helyedre és kezdj el tanulni. Biztosítlak, hogy száz kis testvér közül kilencvenkilenc ebben az esetben megszegyenli magát és odasompolyog bátyjához és megkéri, hogy csukja be az ablakot. Így győzhetsz engedékenységgel.

Miért van ez így? Mert az engedékenység sokkal erősebb, mint az erőszak. Az erőszak ellen lehet dacolni, az ellen lehet lázadni, de a jóság ellen nem, az lefegyverez. És mit gondolsz, ha így cselekszel, azzal ártottál tekintélyednek? úgy e nem. Úgy-e belátod, hogy semmi sem növeli annyira tekintélyünket, mint igazunk abszolút tudata és igazunknak jósággal, engedékenységgel, fölényünkkel való éreztetése.

A közös élet naponként, fájdalom óránként teremthet olyan helyzeteket, amelyekben két ember összekülönbözhet. Jósággal, szeretettel, a másikat meg nem bántó fölényel a békét mindig meg lehet őrizni. Csak egy esetben nem: ha a másíknak, talán nem jogos, de érthető kívánságait nem vesszük tekintetbe és vakon hiúságból önzésből a magunk kívánságának akarunk érvényt szerezni. De ez olyan csúnya tulajdonság, hogy bened ilyen fel sem tételezhetek.

E kis példából tanulj meg az élettárs megértésének nagy feladatát. Nyitott szemmel nézd kis testvéred tulajdonságait, akivel megosztod gyermekszobád és tanulj alkalmazkodni e tulajdonságokhoz. Később amikor majd örök élettársad lesz, jó hasznát fogod venni a már gyermekkorban megtanult önkéntes engedékenységnek és áldozatkészségnek.

4. A játék.

A gyermekszoba életét betölti nemcsak a cívódás, de a játék is. A játéknál csodálatos élesen és a maga teljességében nyilvánul meg az emberi lélek. A játékaról könnyen ítélnünk az ember jellemére. Ezzel már azt is mondtam, hogy a játéknak is megvannak a maga illemszabályai. Figyeld meg a következőket:

1. Minden játék végeredményben nyeresre irányú és nyereséssel végződik. Az illedelmes játék nagy titka, hogy ne nyeresre játsz, de a mulatságért. Azért játszol, mert mulatni akarsz és mulattatni akarod játszópajtásaid. Tehát mulattasd őket. Játssz és mulass. Ha vesztesz, ne kedvetlenedj el, ellenkezőleg örülj, hogy kis pajtásod nyer. Ha nyersz, örülj, de örülj úgy, hogy kis pajtásaid veled örülhessenek. Ne diadalmaskodj, de örülj. Maradj mindig lovagias, ha fölényben vagy mutasd mindig, hogy alkalmat adsz társaidnak, hogy ők is nyerjenek.

2. A játék alatt a jókedved soha se veszítsd el. Ha elhibáztál egy ütést, és pajtásaid azon nevetnek, neved te is. Csoport játéknál, tennisz, krocket, kugli, football stb. előfordul, hogy sajátpártbelid követ el valami súlyos hibát. Ilyenkor ne förmedj rá, ne zsarnokoskodj, — mulass.

3. A játéknál ne vitatkozz és főképp ne veszedkedj, Semmit se tarts magadra nézve annyira lehetetlennek, mint hogy játéknál összevesszél valakivel. Ennek lehetőségét magadra vonatkozólag eleve zárd ki. Ha nem fogadják el egy ütésed, vagy te láttad úgy hogy ellenfeled ütése érvénytelen, de véjeményedet nem osztják, vita nélkül fogadd el a döntést. Minél könnyebben engedsz, fölényed annál jobban kitűnik és az erkölcsi diadal úgyis a tied. Ne feledd, hogy játékról van szó.

4. Ne légy soha játék, vagy kedvrontó. Ne akarj mást játszani, mint a többiek és ha hívnak játszani, akkor ne húzódozz, különösen ne, ha a játéknál szükség van rád. Viszont vannak olyan játékok, melyeket csak bizonyos számú játékos játszhat, pl. teniszt legfeljebb négyen. Ha történetesen öten vagytok, engedd át készségesen helyedet, ne csak az idősebbeknek, de a fiataloknak is. Jó gyermekek egymással versengve, ajánlják fel helyeiket a játékhoz és nem azon vesznek össze, hogy mindenki játszani akar, de azon, hogy egyik a másira akarja erőszakolni az elsőbbséget a játékhoz, így kedves, így mulatságos, így öröm a játék. Aki a játékban kedves, előzékeny és lovagias, az az életben is ilyen lesz.

5. A játéknál ne légy se túlságosan hangos, sem kedvetlen. Légy mulatságos és szeretetreméltó, hogy mindenkiben azt az érzést keltsd, hogy veled érdemes játszani.

A kártyajátéknak — felnőttek kedvenc szórakozása — külön illem szabályai vannak, melyeket jó már most tudnod.

1. Az első és legfőbb szabály, hogy ismerd a játékot. Társaságban nem szabad addig játszani, amíg nem ismered jól a játékot. A rossz játékos kellemetlen a partnernek, de főleg kellemetlen a háziasszony számára. A vendégek megneheztelnek rá, hogy rossz játékkal ültette őket össze. Ilyesminek a ház kedves úrnőjét ne tedd ki, mielőtt társaságba mész, tanulj meg játszani.

2. Játékra nem szabad senkit sem kérlelni. Ha valaki — még kimondott kártyaösszejöveleteken. — sem akar játszani, úgy álláspontját tiszteletben kell tartani.

3. Halkan csendesen játsszál; nem való a kártyákat az asztalra csapkodni.

4. Ha a játékosok körülállnák, nem szabad a kibicékkel beszélni.

5. Az előtted levő pénzt, akár nyereségben vagy, akár veszteségben, nem illik megszámolni.

6. Úgyszintén nem illik a pénzt a játék befejezése előtt eltenni.

7. Nem szabad abbahagyni a játékot, ha a vesztes tovább akar játszani.

8. A legcsúnyább dolog kártyajátékhoz pénzt kérni kölcsön. Ezt kerüld el mindenképen. De ha megtetted, a pénzt huszonnégy óra alatt vissza kell adni.

5. A telefon.

A telefon a kultúrélet egyik elengedhetetlen feltétele. Minden kultúrembernek kell hogy legyen telefonja, hogy megközelíthető legyen és hogy ő is közlekedhessen a kultúra megkövetelte gyorsaságával az emberekkel. A telefonnak is megvannak a maga illemszabályai, amelyek a következők:

Csak egyenrangú embereket szabad a telefonhoz hívni, tehát te egyelőre csak kis pajtásaidat. — Ha felhívtad kis pajtásodat és véletlenül a szülők, vagy rokonok közül jött valaki a telefonhoz, akkor bocsánatot kell kérni az alkalmatlankodásért és úgy kérni a telefonhoz a kis pajtásodat.

Idősebb, vagy magasabb rangú egyént csak nagyon fontos ügyben hívhatsz a telefonhoz, vagy ha látogatást akarsz tenni nála, megkérheted, hogy jelöljön ki erre alkalmas időt. De ezt is csak akkor teheted, ha már voltál nála. Ha még sohasem toltál az illetőnél, úgy látogatási szándékodat csak

írásban jelentheted be. Leveledben megemlítheted hogy telefonon elérhető vagy ebben és ebben az órában. Ez azt jelenti, hogy magasabb rangú egyént nem kérhetsz fed arra, hogy neked telefonáljon. Az illetőnek szabadságában áll téged levélben, vagy telefonon értesíteni szándékáról.

Telefonálni is csak a napnak egy bizonyos szakában illik:

legalkalmasabbak erre a délutáni órák. Korán reggel, késő este, az étkezés ideje alatt nagy illetlenség valakit a telefonhoz hívni.

E korlátozásokon belül bárkit felhívhatsz telefonon és bármit elintézhetsz telefonon, csak két dolgot nem:

meghívást, ajándékot, általában semmit sem szabad telefonon megköszönni. Megköszönni mindent levélben, vagy személyes látogatással kell;

éppen így nem szabad meghívást telefonon lemondani. — Ha a meghívást írásban kaptad, ilyen esetben írásban kell lemondani.

6. A rádió.

A rádióról tudod, hogy este tíz óra után nem szabad azt nyitott ablaknál járatni. Ezt a törvény írja elő. Az illem még egyéb követelményekkel áll elő:

nem szabad használni a rádiót, ha beteg van a háznál; ha valaki alszik a lakásban, még ha csak ebéd után dült le pihenni és ha a cseléd már lefeküdt és a rádió kihallatszanék a konyhába.

A rádió gyönyörű találmány, de magad gyönyörködj benne és ne alkalmatlankodj vele másoknak.

7. A személyzet.

Az otthon környezetéhez tartoznak még a cselédek. Sok, sajnos nagyon sok ember azt hiszi, hogy a cselédek más bánásmódban részesülhetnek, mint a többi emberek, hogy velük más hangon kell, vagy lehet beszélni, mint a többi emberekkel, hogy velük szemben a figyelem, az udvariasság szabályai nem kötelezők. Ez nemcsak nagy, de szégyenletes tévedés.

Nem győzöm eleget hangoztatni, hogy amilyen mértékben tiszteled magadban az embert, oly mértékben tiszteld azt másban is. Mindenkiiben lásd meg az embert, akit feltétlenül tisztelni kell és akit megalázni nem szabad.

Aki alkalmazottjával durva hangon beszél, aki mások előtt megszégyenlíti, az tulajdonképpen csak helyzetével él vissza és saját emberi mivoltának értékét szállítja le.

Talán azt hiszed, hogy szigort kell alkalmazni, hogy jó munkát és teljes munkateljesítményt kapj? Ez is nagy tévedés.

A jó munkának, a pontos, lelkiismeretes munkának egy titka van, megmondom neked, tedd el arra az alkalomra mikor majd alkalmazottaid lesznek: te légy olyan, amilyennek alkalmazottaidat akarod látni.

Ha te pontos lelkiismeretes és rendes vagy, alkalmazottad is olyan lesz. Dolgozz sokat és kitartóan, alkalmazottad mindig a nyomodban fog járni* mert nem fogja hagyni, hogy te nála többet dolgozz. Pontosan járj be a hivatalodba. Ha azt akarod, hogy üzletedben alkalmazottad már nyolc órakor ott legyen, légy te is ott. Ha te nem késel el, ő sem fog elkésni.

Légy rendes, tégy mindent a helyére, így alkal-

mazottad tudni fogja, minek hol a helye.

Legyen jó időbeosztásod, minden elvégezendő munkára terjedjen ki a figyelmed, alkalmazottad csak így fogja tudni, hogy mit mikor kell csinálni. Amit te jól kigondolsz azt az alkalmazottad is jól fogja csinálni. De ha te gondatlan vagy, hanyag, nem törődsz a munkával, nem gondolod át mit lehet kevesebb fáradsággal jobban elvégezni, ha nem vezeted a munkát, ha nem te vagy a munka lelke, de mindent az alkalmazottakra bízol, akkor ne csodálkozz, ha nem megy minden kifogástalanul. Akkor elégedetlen leszel, de ne feledd, hogy ebben az esetben nem az alkalmazott, de te vagy a hibás. Egyáltalában, ha hiba történik, mielőtt az alkalmazottat felelősségre vonnád, magadat vond felelősségre. Vizsgáld meg magadban, vájjon mindent idejében és világosan mondtál-e meg! Ha így jársz el, jobban meg fogod ismerni a munkát és még jobban az alkalmazó taitat. Jó munkával és jó példával nevel az ember magának jó alkalmazottakat.

Ugyanez áll az otthoni cselédekre is. Figyelem, szeretet, méltányosság és türelem legyen a főelv. Ha a cseléd figyelmet, jóindulatot és méltányosságot lát, örömmel megtesz mindent, — mert szívesen dolgozik, csak méltánytalanságot, megalázást ne kelljen elszenvednie. Ilyesmit soha ne tégy.

Béggel mosolyogva fogadd a köszönését, „kérem” legyen hozzá mindig az első szavad, a „köszönöm” soha el ne maradjon.

Leghelyesebb ha néven szólítod a háztartásbelieket: „Mari kérem” a szobalány, „Gyula kérem” az inas, vagy a soffőr.

Viszont a személyzet előtt illőbb a családtagoknak a címét megadni. Ha édes anyád után kérdezősködöl — „Nem látta kérem a Nagyságos

asszonyt”! atyád a „Doktor úr”, vagy a „Tanár úr” stb.

A munkaadók nagy erkölcsi kötelessége a háztartásbeliekkel szemben megmutatni, hogy ha az a világ, amelyben mi élünk (az övékhez képest) szép, fényes és kényelmes is, egyben azonban erkölcsileg tisztult és telve jóindulattal, amely felénk is irányul.

8. Nevelőnő, óraadó tanárok.

Szüleid és közted állanak mindazok akik felügyelnek rád (kisasszony, nevelő) és akik otthon tanítanak. Tanítóid és nevelőid, szüleid megbízásából vannak melletted — ők tulajdonképpen kivitelezői, végrehajtói azoknak az elveknek és szempontoknak, melyek szerint szüleid téged nevelni akarnak.

Felesleges mondanom, hogy engedelmességgel, tisztelettel, a legnagyobb igyekezettel és szorgalommal tartozol irántunk. Erről nem is akarok bővebben beszélni, hisz ez természetes. De szeretném, ha megértenéd, hogy milyen nagy áldozat szüleid részéről e tanerők alkalmazása, milyen jelentős az a hivatás amit ők betöltenek és mily erkölcsi kötelesség nehezedik rád, hogy ezt a tanítást lelkiismeretesen kihasználjad. Hallgas jól ide:

Meg kell értened és talán már magad is belátad, hogy az iskolai oktatás nem adhat meg mindent, ami az életben szükséges. Az iskola csak tárgyi ismeretet ad, az alapot, mely nélkül el sem indulhatsz az életbe. De minden mást, amit még az életben tudni kell, azt csak az otthon, szüleid és tanítóid adhatják meg, Aki csak azt tanulja, amit

az iskolában tanítanak, az szerezhet magának kitűnő alapot, de az csak azt fogja tudni, amit a többiek is tudnak és az alul fog maradni — az alapnál.

Aki felül akar emelkedni, túlszárnyalni akarja a többieket, az tanuljon többet, mint a többiek. Mert csak több tanulással juthat többre.

Értsd meg jól: manapság a tudás, a műveltség a legmaradandóbb kincs. A nagy megrázkódtatások és változások korát éltük és éljük. Forogó és mulandó minden: rang, vagyon, pénz megsemmisülhet, de a tudás nem — az maradó, elvehetetlen, győzhetetlen és diadalmas!

Mindaz amit az iskolán kívül magánszorgalomból tanulsz, adja meg szellemednek és lelkednek az egyéniségét, egyéni értékét. Az iskolán kívüli magántanulással, elmélyedéssel, művelődéssel, szereheted meg magadnak azt a többletet, azokat a szellemi és lelki kincseket, melyek majd az életben előbbre visznek és melyeknek majd pályádat és boldogulásodat köszönheted.

Azért gazdálkodj jól az ifjúsággal. Használd ki minden percét és lehetőségét, Napoleon mondja;: „Minden elveszett óra az ifjúkorban, egy-egy sorscapás a férfikorban.”

Fiatal korodban tanulj, olvass, művelődj.

9. Az egészség.

Az egészség egyik főszabálya szorosan összefügg az illemmel: s ez a tisztaság. Ügyelj a tisztaságra, tested és ruházatod tisztaságára. Tisztán, üdén, frissen, kifogástalanul jelenj meg mindig mások előtt. A tisztaság fél egészség, tehát elén-

gethetetlen életszükséglet. A tisztaság és a rendes megjelenés az első és legfőbb követelménye a társadalmi érintkezésnek.

Aki külső megjelenésében hanyag, nem tiszta, nem rendes, nem mindenben kifogástalan, az nem tarthat igényt arra, hogy feltétlen tiszteljék, hogy jóízlésű emberek, társaságukba felvegyék. Akinek a ruhája foltos, mocskos, kalapja gyűrött, inge gallérja nem tiszta, azt megszólják, az elől visszahúzódnak, azt a társaságból kirekesztik. És van benne némi igazság, mert a nem tiszta ruházat bántja a jóízlést. A rendes megjelenést meg lehet követelni. Különösen jogos ez a követelmény fiatalokkal szemben: öregekkel elnézőknek kell lenni.

A kifogástalan megjelenés két főszabálya: a test és a ruházat gondozása.

A testi gondozás alapja a tisztaság, vagyis a mosakodás. Gyakran és bőven mosakodj. Talán nincs alkalmad minden nap megfürödni, de lemosd-hatsz egész testedben minden nap. Ajánlom a következő módszert:

reggel állj oda a mosdó elé és mosakodj meg: bőven szappannal övig. Aztán vessél le magadról mindent és állj úgy a mosdó elé. Fogd a türülköző két végét a két kezedbe, a közepét tedd be a vízbe. Aztán a középső vizes végét csavard kissé ki. Aztán fogd meg újra a két száraz végét a két kezedbe: most csapd a középső nedves részt a hátadra és dörzsöld meg így a hátadat és utána az egész testedet, azután gyorsan türüld meg magad szárazra.

Ha csak egy hétig csinálod ezt minden nap, már érezni fogod a teljes átalakulást amelyen a tested átmegy. Üde, friss, ruganyos leszek Ismerőseid akik pár napig nem láttak, azt fogják hinni rólad, mikor meglátnak, hogy vidéken voltál üdülni. Ha csak egy hétig csinálod, ezt a módszert annyira

megszereted, hogy nem is hagyod abba. Ha a módszer bevált, türelmköző helyett vásárolj a drogériában erre a célra készült dörzsölő övet.

A reggeli mosdáson kívül naponként többször moss kezet, kivétel nélkül minden étkezés előtt.

Ápold a fogaidat. Ennek főszabálya, hogy este alvás előtt öblítsd ki a szádat és mosd meg a fogadat. Az éj, az alvás, az órákon át bezárt száj rontja meg a fogakat. Ezért kell friss, üde kiöblített szájjal aludni.

Körmeid tisztaságára kényszerítően ügyelj. Legyen mindig nálad egy zsebkés, hogy a napközben véletlenül körmödhöz ért foltot azonnal eltávolítsad. Ízléstelen a kisujjon, vagy bárhol máshol a körmöt túlságosan megnöveszteni. Épúgy ízléstelen, ha férfi festi a körmeit.

Fejed, hajad legyen ápolt. Ne csak reggel fésülködj, de délben, este, mielőtt az asztalhoz ülsz, és minden alkalommal, ha látogatóba mész. Tudd meg már fiatal korodban, hogy a víz árt a fejbőrnek. Meleg szappanos vízzel ne mosd a fejed, mert hamar kihull a hajad. Ehelyett ajánlatosabb az alkohol, a patikában kapsz egy kis üveggel, mely hónapokig eltart. Hetenként egyszer-kétszer dörzsöld be alkohollal a fejed, ez a legegyszerűbb, leggyorsabb és legegészségesebb fejmosás. A fejbőr sima és üde lesz és soha sem fogsz abba kellemetlen helyzetbe kerülni, hogy viszketni fog a fejed.

Felesleges mondanom, hogy soha semmiféle illatosítót ne használj. Montaigne, a kiváló XVI. századbéli francia bölcselő igen helyesen mondta; „„a legüdebb illat, a semmilyen illat.”

10. A ruházat.

Ruházatod legyen rendes, gondos, kifogástalan. Kínosan tiszta, sohasem gyűrött. Nem keli, hogy új legyen, de lássék meg rajta a gond, a kezelés. Régi ruhát is lehet úgy viselni, hogy azon előmlik hordozójának kényes ízlése, gondossága — eleganciája. Figyeld meg a szerényebb viszonyok közé jutott arisztokratákat, vagy a katonatiszteket civilben; egyszerű öltözetükön, testtartásukon, fellépésükön mennyire meglátszik a környezet amelyben születtek, az élet amelyet éltek. — A te ruházatodon is lássék meg a választékos ízlésű, finom érzésű és gondolkodású gentelman.

„Nem a ruha teszi az embert” — hozhatnád fel ellenérvül.

Ez a közmondás valóban elterjedt, de nem jelenti azt, hogy a rendetlen ruházatú ember — rendes. Ez a közmondás a valójában azt jelenti, hogy a ruha még nem teszi az embert, vagyis nem teszi azzá, amit a ruha jelent. Valaki felvehet papi ruhát, de azzal még nem lesz szent életű barát. Viselhet valaki katona ruhát, azzal még nem hős. És lehet valakinek kifogástalan elegáns ruhája, azzal még nem kifogástalan gentleman.

De mi itt éppen a fordítottját hangsúlyozzuk, azt, hogy a gentleman megnyilatkozhatik már a ruházaton is. A ruha néha helyettünk is beszél és vannak emberek akik a ruhánk után ítélnék felettünk, még mielőtt egy szót is szólhattunk volna. A ruha a névjegy amely tovább visz bennünket a társaágban. A névjegy csak a küszöbig visz. A küszöbön a ruha veszi át a névjegy szerepét. És akinek a ruhája nem megfelelő, az sokszor a küszöbön túl nem juthat.

Ebből láthatod, hogy milyen fontos a ruha. De

ismét kérdezheted, hogy jogos-e, méltányos-e a ruha után ítélni?

Azt kell mondanom, hogy a legtöbb esetben igen. Akinek a ruhája rendetlen, gyűrött, szakadt, pecsétés — az aligha lehet rendes, gondos, tapintatos ember. Az ilyen megjelenés annyira sérti a jóízlést, oly visszataszító benyomást kelt, hogy a társaság méltán húzódik el tőle. A társaságba való bejutásnak előfeltétele a megfelelő öltözködés.

De ne gondold, hogy csak a rendetlen öltözködés után lehet ítélni az emberről és hogy csak a rendetlen öltözet zárja el az utat a társasághoz: az ízléstelen is.

Figyeld meg jól az emberek öltözködését. És ha látod valakiről, hogy megvan a módja ahhoz, hogy öltözködjön, de már ruhájának a színe is feltűnő, szabása elüt a rendestől, a galléron, az újjakon, a zsebeken, varratok, hajtókák vannak, vagyis az öltözékén meglátszik a keresettség — akkor már tudhatod, hogy kivel állsz szemben: üresfejű piperkőccel, akinek a ruhája ékesebben beszél, mint az elméje. Az ilyen ember elől is visszahúzódik a jóízlésű társaság.

Van az öltözködésnek egy bizonyos módja, mely sem alul nem marad, sem túl nem megy a jóízlés határán. Ez felel meg a gentlemannek. Az ilyen öltözködés titka az észrevétlenség. Egy öltözködéséről híres angol lord adta meg ennek igen talpraesett magyarázatát. Egy barátja elragadtatással beszélt fekete bársony mellényéről, amit a derbyn viselt. „Ha észrevetted — szolt a lord — akkor nem volt elegáns.”

És igaza volt. Nem a kiáltó, a hangos, de a halk, tompított, rejtett színek, szövetek és törekvések a megkapok, a megnyerők és az ízlésnek megfelelők.

Mi az ilyen öltözködés titka? Igen egyszerű.

Első rangú szabónál dolgoztass, inkább keveset, de jót. Legyen inkább egy új ruhád évente, de az jó legyen, mint négy, de rossz. Arra az egy új ruhádra pedig vigyázz. Porold, keféld, tisztítsd állandóan. Otthon, ha csak lehet, ne viseld a nadrágot a vasalási vonal élével tedd el. Így az egy új ruhád, évekig kifogástalan marad.

A ruhák nemei.

A nappali vagy uccai ruha a férfiknál az idény szerint változik. A lehető legegyszerűbb, a legizlésesebb. A jó szövet, a jó szabás adja meg a ruha értékét, nem a keresett dísz, a különlegesség. Kerüld a különlegességeket. Nyakkendő is legyen egyszerű, értékét az anyag és ne a minták adják meg.

Látogatásra nappal fekete saccot hordunk, csíkos nadrággal. Ugyanilyen ruhában megyünk magasabb közhivatalokba (államtitkárhoz), ha látogatásunk nem kimondottan kihallgatás. Miniszterhez, nagykövethez, hivatalos látogatást zsaketben teszünk. Lóversenyre, különösen a Királydíjra zsaketet és cilindert szokás hordani. Bemutatózó és köszönő látogatásokon, esküvői gratulációkon szintén szokás a zsaket.

Zsúrokra, kisebb vacsorákra, általában este hat óra után, olyan látogatásoknál, ahol a hölgyek kivágott ruhában jelennek meg, smokingot hordunk. Operában, premierekre, szintén smoking való.

Nagy estélyekre, esküvőre frakkot veszünk. Arisztokraták, vagy magas közhivatalnokok ez utóbbi esetben díszmagyart viselnek.

11. Társalgás.

Ha a névjegyed bejuttatott a küszöbre, ha a ruházatod rendben volt — szóbaállnak veled. Megkezdődik számodra a társalgás. A társalgás az észmodora, a társadalmi pályafutás állványa. Ezen emelkedsz fel, vagy emiatt bukol el. A beszéded után ítélnék meg. A társalgás illemének két feltétele van: tudj hallgatni és tudj beszélni. Az első a fontosabb.

A hallgatás lelki hatásáról tudd meg, hogy társaságban a hallgató ember felé nagyobb érdeklődéssel tekintenek, mint a szószátyár felé; a halk szavú emberre jobban figyelnek, mint a nagy hangura.

Ebből azt is megtanulhatod, hogy szerényen, igénytelenül, halkán kell a társaságba belépned, Üdvözölj mindenkit, foglald el a helyedet és ha folyik a társaságban valamiről a szó, ne szólj közbe. Figyelj. Figyelj ne csak a füleddel, a szemeddel is. Nézz a beszélőre, tanúsíts érdeklődést, bólogass, mosolyogj, csodálkozz, ahogy a szóbeszéd megkívánja. Közbe ne szólj. Ha százszor jobban tudod azt, amiről beszélnek, ha hibákat mondanak, ha tájékozatlanok — hagyd beszélni őket. Ha téves adatokat hoznak fel — ne szólj közbe. Esetleg vita támad — ne siess a vitában résztvenni. Csak ha már látod, hogy a vitát nem tudják eldönteni és te biztos vagy a dolgokban: akkor szólal meg. Minél később szólalsz meg, szavad annál döntőbb súlyú lesz. Minél szerényebb, egyszerűbb, természetesebb hangon mondd ki a döntő szót, sikered annál nagyobb lesz. Az emberek nemcsak azt fogják méltányolni, hogy tudtad a dolgot, de még sokkal inkább azt, hogy csak akkor szólaltál meg, mikor kiderült, hogy a társaság tagjai egymás közt nem tudják a vitát el-

dönteni. Így tudásod szerénységgeddel volt egyenlő, ami az illemnek megfelelő.

Mindig egyszerűen, igénytelenül kell beszél-nünk, póz nélkül, még ha a legkomolyabb témákat érintjük is. Stendhal*) gyönyörűen mondja: „Csak mélyen szép dolgokról szabad beszélni és ezeket oly egyszerűen, igénytelenül kell előadni, mintha az természetünk volna.”

A társalgás egyéb illemszabályai;

a.) Soha társaságban magadról ne beszél. Ez a legunalmasabb téma. Erre senki sem kíváncsi. És figyelj meg hány ízléstelen ember van, aki másról sem tud beszélni, csak önmagáról! Aki, bármiről le-gyen is szó, rögtön saját-magával áll elő. Egy példa erre tanulságos lesz.

Egy társaságban voltam egyszer, ahol arról vi-tatkoztak, vajjon lehetséges-e, hogy Shakespeare va-lamennyi színdarabját egy ember írta! Sokan van-nak ugyanis azon a nézeten, hogy ez túlhaladná egy ember lángelméjét és így fel kell tételezni, hogy Shakespeare nem is létezett. — „Nincs abban semmi — szólalt meg egy kitűnő férfiú — én magam is meg tudok írni . . .” stb. stb. és párhuzamot vont maga és Shakespeare közt. Főösleges mondani, hogy a mérleg nem a^ ő javára dőlt. Ebből láthatod, hogy csak buta öntelt ember beszél így magáról.

b) Soha senkinek a szavába ne vágj. Hagyd beszélni az embereket. Ha véletlenül egyszerre szó-laltál meg másvalakivel, add át néki a szót.

c) Ha elkezdted valamit mondani és valami megzavart — valaki érkezett kit mindenki üdvözölt

*) Stendhal (17-83—4842.) a francia és általában a regényirodalom — egyik legnagyobb alakja, az elemző pszichológiai regény megalapítója.

és a társalgás megakadt — mikor a rend helyreállt, ne szólalj meg elsőnek és ne folytasd elbeszéléseidet, csak akkor, ha erre felkérnek.

d.) Társaságban ne vitatkozz. Ne ellenkezz. Ha mondasz valamit pl., hogy 1838-ban volt a pesti nagy árvíz és valaki kijavítja, hogy az 1842-ben volt — hagyd rá. Elég ha annyit mondsz: „én úgy tudom, hogy 1838-ban volt, de Ön bizonyára jobban tudja, én ki is fogom javítani a jegyzeteimet.” — Az a készség amellyel a közbeszólónak engedté, mindenki előtt emelni fogja a tekintélyedet. Engedni nem a gyöngék, de ellenkezőleg, az erősek privilégiuma. A vita jelen esetben, éppen a gyöngeesség jele volna. Amikor majd az igazság kisül — fölényed éppen abban a készségben fog legfényesebben kitűnni, amellyel igazad tudatában engedté. Csak az erős engedhet, mert annak az engedékenysége nem árt.

e.) Társaságban ne javíts ki soha semmit. Ha valaki Newyorkot mond nyűjork helyett, ne javítsd ki. Titokban négy szemközt — ha tudod, hogy az illető nem hiú és nem érzékeny — figyelmeztetheted a hibájára. De nyilvánosan nem, mert ez esetben a te tapintatlanságod nagyobb, mint az ő hibája.

f.) Tanácsokat ne adj, de fogadj el. Ha beteg vagy és látogatók jönnek és orvosi tanácsokkal látnak el (éppen az ellenkezőjével annak amit orvosod előírt) köszönd meg és fogadd meg, hogy a tanácsokat követni fogod. Ez egy udvarias aktus, ami neked nem kerül semmibe és a tanácsadó talán éppen a te készségedből érezni fogja, hogy mily tapintatlanság tanácsokat adni és mennyi fölény van abban, tanácsokat ellenkezés nélkül elfogadni. Egy magyar miniszterelnök mesélte, hogy egyszer a Dunakorzón végig, gyalog ment a parlamentbe. Az úton, ahány ismerőssel találkozott az mind mellé-

szegődött „egy szóra” és fontos államtanácsokkal látta el. Mind megköszönte.

g.) Társaságban távol levőkről ne mondj véleményt, se jót, se rosszat. Jót azért ne, mert ellenvéleményt idézhet fel, ami neked és az illetőnek is kellemetlen lehet. Rosszat pedig nyilvános helyen soha senkiről nem szabad mondani. — Ha társaságban valaki egy távol levőről — anélkül, hogy sejtene, hogy te az illetőt ismered — rosszat mondana, felszólalhatsz. Természetesen csendesen, szenvtelenül kel] beszélni, elég ha annyit mondsz: „Csodálom, hogy ön oly rosszul van informálva, az illető nekem jó barátom és mindnyájan akik őt ismerjük egészen más véleményen vagyunk róla.” Elég ennyit mondani és az illető már tudatában lesz annak, hogy mily nagyfokú tapintatlanságot követett el.

h.) Beszéd közben ne fogd meg partnered kezét, vagy kabátja gombját. Chesterfield angol regényíró kedvesen mondja: „Ha valaki nem akar meghallgatni, akkor inkább saját nyelvedet fogd meg, mint embertársad karját, vagy kezét.”

i.) Vigyázz arra is, hogy kijelentéseidben ne légy kategorikus és apoditikus. Tűrj ellentmondást. Sőt figyelemmel, elismeréssel, készséggel honoráld az ellenvéleményt. Vizsgáld meg, nem jobb-e az ellenkezője annak, amit te mondtál! Csak a nagyon öntelt és nagyon ostoba ember van meggyőződve arról, hogy csak az helyes, amit ő gondol.

j.) Épígy tartózkodj a túlzásoktól. Ne mondd mindenre „rettenetes” „óriási”, „irtózatos”, stb. — Tartózkodj a bizalmaskodástól is, ne legyen neked mindenki „édes örezsém”, vagy „kérlek alássan” stb., stb.

Még folytathatnám e felsorolásokat, de attól tartok, hogy a sok utasítástól elveszted a tájékozó képességedet és a társaságban bátortalan leszel.

Mindezek a szabályok egyre vezethetők vissza: légy szerény, egyszerű, keresetlen és főleg természetes.

Mindezeket a szabályokat egybefoglalva és átgondolva, azt mondhatod magadban: „ezek az utasítások csak azt mondják, hogy mit ne csináljak, mit ne mondjak társaságban. De nem mondják meg azt, hogy mit csináljak, mit mondjak, hogy kedves, kellemes, szellemes jó társalkodó legyek?”

Erre fiam nem is taníthatlak meg. Erre utasítást nem lehet adni. Ehhez érzék kell és szellem. Van ki egy elejtett szóval figyelmet kelt, egy ötlettel nevetést idéz elő, kinek egy szava felvillanyozza, felderíti a társaságot. Van akit lebilincselve hallgatnak, van, akihez bizalommal, szeretettel fordulnak, van aki iránt közönyösek és van . . . aki elől menekülnek. Minden az egyéniségtől függ. E tekintetben csak egy tanácsot adhatok: légy természetes. Az érzések és gondolatoknak, különösen a legbensőbb érzések és gondolatoknak egyszerű, közvetlen kifejezése, ad mindig valami meglepő, megnyerő, kedves lelki frissességet, ami szimpátiát kelt. Ennyi mindenkinek módjában van és ennyi elég is.

Ha nem vagy ura a beszédnek, ha a szavakkal nem tudsz játszani, ha nincsenek gazdag, változatos, egyéni tapasztalataid — hadd másokra a beszédet. Ha a társaság arra érdemes — egy-egy kérdésben tárd fel őszintén legbensőbb gondolataidat és; érzéseidet és azokkal nem fogsz szégyent aratni.

12. Az étkezés.

Ha a ruházatod megfelelő volt, a társalgásod megnyerő — az asztalhoz ültetnek. Következik számodra az illem harmadik főkövetelménye: az étkezés. Az étkezés a modor művészete. Magasabb rendű képesség, mint az öltözködés, mert jó ruhája neveletlen embernek is lehet, de az ízléses étkezés, csak nevelés és csak gondos nevelés eredménye.

Az étkezés általános szabályaiból tudd a következőket;

Választékosan, nagy gonddal egyél, ne csak nyilvános helyen, vendéglőben, társaságban, de otthon is, ha egyedül vagy a szobádban. Az emberi méltóság, önmagad megbecsülése lássék a módon, ahogy eszel. Csak az állat eszik pusztán étvágya kielégítésére. Az embernél az étkezés: táplálkozás és szórakozás. Testi funkció, de a testiséget legyőzi illetve ízlésessé teszi az illem, vagyis a mód, ahogyan eszünk. Ez az elv legyen mindig a szemed előtt, ennek többször fogod hasznát venni, mint gondolod.

Fiatal korodban esetleg kikerülsz külföldre, diák leszel Parisban, Wienben, vagy Olaszországban. Munkád sokszor a szobádhhoz köt majd. Sok pénzt és időt takarítsz meg, ha este otthon fogsz étkezni. Jusson akkor eszedbe tanításom: „választékosan és előkelően egyél, akkor is, ha egyedül vagy a szobádban”. Teríts meg magadnak mindig, az ételleket rakd szépen az asztalra és egyél úgy, mintha vendégségben volnál. Vendégeld meg önmagadat.

Ha így eszel, nem fogod érezni az egyedüllétet, a szoba szinte benépesül lényeddel és felemelőt tudat az, hogy megadtad magadnak azt a tiszteletet,

amit másoktól elvársz. Aki ápolja és tiszteli önmagát, az soha sincs egyedül.

Választékosan és ízlésesen egyél még kirándulásokon a fűben heveredve is. Talán nem is tudod* nem is gondolsz arra, hányszor és hányan ítélnék meg pusztán az után, ahogy eszel. Erre egy kiváló pedagógus tanítását idézem:

„Füüdőhelyen, úton, hosszabb tengeri utazáson, hol az ismerkedés előbb-utóbb elkerülhetetlen, de még nem ismeresz senkit, figyeld meg az utasokat. Délben, vagy este az étteremben nézd: ki hogyan, eszik. És azok után amit látsz, dönts el, kivel fogsz megismerkedni és kivel nem.”

Ez kitűnő tanács és követését melegen ajánlom. Esetleg most azt kérdezed magadban: vájjon szabad-e valakit az után megítélni, ahogy eszik! Olyan nagy dolog-e az illem! Vájjon csakugyan az illem teszi az embert!

Erre azt felelem: az illem nem teszi az embert, de — elárulja az embert.

Az embert tudása, szorgalma, akaratereje teszi; mindaz, amit az életben elért vagy felmutatni tud. De illeme mutatja meg a gyermekszobát, amelyben nevelkedett, a családot amelyből származott, illeme mutatja meg, van-e benne kellő kritika önmaga és másokkal szemben, hogy ne tegyen semmit az emberi méltóság ellen, van-e benne kellő finomság,, hogy a vele való érintkezés kellemes, kedves és megtisztelő legyen?

Ezért oly fontos az illem és annak néma megnyilatkozása az étkezés.

Az étkezés szabályait a három főétkezés; ételeiből és szokásaiból fogjuk levezetni.

A reggeli.

Tekintsd a reggelit is főétkezésnek, Ne hajtsd fel egyszerűen a kávé, esetleg állva és utána ne szaladj azonnal el. Kellő nyugalommal ülj az asztalhoz. Hangsúlyozom, hogy az asztalhoz, mert ízletes ember, hacsak nem beteg, nem reggelizik az ágyban.

Reggel az első dolgod legyen felkelni, megfürödni, vagy jól lemosdani és frissen, üdén az asztalhoz ülni. Ez az illem és az egészség követelménye.

Kávé, tea, vagy más meleg ital elfogyasztásával kezd a reggelit. Feleslegesnek tartom mondani, hogy az italt ne hörböld. Nem ízléses a zsemlyét, kiflit a kávéba aprítani és csúnya úgy inni, hogy a kanál a csészében marad.

A vaj, ha az asztal közepén tányéron, vagy vajtartóban van, úgy abból sohsem a magad késével vedyél. Gondos háziasszony ilyenkor a vaj mellé külön kést tesz. Ezzel a késsel vágj magadnak vaját és tedd azt a tányérodra. A kést ne feledd a vaj mellé visszatenni és aztán a magad késével kend a vaját a kenyérre.

A méz igen jó eledel, de kevesen tudják illően enni és így a háziasszonyok réme. Könnyen elcsöppen az abroszra, vagy az asztalkendőre, és ragadóssá tesz mindent. Helyes evésének módja a következő:

1. Ha a méz üvegben van és neked kell azt a tányérod mellé tett kis üvegtányérba önteni, úgy tanuld meg előbb a *méz kiöntésének helyes* módját.

Mézet nehéz kiönteni, mert a méz nyúlik. Az üveg szájától a tányérocskádig vastag erős szálakban megmarad. Ha a szálakat késsel vagy kanállal elvágod, azok egy része menthetetlenül az ab-

roszra cseppen. A helyes eljárás a következő:

billentsd meg ferdén lefelé a mézes üveget a kezedben, úgy, hogy — a méz vastag szálakban a kis tégelybe csurranjon. Mikor a kis tégely tele lesz, ne kapd el a mézes üveget, mert akkor a szálak egy része menthetetlenül az abroszra cseppen: de járj el a következőképen:

forgasd meg egyszer az üveget a kezedben és billentsd vissza az üveget függőleges helyzetbe. Mit fogsz látni! Azzal, hogy megforgattad az üveget a kezedben, elváltad a kinyúló vastag szálakat és azzal, hogy az üveget újra függőleges helyzetbe hoztad a méz szépen visszafolyt az üvegbe és egy csepp sem cseppent az abroszra.

Ez volt a méz *kiöntésének* helyes módja. A méz *evésének* helyes módja a következő:

a méz a kis üvegtégelyben van. Nyúlj bele a késheggyel — és soha kanállal. — Mit fogsz látni. A késhegyen egy nagy mézpúp keletkezik. Most emeld fel a magasba a kést. A tégelyből a késhegyig vastag mézszállak nyúlnak a magasba. Most pörgesd meg a kezedben a kést, úgy hogy a kinyúlt mézszálakat valósággal felgöngyölgeted a kés hegyére, így újra egy, csepp sem fog az abroszra hullni.

A tojást is ügyesen kell enni. Legelőször a kés tompa szélével kocogtasd meg a lágy tojást, és egy kis rést üss rajta, Aztán a kés élével behatolsz az így támadt részbe és a tojásból leszelsz egy kis kúpot Aztán megszórod és kanállal óvatosan, hogy a sárgája ki ne buggyanjon, kiveszel egy falatot. És így a többit. A tojást többször kell sózni, mindig a sószórával, vagy ha az nincs a késhegyével. Evés után szokás a tojáshéjjakat összetörni.

A szalvétát össze nem hajtott állapotban kell az asztalon hagyni.

Az ebéd.

Az ebéd a főétkezés, a legcsaládiasabb összejövétel. Az ebéd tartja össze a legtovább az otthon láncszemeit. Gyermekek, ha már nem laknak a szülői háznál, vagy ha már megházasodtak, az ebédekre a szülői házhoz eljönnek. Minél inkább uralkodnak a családi asztalnál az illem szabályai, a családi asztal emléke annál tisztább, annál zavaratalanabb marad és annak hagyományai csorbítatlanul szállnak utódról-utódra. Ezért ápdold és tartsd be a családi asztalnál az étkezés illemszabályait. Ezek a következők:

Leülés. Mikor az asztalhoz lépsz — akár otthon vagy, akár vendégségben — várd be, míg szüleid, a vendégek, az idősebbek leülnek. Aztán ülj le te. Vendégségben először a háziasszony, aztán a hölgyek és aztán az urak ülnek le. Ha tehát hölgyet kísérsz az asztalhoz, nem ülhetsz le addig, míg ő le nem ült. Ez áll akkor is, ha vendéglőben kísérsz hölgyet az asztalhoz.

Se közel, se messze az asztaltól ne ülj. A szomszédodnak se légy útjában. Ha kevés a hely, igyekezz minél többet juttatni a szomszédnődnek. Kezedet, ha evéssel nem vagy elfoglalva az asztal alatt tedd ölbe. A könyöknek sohasem szabad az asztalon lenni, még akkor sem, ha húst vágunk. A könyöknek szabadon, ferdén el kell állni az asztaltól. Ha a villát, vagy a poharat a szájunkhoz emeljük, a könyököt nem szabad emelni, hanem ellenkezőleg a testhez kell szorítani.

Az asztalkendő nem arra való, hogy a ruhádat védje vele. Tehát ne dugd a gallérodba. Ha ügyesen eszel a ruhád ép marad, pecsét nem éri. Az asztalkendőt nem kell teljesen kinyitni, csupán hosszában, keresztben a térdre tenni. Evés után, vagy mielőtt

iszol, a kendőt a szájadhoz emeled. Gyümölcssevés után, vagy ha ujjaid nedvesek lettek, kezedet az asztal alatt a kendőbe tűrölöd. Evés után, akár otthon vagy, akár vendéglőben, az asztalkendőt kinyitott állapotban a tányérod mellé teszed. Ha huzamosabb ideig vagy valahol vendégségben és ott nem adnak minden étkezéshez tiszta asztalneműt — ami ma gyakori — akkor az asztalkendőt étkezés után gondosan összehajtva teszed a tányérod mellé.

Beszéd. Csak a szomszédoddal beszélhetsz, esetleg a szemben levőkkel, ha az asztal nem túlszéles. A távolabb ülőkkel beszélni nem szabad. Figyelj, mindig a háziasszonyra. Neki joga van a távolabbiakat, sőt a legtávolabbiakat is megszólítani. Nemcsak joga, de kötelessége is, megszólításával mindenkit kitüntetni az asztalnál, ha az asztal nem túlnagy.

Kisebb rendszabályok. Ha evés közben sóra, kenyérrre, vízre van szükséged, csak akkor nyúlhatsz azok után, ha közvetlen közeledben vannak. Ha azok távolabb esnek, a szomszédodat, vagy a szembenülőt kérheted meg, hogy a kívánt dolgot; nyújtsa feléd. Ha a dolgok még távolabb vannak, mondj le azokról, tanulj tűrni. Inkább nélkülözz valamit, semmint hogy kérésseddel megzavard a társalgást és magadra irányítsd a figyelmet. Esetleg kérheted a felszolgáló személyzettől, de észrevétlenül, nehogy a háziasszony észrevegye, hogy valamilyen hiányt szenvedtél. Figyelmes háziasszonynál ilyesmi ügysem fordul elő, mert a figyelmes háziasszony szemmel tart minden egyes vendéget és azonnal meglátja, megérzi, hogy annak szüksége van valamire.

Enni csendesesen kell. Késnek, villának, pohárnak hangot adni nem szabad. A kanalat csendesesen tedd a tányérra, a levest ne hörböld. Lassan egyél,

a rágásnál ne csámcsogj, evés közben sem mohóságot, sem erőlködést mutatni nem szabad. A késsel az ételt vágjuk és azzal segítjük azt a villára, természetesen, hogy a kés a szádhoz nem érhet. A villának, a kanálnak sem a fogakon, sem a tányéron koppanni nem szabad. Amíg étel van a szádban, nem, beszélhetsz és nem ihatsz.

A *kanalat* lehetőleg a nyele végén fogjuk. Ne merjük nagyon tele és mielőtt a szájunkhoz emeljük, tartsuk egy pillanatra közvetlenül a leves fölötte, hogy róla minden lecsöpögjön és úgy vigyük a szájunkhoz. Hangtalanul kell a tartalmát lenyelni. A kanálból mindig oldalt, a széléről kell enni és sohasem a hegyéről. Ez szól a kávé és teára is. — Ha a levest — bouillont — csészében adják be, szokás mellé kanalat tenni. Ez a kanál csupán arra szolgál, hogy a levest esetleg megkavarjuk, megízleljük, hogy tudjuk a hőfokát. Egy-két kanállal ehetünk a csészéből, de csak azért, hogy szánk hozzászokjék a hőfokához, de azután a csészében tált levest meg szokás inni. Ellenben hideg, vagy kocsonyázott bouillont kanállal kell enni. Úgy a csészében, mint a tányéron beadott levest nem kell az utolsó cseppig kiinni, vagy kikanalazni. Az étkezésnél semmit erőltetni nem szabad, tehát azt sem, hogy a kikanalazhatatlan maradék leves a kanálba kerüljön. Egy kissé félre billentheted a tányért, de sohasem feléd, hanem oldalt, vagy tőled eltávolítva.

Puddingot, kompótot, parfait-t, krémeket, gyümölcs-salátákat ma többnyire kanállal és villával szolgálnak fel. A vendég szabadon használhat csak villát, vagy csak kanalat, vagy akár mind a kettőt. Ez utóbbi esetben a villát balkezünkben tartjuk, a jobban a kanalat és azzal öntözzük a villára tett darabot. — Dinnyéhez kést és villát, vagy villát és kanalat szokás adni. Ezek használata tetszés sze-

rinti. — Főzeléket, mártást sohasem ehetünk kanállal.

Teához, kávéhoz, csokoládéhoz természetesen jár kanál, de itt az főkép kavarásra és megízlelésre szolgál. A csésze tartalmát egy-két kanalazás után csendesen ki kell inni. Rossz ízlésre vall a kiívás után a maradékot, vagy a cukrot kikanalazni.

A *villát* a balkézben tartjuk, a hegyével lefelé, a késsel a homorú felére segítjük az ételt és így eszünk. Ez nem mindig könnyű, bizonyos gyakorlat kell hozzá. Nem szabad a villát túlterhelni. Sem a villára, sem a kanálra nem szabad egyszerre többet tenni, mint amennyit kényelmesen megehetünk. Evés közben kés és villa helyet nem cserélhet, vagyis nem tehetjük a villát a balkezünkéből át a jobbra. Azt sem illik megtenni, hogy előbb szabályszerűen összevágjuk a húst és aztán átvesszük a jobb kezünkbe a villát és úgy esszük meg a húst. Eleitől a végéig késsel — villával kell enni. Nem ízléses kenyérrrel segíteni valamit a villára, az gyerekes.

A *kés* sohasem érhet a szájunkhoz. A késsel vágunk, a késsel segítjük az ételt a villára. A kést, mint a villát lehetőleg a nyél végén kell tartani. Ha a kést és villát már nem használjuk, úgy tegyük a tányérra, hogy a kés és villa hegye a tányér közepe felé irányuljon, a nyele ne oldalt álljon, de felénk.

Ez a helyzet akkor áll elő, mikor a fogást (mondjuk a húst) már megettük és azt most újra körülhordják és még egyszer akarunk venni. Természetes a tálból úgy kell kivenni, hogy az evőeszközt be ne piszkítsuk. A késsel a húst csak vágni szabad és nem szabad azt azzal tépdesni; éppen így nem szabad valamely ételt — mondjuk főzeléket a késsel elkeverni. Ezt ha szükséges a késsel segítve a villával kell csinálni. Zsíros késsel nem szabad a

sótartóba nyúlni. A húslét nem illik a tányérról, villára szúrta kenyérral feltűrölni. Ha minden áron el akarod költeni a húslét, szúrj egy darab kenyeret a villára, tedd azt a húslébe és késsel öntözd meg és úgy edd meg. De a kés a műveletnél segít.

Inni halkán kell. Ivás előtt és után töröld meg a szádát. A poharat mind az öt ujjal kell tartani, ízléstelen úgy inni, hogy ivás közben a kis ujjunkat vagy a két utolsó ujjunkat a levegőben tartjuk. Mikor a poharat az ajkunkhoz emeljük, a szemet kissé lehunyjuk, de nem kell a fejet hátra vetni és teljesen felesleges a poharat az utolsó cseppig kiinni. — Ha a leves, vagy a kávé meleg, nem illik azt a kanállal felverni, vagy arra ráfűjni, vagy másképpen hűteni. Meg kell várni amíg kihűl. A várás alatt nem azt értjük, hogy türelmetlenkedni kezdünk, minden pillanatban megízleljük és szemrehányó pillantásokkal mutatjuk a háziasszonynak, hogy túlforrón adta be az ételt. Ellenkezőleg. Beszélgetést kezdünk a szomszédnőnkkel és úgy teszünk, mintha egyelőre nem is gondolnánk arra, hogy a kávékat kiigyuk.

Mit ehetünk kézzel? A kenyeret, zsemlet sohasem vágjuk, kis darabokat tördelünk belőle és azt emeljük a szánkhoz. Szendvicset, vajjas kenyeret, toastot, kekszet, szintén kézzel eszünk. — Kézzel esszük a retket, diót, szőlőt, cseresznyét, általában a kis magvas gyümölcsöket. Megtisztított epret, porcukorba, vagy tejfelbe meghempergetve, kanállal eszünk. Almát körtét, hámozni való gyümölcsöt késsel villával eszünk. A gyümölcsöt (almát) késsel villával négy felé vágjuk. Aztán egy negyedét villára szúrunk és azt meghámozzuk, a csutkákat kivágjuk. Az így megtisztított negyedét villával visszük a szánkhoz. Nem ízléses az almát először egészében

meghámozni és aztán elvágni. A narancsnál fordítva van. Először az egészet meghámozzuk, kézzel, aztán késsel letisztítjuk és ismét kézzel cikkeire bontjuk. Barackot, szilvát, datolyát, függét — szárazat, vagy frisset — kézzel eszünk. Az őszibarackot a franciák a következőképen eszik: a barackot a tányéron felállítják; kis gyümölcsvillával megtartják; a késsel a bőrt fent kissé megmetszik azután az egész bőrt egydarabban le lehet húzni. Ezután kanállal a magról a húst lefejtik, kissé megcukrozva kanállal eszik. Ennek a módszernek az az előnye, hogy az őszibarack leve a tányérra csurog és nem vész kárba. Cukorral pedig igen jó eledel.

— Kézzel esszük a folyami rákot, a tengeri pókot, a csigákat, a kagylókat, a krevettet; a nagy tengeri rákok, langouste, homard félig nyitott állapotban kerülnek az asztalra, így késsel villával esszük.

— A meleg ételek közül kézzel esszük az articsókát és a kukoricát. Sokan a spárgát is kézzel eszik, de ez nem helyes.

A spárga evésének helyes módja a következő:

A spárgát kevesen tudják szépen enni. A legtöbb ember, még nyilvános helyen is a spárgát kézzel eszi. Megfogja a spárga kemény ehetetlen végét, felemeli, alul a fejét, ami a legpuhább része elharpaja, aztán a többit végighúzza a foga között és az így kezében maradt szálas külső burkot a tányér szélére teszi. Ez a bevett szokás és annyira elterjedt, hogy nem lehet megbotráncolni, ha valaki így eszi. Csupán ízléses és étvágygerjesztőnek nem mondható. A spárga helyes evésének a módja, amelyet a bécsi udvar honosított meg, a következő:

a spárgákat mind egy irányban keresztbe tesszük a tányérunkon, úgy hogy a spárgafejek a jobb kéz felé legyenek. Most a villát besúrjuk a spárga kemény ehetetlen végébe és a késünkkel gyengén vé-

gig simítjuk a spárgát, mintha a kés fokával fésülnénk. Erre kibuggyan a spárga kemény kérgéből a puha ehető rész. Ezt a késsel a villára göngyölítjük, megmártjuk a mártásban és úgy esszük meg. Egy-egy spárgát két-háromszor is megfésülnünk, akkor megkapjuk az egész belső részt. A külső ehetetlen szálak kérget a tányér szélére tesszük. Az igen vastag szálú spárgára ezt a módszert azért nem alkalmazhatjuk, mert nyomásra ott egyszerre túlsok belső rész jönne ki. Solo spárgánál az eljárás a következő: a spárgát középmagasban hosszában elvágjuk: a villát az ehetetlen végébe szúrjuk és késünkkel a nyitott spárgából, mintegy fatörzsből, a belsejét kivesszük: A spárga evésének ez az izléses és könnyű módja.

Húst, szárnyast sohasem szabad kézzel enni. Kemény sajtot, ementhálit, hollandi stb. sajtot késsel vágunk és a levágott kis darabot kenyérré tesszük és azt kézzel a szájunkhoz vesszük. Izléstelen a levágott kis darab sajtot a kés hegyére tűzni és azt a szájhoz emelni.

Kockacukrot sem illik a tartóból kézzel venni, különösen nem, ha a tartóban van fogó. Ha nincs és a háziasszony kézzel vesz, akkor te is vehetsz kézzel, különben kanállal kell kivenni.

Só, paprika ma már rendesen szóróban van. Ha régi nyílt sótartó van az asztalon, ezekben rendesen van lapát amivel kiveheted a sót. Ha nincs, kénytelen vagy a saját késseddel venni, de csak abban az esetben, ha a késed tiszta. Felesleges mondanom, hogy megengedhetetlen a sótartóból egy bizonyos mennyiségű sót az abroszra önteni és magadat úgy látni el sóval. Éppen így, ha a cukor, vagy a sószóró nem működik, nem szabad annak fenekét az asztalhoz ütni. Egyszer-kétszer megrázhatod, de ha el van dugulva, tedd vissza a helyére

és tégy úgy, mintha kellően használtad volna. A jóízlés kedvéért néha le kell mondanunk bizonyos jóízekről. — Figyelmes háziasszonynál ilyesmi nem fordulhat elő, mert a háziasszonynak az illem előírja, hogy gondoskodjék vendégeinek jólétéről és a gondoskodásnak ki kell terjedni az evőeszközökre is. Éppen így illetlenség életlen késeket adni a vendégnek, amivel nem tudja vágni a húst.

Apró balesetek. Amint az életben, úgy asztalnál is mindenkit érhet baleset. Amint az életben, úgy asztalnál is ilyenkor nem szabad elveszteni a fejünket. Meg kell őriznünk a nyugalmunkat. Ilyen esetek a következők:

Az illem előírja pl. hogy az asztalnál mindenből együnk. Előfordulhat azonban, hogy olyan étellel kínálnak, amit nem tudunk megenni, vagy nem szabad azt ennünk. Ilyenkor elég, csendesen annyit mondani: „Köszönöm, nem eszem, majd kárpótlom magam mással.” Tapintatos háziasszony — már csak azért is, hogy a feltűnést elkerülje — siet a dolgot elsimítani. Erőltetni nem szabad semmit, sem ételt, sem italt.

Megtörténhetik azonban a dolognak az ellenkezője is. Olyan ételt tesznek eléd, amit nagyon szeretsz. Kiveszed a részedet a tányérodra, gyanútlanul veszel egy falatot a szádba és akkor látod, hogy nem tudod lenyelni. A hús túlkemény, inas, túlfűszeres, ehetetlen stb. Ilyenkor, ha valóban úgy érzed, hogy nem szabad azt lenyelned, emeld a villát a szájadhoz, a nyelveddel tedd rá a falatot és tedd azt a tányér szélére, Tapintatos háziasszony ilyesmit sem vesz észre.

Előfordulhat, sajnos igen könnyen előfordulhat, hogy vörös bor töltésnél egy csepp az abroszra cseppen; vagy a mártást cseppented el. Ilyenkor egyszeri bocsánatkérés elegendő. Súlyosabb az eset,

ha a szomszédnőd selyemruhájára ejted a mártást. Ilyenkor a szomszédnődnek nyílik alkalma nagylelkűségről tanúságot tenni. Ha nagylelkűen megbocsát, vagyis nem duzzog az asztalnál, küldjél neki másnap egy kis üveg parfümöt egy szép virágcsokorral. — Baleset mindenkit érhet, tehát a baleseteket meg kell bocsátani. Vannak azonban

megbocsáthatatlan hibák: ezekre vigyázz és ezeket kerüld el. Megbocsáthatatlan hiba az asztalnál a túlhangos beszéd. Ennek nem szabad előfordulni sem otthon, sem vendégségben és különösen csúnya ez vendéglőben, vagy kávéházban. Époly megbocsáthatatlan hiba az asztalon átnyúlni vagy késsel, villával a kezében gesztikulálni. Megbocsáthatatlan förtelmes dolog vendégségben a szalvétával a tányért megtörölni. Nagyon csúnya dolog vendégségben bort tölteni a poharadba. Ha üres a poharad és inni akarsz, kínáld meg a szomszédnődet. Tölts az ő poharába és aztán tölthetsz magadnak. De egyedül magadnak soha. Figyelmes háziasszonynál ilyesmi nem fordulhat elő. Neki látni kell, hogy egy vendégének üres a pohara, akkor azonnal kínálni kell. Ugyanez áll a kenyérré is. Ha a kenyérfosó az asztalon van és venni akarsz belőle, vedd magadhoz a kosarat és kínáld vele meg a szomszédnődet. Akár vesz ő, akár nem te vehetsz magadnak, de nagyon csúnya úgy venni kenyeret, hogy előbb nem kínáld meg a szomszédnődet. — Felesleges mondanom, hogy evés közben az asztalnál nem gyűjthatsz rá, kivéve, ha a házigazda megteszi és téged felszólít erre. De akkor is jobb tartózkodni ettől a többiekre való tekintetből.

A felállás. A felállásra a háziasszony ad jelt, de te ne kelj fel előbb, mint a szomszédnőd. Ha vendéglőbe hívtál ebédre vendéget, fizetés után megkérdezheted vendégedet, hogy óhajt e már menni.

— Ha hivatalos vagy ebédre és tudod, hogy onnan pontos időben kell távoznod, esetleg az ebéd befejezte előtt, legjobb ezt előzetesen a háziasszonynak megmondani. Akkor a kellő időben az asztaltól felkelhetsz és meghajlással távozol. Távozásod után a háziasszony megmagyarázza elmeneteled okát. — Felálláskor nem illik kezeddel a ruhádról a morzsákat lerázni. Ezt megteheted észrevétlenül amíg az asztalnál ülsz. De ha már felálltai, akkor ne tollászkodj. A széket sem szükséges felállás után a helyére tenni.

Uzsonna.

Névnap, születésnap, vagy más alkalomból, ha kis barátnőidet, vagy barátaidat meghívod — a multság fénypontja, az uzsonna. Az uzsonnának nincsenek más illemszabályai, mint a többi étkezésnek, de egy utasításra különösebb gondot kefl fordítanod: légy csendes és szerény. Amikor több kis gyerek vígan az asztalhoz ül, természetes, hogy bizonyos láрма keletkezik. Ezt senki rossz néven nem veszi. De ügyelj mégis arra, hogy ne te légy a leghangosabb. Ezt engedd át másoknak. Tűnj ki inkább csendes nyugalmaddal. Vedd ki a részed a multságból, de légy mégis csendes és szerény. Egyél mindenből, jóízűen, de mohóság nélkül. Uzsonna után, vad, lármás játékokban ne vegyél részt. Távozás előtt a szülőknek a meghívást még egyszer meg kell köszönni és úgy elbúcsúzni.

A felnőttek uzsonna helyett *zsúrt* adnak, vagyis fogadónapot tartanak. Erről jó már most tudni a következőket. A zsúr az uzsonnától abban különbözik, hogy a vendégek nem egy időben ér-

keznek, nem egy időben esznek, és nem egyszerre távoznak. Az állandó jövés-menés teszi a zsúrt mozgalmassá. Mihelyst a vendég megérkezik, kis asztalt tesznek elébe, egy csésze teával és tolókosci hozza a hozzávalókat. A kis asztalokról jó tudni, hogy könnyen felborulnak, tehát úgy a leülésnél, mint étkezés alatt mozdulataidra vigyázz. Csendes és kimért légy.

A zsúrokra az illem egy igen különös szabályt ír elő: *nem szabad sokat enni*. Míg az összes étkezésnél (ebéd, vacsora, uzsonna stb.) már régen nem tartozik az illendőséghez a kevés evés sőt a házi-asszonynak egyenesen örömet csinálsz, ha jó étvágygal és jóízűen eszel, a zsúr on ez a józlésbe ütközik. Nehéz volna e szabálynak a magyarázatát adni, de tudat alatt ennek oka valószínűleg a következő:

a zsúr, kimondottan szórakozás és főleg szellemi szórakozás; alapja nem az evés, mint az ebédnek, vagy a vacsorának, hanem a társaság összejövele, hol éppen a társas élet eseményeit beszélnek meg. Nagy lakmározásnak itt helye nincs. Egy csésze tea, egy-két szendvics, egy-két édesség. Több már az illendőség rovására megy. Zsúron a jó ízlés már azért is tiltja a több evést, mert minden, a társaságban jelentősebb szerepet vivő egyén, egy délután több zsúrra hivatalos. így mindenhova csak „benéz” és — ha tudja az illemet — mindenütt keveset eszik.

A mérsékelt evést a zsúrra még egy különös körülmény írja elő:

a zsúr két fő étkezés, az ebéd és a vacsora közé esik, nem logikus tehát ott sokat enni. Aki a zsúron sokat eszik, könnyen annak a gyanúnak teszi ki magát, hogy vagy nem ebédelt, vagy a vacsorát akarja megtakarítani. A társaság — tudd meg —

rossznyelvű, éppen ezért ne tedd ki magad ilyen meggyanúsításnak.

Vacsora.

A vacsorának sincsenek külön illemszabályai. A vacsorára is állnak mindazok az illemszabályok, amiket eddig mondtunk a társas étkezésről. Legfeljebb megjegyezhetjük még a következőket:

A vacsora kifejezettebben szórakozás, mint az ebéd. Kétféle vacsora van: a tulajdonképeni vacsora, melyre családi körbe hívunk egy két rokont, vagy barátot és az úgynevezett teaest, mely táncsal, vagy zenei előadással, vagy nagy fogadással szokott egybekapcsolva lenni. A vacsoraidő nálunk rendszeren félkilenc, teaestekre tíz órakor szokás megjelenni. A vacsorákra, hacsak a meghívó kifejezetten nem említi, hogy megjelenés uccai ruhában — az urak smokingban, a hölgyek kis estélyi ruhában, a teaestre az urak frakkban, a hölgyek nagy estélyi ruhában jelennek meg. (A teaestre vonatkozólag 1. az arról szóló külön fejezetet).

II. FEJEZET.

A környezet.

1. A ház és lakói.

A tágabb környezet és számokra az első „külvilág” a ház amelyben lakol. Nagy városokban a bérházakban a lakók alig ismerik egymást. Nem is szokás ismerkedni és nem is való. Vannak lakók, akik rögtön szóbaállnak a szomszédokkal és a többiekkel és vannak akik nem közlekednek a lakókkal. A tapasztalat azt mutatja, hogy egy nagy bérházban azokat a lakókat tisztelik a legjobban, akik senkivel sem ismerkednek. Ez nem jelenti azt, hogy a lakókkal szemben nem kell udvariasnak lenni. Sőt éppen ebben a tágabb értelemben vett környezetben nyílik számokra az első alkalom megmutatni j.5nevelésedet. Tűnjön fel a lakóknak, hogy te milyen illedelmes gyermek vagy.

Kezdem azon, hogy az udvaron, gangon, lépcsőházban soha ne futkározz, ne lármázz. Az udvarról ne kiabálj fel, az -előszobába ne kiabálj be, egyáltalában semmit, ami a ti lakásotok belső ügye, azt a nyilvánosság elé tární nem szabad. Veleđ egykorú gyermekekkel, ha szüleid megengedik, megismerkedhetsz, de ha látod, hogy nem jó modorúak, lár-

mások, jobb, ha visszahúzódol. A lakókkal szemben tanúsítsd mindig a legmesszebbmenő udvariasságot. Akikkel a kapuban, lépcsőn gyakrabban találkozol, azoknak köszönj, akár be vagy mutatva, akár nem. Nem kell azt hinni, hogy csak annak köszönhetünk, akinek be vagyunk mutatva. A köszönés a tisztelet jele, amit bárkinek megadhatunk.

Liftben. A lift egy közös szoba, ahol az udvariaság szabályai kötelezők. Ha várakozol a liftre és-várás közben még többen jönnek az ajtó elé, mikor a házmester az ajtót kinyitja, udvariasan emeld meg a kalapod, hajolj kissé meg és kezedet előre-nyújtva előzékenyen ajánld fel a később jötteknek a belépést. Ha ezt nem fogadják el, ismételten meghajolva lépj be a liftbe. — Ha úgy érkezel a lift-hez, hogy ajtaja nyitva van és már ülnek benne, belépéskor hangosan köszönj. Ha a liftben hölgyek is vannak, vedd le a kalapod és maradj kalap le-véve, amíg a hölgyek a liftben vannak. Mikor a lift-ből kiszállsz, ismét köszönj udvariasan: jó estét, jó napot stb.

2. Az utca.

Az uccára rendesen öltözve menj ki. Mielőtt a lakást elhagyod keféld meg a ruhádat, a kalapod. Csendesen, szerényen menj az uccán, szaladni, lár-mázni, énekelni nem szabad. Ha valakivel véletle-nül összeütközöl, emeld meg udvariasan a kalapod és mondd csendesen: „Uram (Asszonyom) bocsá-nat.” Kalap megemelése nélkül pardont mondani nem udvarias. Úgyszintén, ha valami miatt tőled kérnek bocsánatot, hajolj kissé meg és vedd le a kalapod — ez a megbocsátás jele.

Köszönés. Köszönni nyíltan, mondhatnám nyomatékosan kell. Nem elég megbillenteni a kalapod, hanem azt vedd le kissé széles ívben. Ha férfinak köszönsz és ő hasonló széles ívvel köszön neked, nem illik a fejedre visszatenni a kalapot, amíg ő azt kezében tartja. A két kalapnak egyszerre kell a fejre visszakerülni. Idősebb és rangban magasabb állóknak előre kell köszönünk. Hölgyeknek mindig előre köszönünk. Ha két férfi sétál együtt és szembe jön valaki, aki az egyiknek köszön, úgy illik, hogy mind a két férfi köszönjön vissza, az is aki a köszönőt nem ismeri. Ha egy férfi a feleségével sétál és szembe jön egy férfi aki köszön és az aszszony nem ismeri az illetőt, illik, hogy fogadja a köszönést, jelélül annak, hogy férjének ismerősei, neki is ismerősei. Ha azonban egy férfi nem a feleségével sétál, a hölgy az ismeretlen embernek a köszönését nem fogadhatja. — Ha séta közben kétszer is találkozunk valakivel, illik neki kétszer is köszönni, kivéve, ha egy és ugyanazon uccában pl. a Duna korzón fel és alá járunk.

Nem illik és nem is kényelmes — még ha a hölgy a feleséged is — az uccán karonfogva járni. Ha az út göröngyös, síkos, vagy ha bármi okból segítségre van szükség, akkor természetesen megfoghatjuk a hölgy karját. De máskülönben illőbb egymás mellett haladni. — A hölgyek köszönése legyen barátságos, ha kedves ismerőse köszönti — graciózus, kecses, ha csupán a tisztelet jele. De ne legyen sohasem gögös, hideg, merev, udvariatlan. — Ha egy hölgy valamit leejt és azt néki felemelik, vagy ha felvilágosítást kér és kap, azt kedvesen, mosolyogva kell megköszönni.

Bizonyos udvariassági szabályok. Nagy tömegben, sűrű, népes uccában ne járj úgy, hogy a botot, vagy esernyőt a hónod alá veszed, mert súlyos

sérülést okozhatsz. Ugyancsak ne állj meg forgalmas ucca közepén egy ismerőssel beszélgetni. Ha szükség van vele szót váltani, húzódj a járda szélére. Nem illik az uccán valakinek a nevét hangosan kiejteni. Egyáltalában nem illik az uccán hangosan beszélni, nevetni, vagy élénken gesztikulálni. Az uccán enni, hölgynek cigarettázni szintén nem illik.

Ha az uccán egy hölgynek segítséget nyújtottál — átkísérted a túlsó oldalra, vagy a hölgy leesett és te felsegítetted stb. — csak addig lehetsz mellette, amíg a hölgy segítségedre szorul. Utána meg kell emelni a kalapod és eltávozni. Lehetőleg gyorsan, hogy a hölgynek ne legyen alkalma hálálkodni. Ha a segítség komolyabb volt és a hölgy nagyon megköszöni és esetleg megkérdi: „Szabad tudnom, kinek tartozom ily hálával!” — akkor megnevezheted magad, vagy átnyújthatod a névjegyedet, de szabadkozva és hangsúlyozva: „Asszonyom, boldog vagyok, hogy segítségére lehettem.” — Az uccán légy mindig előzékeny, hölgyekkel szemben lovagias. Ha tömegbe kerülsz, vagy baleset történik, első dolgod legyen azt nézni, gyermekek, vagy hölgyek nincsenek-e veszélyben. Ilyenkor hölgyeknek ajánld fel a karod. Ne gondold, hogy ezt nem teheted, mert még kicsiny vagy. Tudd meg, hogy egy fiú sohasem olyan kicsiny, hogy ne lehessen lovagja egy nőnek.

3. Autóbuszban, villamoson.

Az autóbusz, a villamos, a régi lófogató omnibusz technikai tovább fejlődése. Az omnibuszról tudd, hogy a XVII. sz. nagy francia bölcselője Blaise Pascal találmánya. Az autóbusz, a villanyostársas kocs, mit idegen emberek közösen használ-

nak. A közös használat illemszabályokat ír elő. Ezekről tudd a következőket:

1. A megállóhelyen türelmesen várakozz. Ha a kocsí késik — hát késik. Ne zúgolódj és ne gúnyolódj. Ne szidd a vállalatot és ne csatlakozz az elégedetlenekhez. Őrizd meg a némaságod. Aki nem csatlakozik a tömeg hangulatához, az kiválik a tömegből. A tisztelet feléje irányul. — Ha nagysokára jön a kocsí és „megtelt” ne lázadozz. Egy szót se szólj. Mindenki látni fogja, hogy finomabb vagy, mint a többiek.

2. Ha végre olyan kocsí jön, melyre felszállhatsz, ne tolongj. Előzékenyen engeddd előre a nőket és a kis gyermekeket.

3. Ha van hely, leülhetsz. Nőknek, idős férfiaknak, rokkantaknak, add át a helyedet. Ezt nagyon illedelmesen és szerényen kell csinálni. Csendesen állj fel, csinálj helyet, hogy a hölgy leülhessen. Aztán lehetőleg menj tovább, vagy fordulj el, minden esetre tégy úgy, hogy a hölgy meg se köszönhesse felállásodat. Villanyosban észrevétlenül kell a hölgynek a helyedet átengedned.

4. Tüntetőleg felállni a helyedről, a hölgyet esetleg karonfogva a helyhez vezetni, csak egy esetben szabad: ha anya száll fel gyermekével a karján. Ilyen esetben, ha a telt villamosban jól nevelt férfiak vannak, mindnyájan, mint egy ember pattannak fel a helyükről. Mert minden jól nevelt férfi mutatja, hogy helyét kész egy anyának felajánlani. És az a férfi, akinek helyét az anya elfoglalta, meghajtja magát és megemeli a kalapját. A férfi megköszöni, hogy az anya megtisztelte azzal, hogy a felajánlott helyet elfogadta.

A hely felajánlásának ez a két különböző módja magyarázatra nem szorul: egy ismeretlen hölgynek felajánlani a helyedet: ud-

variasság; az udvariasságot, szerényen, észrevétlenül, diszkréten kell csinálni. Egy anyának felajánlani helyedet: kötelesség és olyan kötelesség, amit örömmel és buzgón kell teljesíteni.

4. Templomban.

Templomban magától értetődik, hogy csendesen, ájtatosan kell viselkednünk. Beszélgetés, nevetés, integetés nem helyén való. Ismerősöket is inkább a tekintettel, mint fejbólintással üdvözlünk. Ha történetesen körülöttünk olyanok ülnek, vagy állnak, kik megfélekeztek magukról és viselkedésükkel ájtatosságunkban zavarnak, nincs jogunk őket rendre utasítanunk. Saját magunkkal legyünk elfoglalva, adjuk át magunkat teljesen a mise, az istentisztelet magasztos eszméjének és földi dolgokról ne vegyünk tudomást. Aki a templomban sem tudja megadással viselni felebarátjának esetleg sérelmes viselkedését, az nem tette magáévá a keresztény vallás legszebb tanítását: a türelmet.

5. Az iskola.

A családi körből kilépve, az első hely, hol az étellel érintkezésbe kerülsz, az iskola. Az otthonból méssz az iskolába, az iskolából az életbe. Az iskola az élet előkészítője, az otthon és az élet közt áll. Az iskola az ifjúság otthona. A tanterem második gyermekszobád, a pad megszokott tanulóhelyed, osztálytársaid, tanulótestvéreid. Az osztályfőnök és tanáraid, szüleidnek délelőtti helyettesei, ők ír-

nyítják szellemi fejlődésedet. Az iskola az otthonnal-
karöltve nevel, szeresd az iskolát, az iskola szel-
lemi otthonod.

Egy nagy különbség azonban van az otthon
és az iskola közt és ezt tartsd jól a szem előtt:

Otthon gond és szeretet vesz körül, mert az ot-
thonba születél, az otthonnak részese vagy. Szüle-
id és testvéreid szeretnek, mert együvé tartoztok,
az otthonhoz elválaszthatatlan kapcsolat fűz.

Az iskolában ez másképen van.

Az iskolába bizonyos feltételek mellett vesznek,
fel. A veled egykorú és egy képzettségű gyerme-
kek egy osztályt, egy otthont alkotnak. De úgy az,
iskolának, mint az osztálynak megvannak a maga
szigorú törvényei és követelményei. Ezeknek vagy
megfelelsz, vagy elbukol.

Az iskolában nem úgy, mint otthon, de úgy
mint az életben, a helyedet, a létedet ki kell harcol-
nod. Csak munkával, szorgalommal, kitartással,
tudással, helyes viselkedéssel: *teljesítménnyel* tu-
dod a helyedet fentartani. És minél kiválóbb ez a
teljesítmény, annál díszesebb a hely, amit az isko-
lában és majdan az életben megkapsz. Az iskolá-
ban, mint az életben a szeretetet, a díszet, a dicsősé-
get *egyéni teljesítményed és érdemeid szerint* ka-
pod. Az iskola nevel a munkateljesítményre. Az is-
kolának legnagyobb értéke — túl a tanításon —
éppen abban van, hogy előkészíti az életre, kiké-
pez, megedz az élet legfőbb követelményére: *a kö-
teleesség teljesítésére*. Sorsod, pályád, előrejutásod'
boldogulásod, sikered, dicsőséged legfőképen egy-
tol függ: a köteleesség: teljesítésétől. Minél sikere-
sebben teljesíted a köteleiséged: annál; tovább
jutsz. A köteleesség maradéktalanul sikeres telje-
sítése adja meg az élet legfőbb javát: a nyugodt

megingathatatlan lelkiismeretet, a tökéletes lelki-elégtételt: *ami a boldogság forrása*. Jöhet sorscsapás, balsors érhet, mert érhet igazságtalanság: ha lelked mélyén érzed, ha lelked mélyén él a tudat, hogy megtetted a kötelességed: bátran, emelt fővel fogsz állni a megpróbáltatások forгатagában.

Életed főfeladatának tekintsd a kötelesség teljesítést: járj az iskolába, hogy tanulj, formáld és edzd magad a kötelesség teljesítésében.

Az iskolában a kötelesség teljesítése három követelményt állít eléd: tanulj, viselkedj kifogástalanulj, válaszd meg megfelelően barátaidat.

I.

Az első és legfőbb követelmény a *tanulás*. Tanulj, hogy tudj. A tudás ma döntőbb értékű, mint valaha, a tudás ma az egyetlen biztos alap az életben: a tudásod senki és semmi el nem veheti. A tudás hatalom, a tudás fensőbbiségét és biztonságot ad. És tanulj fiatal korodban. Az életben csak azt fogod igazán tudni, amit fiatal korodban tanultál.

Tanulj a tudás élvezetére, tanulni, tudni boldogság. Tanulj egyéni hiúságból. Ne engedd, hogy hogy más többet tudjon, jobban tudjon valamit, mint te. Amit más tud, azt tudhatod te is. Tanulásban, tudásban, ne engedj senkit magad fölé kerülni. Törhetetlen akaraterő fűtsön, elsőnek lenni. Nincs semmi akadálya annak, hogy te légy az első. Ha ezt a csatát az osztályban megvívod, megvívod az életben is. Ahová jutsz, ahová kerülsz, az első leszel. De csak úgy, ha akarsz.

Tanulj szüleid kedvéért is. Lássák ők, hogy tudsz, lássák, hogy akarsz és tudsz dolgozni és érvényesülni. Ez eloszlatja aggodalmaikat a je-

vőre nézve. Bízni fognak abban, hogy megállod majd a helyedet az életben.

Tanulj végre és első sorban a magad érdekében. Tudásod, szorgalmad, iskolázottságod fog az életben a legbiztosabban előbbre vinni. Tudásodnak fogsz az életben a legtöbbet köszönni. Tudásod lesz a legnagyobb kincs amit gyermekeidre hagyhasz. A tudás éltet és boldogít, tanulj és tudj.

2.

Épöly fontos, mint a tanulás, az iskolában és az életben a helyes viselkedés. Tanáraid és később feletteseid előmeneteledet nemcsak tudásod, de viselkedésed után is elbírálják. Tudj viselkedni. Az iskola az első hely, hol idegenben, idegen emberekkel jutsz érintkezésbe.

Hogy viselkedj az iskolában!

Száz utasítás helyett, csak egyet adok: viselkedj úgy, mint otthon.

Az első pillanatban talán meglepődsz és kételkedve fogadod a szavam? Arra gondolsz, hogy mi mindent láatsz és hallsz nap-nap után az iskolában, amiről otthon fogalmad sem volt. Láatsz zajongó, vadul száguldó gyerekeket, akik tolongnak veszednek; hallsz durva szavakat, amiknek értelmét sem tudod; tanúja vagy számtalan csintalanságnak, rosszaságnak; láatsz hanyag, rendetlen, rossz tanulókat. És még sok mindent láatsz, de csak azt ne hidd, hogy ez az iskolai viselkedés, hogy akkor vagy *igazi* gyerek, ha így viselkedel.

Szánakozz inkább a lármás tömegen és tartsd magad attól távol. Úgy lépj a tanterembe, mint édesanyád szobájába: halkán, szerényen, illedelmesen. Légy csendes, hallgatólag, zárkózott. Minél tartózkodóbb vagy, annál jobban fognak becsülni, nemcsak tanáraid, de tanuló társaid is. Látni, érezni

fogják, hogy te más vagy. Szégyellni fogják előt-
ted zabolátlanságukat és te leszel a követendő
példa. Kiveheted részed a játékban, futkározásban,
testedzésben. De játszd úgy, ahogy otthon játszol,
vagy vendégségben: mértékletesen és méltósággal.
Sohasem fogod megbánni.

Vésd jól a szívedbe, ez az élet arany szabálya:
bárhová kerülj, bárhol légy is: iskolában, vendégség-
ben, társaságban, távol idegenben, egyedül külföldön,
hivatalban, az életben: viselkedj mindig úgy, mintha
otthon lennél. Mindig és mindenben úgy cselekedj,
mintha édesanyád szeme előtt lennél.

„Isten szeme mindig lát” tanultad a vallásban,
kapcsold ehhez azt az igazságot: az anyai szív min-
dent megsejt. Ne vétsd ellene sohasem. Bárhol légy
is a világon, nem csinálhatsz olyasmit, amit előbb-
utóbb édesanyád meg ne tudna, meg ne sejtjen.
Éppen azért sohase cselekedj olyasvalamit, amiről
tudod, hogy ő azt nem helyeselné.

Ha ezt az arany szabályt az életben megtartod,
soha és sehol nem fogsz szégyent vallani.

Az iskolában nemcsak jól és illedelmesen kell
viselkedni, de az iskolának megvannak a maga szí-
gorú szabályai, melyeket be kell tartani.

Ezek a következők:

1. Pontosan érkezz az iskolába és foglald el a
helyedet. Készítsd elő könyveidet, jegyzeteidet és
maradj csendesen a helyeden. A szomszédoddal, a
körültted ülőkkel halkán beszélgethatsz, de ne
kiabáld át a távollevőkhöz.

2- A tanteremben futkározni, helyet cserélni,
szemetelni nem szabad. Míg a tanár be nem jön,
készülj az órára.

3. Attól a perctől kezdve, hogy a tanár bejött,
ne vedd le a szemed róla. Nézz mindig a tanár sze-

mébe, különösen mikor magyaráz. Ha állandóan a tanár szemébe nézel, kifejlődik közted és a tanár közt az a lelki kapcsolat, mely a megértéshez vezet. A tanár csak úgy fog megismerni, megérteni és megszeretni, ha állandóan a szemébe nézel. Ha a magyarázat alatt a szemébe nézel, nemcsak azt fogja látni, hogy figyelsz, de azt is, hogy megértted azt, amit mond. És úgy fog magyarázni, hogy meg fogod érteni. Szász százalékban hamarabb fogsz megérteni mindent, ha állandóan figyelsz. A tanteremben a legfőbb feladatod a figyelem. Figyelned kell a tanárra és figyelned kell a feleletekre. Csak így tanulsz; a tanteremben és így lesz hasznos az az idő mit a tanteremben töltesz. Nincs elveszettebb idő, mint a figyelmetlenséggel elpocsékoló órák a tanteremben. Figyelj állandóan.

4. Tanítás után csendesen, rendesen rakd össze könyveidet. A folyosón, lépcsőn csendesen haladj és az uccára érve a legrövidebb úton térj haza. Egy-két kis baráttal mehetsz az úton, de többel nem. Az zavarja a járó-kelőket és téged is akadályozhat a kocsijúton. Többel, mint két baráttal a járdán menni nem szabad. Ott ahol utaitok elválnak, búcsúzz el, hazakísérni kis barátaidat és későn hazakerkezni nem szabad.

3.

Az iskola nemcsak tanít tudományokra, kötelességteljesítésre és viselkedésre, az iskola adja meg rendszerint az első barátokat. A barátság az életben nagy kincs, barátok nélkül az élet el sem képzelhető. Az iskolában kötött barátságok, gyakran az egész életre szólnak. A barátság érzésének felismerése, megértése, legörömtelibb átérzése, leginkább az iskolában ér bennünket. A barátság két gyermeki szív megnyilatkozása. Becsüld sokra a

barátságot, ennek egy feltétele van: válaszsd meg jól a barátaidat.

Ennek módja a következő:

Az iskolában észre fogod venni, hogy vannak gyermekek, akik úgy éreznek és gondolkodnak, mint te. Ugyanazt szeretik, mint te, ugyanannak örülnek, aminek te, bizonyos dolgokról ugyanúgy vélekednek, mint te. Ezeket meg fogod szeretni, mert látni fogod, hogy ugyanolyanok, mint te, vagy olyanok, mint testvéreid. De látni fogod azt is, hogy bizonyos dolgokban mások; tudnak olyan dolgokat amiket te nem tudsz, de nagyon szeretnéd azokat tudni; vagy te tudsz olyasmiket, amiket ők szeretnének nagyon tudni. Így felismeritek, hogy egymásra vagytok utalva, hogy egymást kiegészítheitek. Örömmel adjátok egymásnak azt amit adhattok és örömmel veszitek egymástól amit kaphattok. A varázsnak amellyel barátságok összeforrt, éppen az az alapja, hogy érzitek, hogy együtt: többek, erősebbek vagytok, mint egymás nélkül. Az igazi mély barátságnak ez az alapja.

Hogy tehetsz szert ilyen barátokra?

1. Soha senkinek ne keresd a barátságát: a barátság magától jön.

2. Légy zárkózott, magadba zárkózott, megközelíthetetlen. Igyekezz elég lenni önmagadnak. Tudj magadra maradni. Ha szükségét is érzed, nem is egy, de több dologban, hogy közlésre, gondolatok-kicserélésre, saját felfogásod megerősítésére stb. van szükséged: inkább láss hiányt, nélkülözz, semmint felkínáld magad. Maradj magadra.

3. Légy zárkózott, de éles megfigyelő. Figyeld meg a többieket. Akiben a legkisebb hibát látod, az elől zárkózz el. Lehetsz hozzá szíves, barátságos,

neki nem szabad tudni, hogy felismerted hibáit (hibáira csak olyanokat figyelmeztethetsz, akiket nagyon szeretsz — és ezt is nagyon tapintatosan) — de neked magadban tudnod kell, hogy ez az ember nem lehet barátod. A hibát nem lehet tartósan elviselni, ilyen ember iránt a baráti érzés nem fejlődhet ki benned.

4. De ha látsz kifogástalan viselkedésű gyermeket és megfigyelted, hogy úgy érez és gondolkodik, mint te és tapasztaltad, hogy a gondolat kicserélése vele eredményes és termékeny: az; ilyen ember előtt megnyilatkozhat. Egy szó, egy ötlet, egy mosoly, egy kézszorítás, egy megjegyzés néha felfed és összeforraszt két barátot.

5. A barátság egész ideje alatt ne tégy le soha a szigorú, bíráló megfigyelésről. A barátságot az erény és csak az erény és csakis az összes erények tarthatják fenn. Barátság csakis erényekben gazdag és kiváló emberek közt jöhet létre. A barátság az erények gyakorlása. Kikkel, ha nem a barátokkal akarod gyakorolni az erényeket? A barátság: vetélkedés az erényekben, egymás elhalmozása erényekkel.

Ez ad a barátságnak oly felemelő, boldogító érzést. A legkisebb eltérés az erényektől fájdalmat, csalódást, haragot, szétválást okoz. Egyetérteni csakis az erényekben lehet: a barátság egyetértés az erényekben. Egyedül az erény ad az ember-alkotta dolgoknak és egyesüléseknek — így a barátságnak is — maradandóságot és állandóságot.

6. Éppen azért ne félj elhúzódni az érdemtelen baráttól. A testvéredet szeretni kell hibáival, gyengeségeivel együtt. A testvériesség nem szűnik meg összekülönbözés, széthúzás, harag esetén: a barátság igen. A testvéreddel nem szakíthatsz

hibái miatt. Ellenkezőleg, ha kell, egész életedet fel kell áldozni, hogy hibáiról leszoktasd, vagy hibáit elviseld. A baráttal ilyen áldozat veszedelmes, mert csalódást okozhat. Ha a barátodban hibát veszel észre, ha utólag úgy látod, hogy erkölcsi felfogástokban nem egyeztek, ha látod, hogy vannak útjai, amelyeken te őt nem követheted: jobb ha elmaradsz. Nem fogod megbánni. A természet mérhetetlen gazdag világ, van millió és millió szebbnél-szebb virág, ásvány és állatpéldány: így az emberiség is tarka dús világ: van mérhetetlen sok áldott jó feddhetetlen ember, ezeket kapcsold magadhoz.

7. Ha csak egy kétes barátod van, az igazi jó nem fog hozzád közeledni. Azért légy óvatos a barátok megválasztásában, csak a legjobbakat engedd magadhoz. Inkább senkit, mint egy érdemtelen.

6. Az üzletben.

Üzletben a modor kötelező. Ezt fájdalom kevés, nagyon kevés vevő tudja. Ellenben igen sokan, látva a kereskedő készségét, fáradozását, esetleg hajlongásait — magát kényúrnak képzelet és válogatós, hangos, fenhéjázó, követelődző lesz. És emelett azt hiszi, hogy ezzel mutatja meg fensőbb-ségét, sőt talán előkelőségét és nem is sejtji, hogy éppen ellenkezőleg: ez a viselkedés árulta el, hogy belül durva, alacsonyrendű; az emberség fogalmához sem. kellő érzéke, sem kellő intelligenciája nincs.

Tapasztalt kereskedők elmondhatják neked, hogy az úr, az előkelő úr, a született vagy szellemi arisztokrata így vásárol:

szerényen lép be az üzletbe, udvariasan köszön, csendesen adja elő kívánságait. Ha látja, hogy a kereskedő túlbuzgó, sok mindent rak eléje, megmondja: „kérem ne fáradjon.” A fáradságot méltányolja és megköszöni. Ha az üzletben nem talál ízlésére valót, nem méltatlankodik, nem ócsárolja az árut, nem tesz kellemetlen megjegyzéseket — de bocsánatot kér a hiábavaló fárasztásért és megnyugtatja a kereskedőt, hogy legközelebb visszajön és akkor biztosan fog találni megfelelő árut és udvariasan elköszön. — Ha pedig talált megfelelő árut, de drágának tartja megkérdezi, hogy lehet-e alkudni? Ilyenkor a kereskedő ha lehet úgyszólván enged az árból. Ha nem engedhet, az úri vevő fizet, vagy távozik. De nyugodtan, vita nélkül — megköszönve és elköszönve.

Ez a vásárlás úri módja, nem a kereskedőt, önmagát tiszteli meg az aki így vásárol.

7. Színház, hangverseny, mozi.

Színházba pontosan érkezz, csendesen, szerényen, mosolyogva lépj be. Semmi sem visszatartóbb, mint látni feldúlt arcú, kipirult embereket, akik lihegve érkeznek és lerogynak a székükre és aztán az izzadságot törlik. Mi szükség van erre, mikor időben is érkezhetsz?

A helyeden maradj csendben, ne zörögtesd se cukorzacsót, se színlapot, semmit. Tartózkodj a kritikáktól, ne tégy megjegyzéseket az énekesnő korára, nem tudhatod, hogy az előtted ülő nem rokona-e!

Tapsolni illik. Járulj hozzá az est sikeréhez,

ezt a kis fáradtságot megérdemli a színigazgató és a szereplő.

A helyeden nyugodtan ülj, se a látcsővel, se anélkül nagy gesztusokat ne csinálj. Szomszédoddal halkán beszélj.

A járó-kelőknek, ha utat kell engedni, vagy helyedről fel kell kelni, egyszerűen, természetesen,, szívesen, mosolyogva tedd. Ne felugorva, merev arccal, gépiesen.

Az előadás után ne rohanj az öltözőbe, ne tolongj; éppen a ruhatár előtti várakozásban mutass nyugalmat, előzékenységet, kedvességet.

A moziban époly csendes, tartózkodó légy, mint a színházban. Ne kedélyeskedj, ne szellemeskedj,, ne légy hangadó. A feliratokat ne olvasd le hangosan, vagy félhangosan. A fordításra, vagy esetleg egyéb hibákra ne tégy megjegyzéseket. Általában ne vond magadra a közfigyelmet, kerülj a feltűnéstkeltő viselkedést. Ha már valamivel magadra akarod irányítani a figyelmet, legyen az: szerény, csendes, nyugodt modorod.

8. Utazás.

Az utazás valóságos együttélés, zárt helyen,, merőben idegen emberekkel. Az utazás kellemesebbé tétele érdekében, természetes, hogy a vonatszakaszban bizonyos illemszabályok kötelezők.

Még mielőtt az utazás elkezdődik, egy körülményre akarom felhívni a figyelmed:

Ha szülők, testvérek, házasfelek, rokonokon kívül barátok, ismerősök is kikísérnek valakit az állomásra: úgy illik, hogy a barátok és ismerősök, hamarabb távozzanak, hogy az utolsó percekben

a búcsúnál, csak legközvetlenebb hozzátartozók maradjanak együtt.

A vonatba lépve, először gondoskodj helyedről. A vonatszakasban rendesen bizonyos önzés nyilvánul. Mindenki szeret kényelmesen utazni és egy utas kényelme a másik rovására megy. Éppen ezért kezdetben a szakaszban az utasok bizalmatlanul néznek egymásra. Mindegyik félti a saját kényelmét és tudja, hogy ha az a másik nem volna itt, ő még kényelmes ebben utazhatna. Minden újonnan belépőt barátságtalanul fogadnak. Ez a feszültség tart rendesen a vonat indulásáig. Amikor már látják, hogy újabb utas nem jön és mindenki tudja mennyi kényelme lesz — megenyhül a feszültség és az utasok barátságosabban néznek egymásra. Különösen arra aki nem foglal el sok helyet.

1. Éppen azért te ne foglalj el több helyet, mint amennyi éppen megillet. Ez szól az ülőhelyedre és fent a podgyászhlóra. A helyeden maradj nyugodt, csendes, ne járj sokat ki és be.

2. Dohányozni ma már szabad hölgyek jelenlétében is, erre nem kell külön engedelmet kérni. De ha a kocsiban nagy meleg van és le akarod vetni a kabátodat, illik erre a hölgyektől engedelmet kérni

3. Ha a kocsiban gyermekek vannak, mosolyogva nézz rájuk. Kis gyermekek mindig félnek az idegenektől, egy mosoly rögtön eloszlatja félelmüket. Ez az anyákat is megnyugtatja, akik mindig aggódnak, hogy az idegenek esetleg nyűgösnek találják a gyermekeket. A gyermekeket szeretni kell — aki a gyermeket nem szereti az jó — vagyis illedelmes ember nem lehet.

4. Ha az éjet is a vonalszakaszban töltöd, este felé, mikor az utasok aludni készülnek, menj ki tíz percre a folyosóra, hogy a hölgyek zavartala-

nul toalettet csinálhassanak.

5. Az úton ne siess ismerkedni. Légy barátságos, beszélgethatsz, de ne légy közlékeny. Tartózkodj minden politikai, „világnézeti” nyilatkozattól. Ha valaki ilyesmiről beszél, tégy úgy mintha nem hallanád.

6. Felesleges mondanom, hogy az úton soha semmiféle körülmények közt ismeretlen emberrel ne ülj le kártyázni. Ez nem fér össze az úri ember fogalmával. Az úton olvass, nézd a vidéket, aludj, vagy — ha a társaság megfelelő — társalogj.

III. FEJEZET.

Mit kell minden kis gyermeknek tudni?

1. A legelső, amit minden kis gyermeknek tudni kell az, hogy bármit is kap, azt meg kell köszönni. Nem elég köszönömöt mondani, de azt mosolyogva kell mondani és örömet kell mutatni.

2. Reggel be kell menni a szülőkhöz és mosolyogva, illedelmesen köszönni. Mindenkinek, akit először meglátunk, köszönni kell. Köszönni kell az érkezőknek, a távozóknak. Ha idegen jön a szobába, a székről fel kell állni és úgy köszönni. Idősebbekhez, ha azok állnak, nem szabad ülve beszélni. Idősebbeket az ajtónál előre kell bocsátani. Az ajtót csendesesen kell nyitni és csukni. Ha véletlenül az ajtó becsapódik, bocsánatot kell kérni és az ajtót újra csendesesen betenni.

3. Türelmesen kell hallgatni, mialatt mások beszélnek, soha senkinek sem szabad a szavába vágni.

4. Ha szülőknak, idősebbeknek valamire szükségük van a másik szobából, frissen, örömmel kell vállalkozni, hogy azt elhozzuk.

5. Vendégségben, a kis barátok üdvözlése után, a szülőkhöz is be kell menni köszönni. Távozáskor ugyancsak be kell menni a szülőkhöz, megköszön-

ni a vendégséget és illedelmesen elköszönni.

6. Ha vendégségben szüleid, kistestvéreid után érdeklődnek. „Köszönöm kérdését — kell felelni — jól vannak.” Úgyszintén, ha távozáskor hozzátartozóinkat üdvözlük, tiszteltetik, azt is mindig meg kell köszönni.

7. Vendégségben nem illik egy szobába, hol nincs dolgunk, benézni. Nem illik, lia egy csukott dobozt látunk, megkérdezni, hogy mi van benne! Egyáltalán nem illik kíváncsiskodni.

8. Vendégségben nem illik a szalonban a dísz- tárgyakat, könyveket stb. megfogni. Nem illik, egy asztal körül ülve, bármihez is nyúlni, ami az asztalon van.

Ha kis gyermek több napi vendégségbe megy, tudja a következőket:

a) reggel időben kell felkelni, rendesen felöltözni, az ágyneműt szétrakni, a szobában mindent elrakni, a holmiait a szekrénybe, kofferbe eltenni, a szobát rendben elhagyni.

b) Napközben a kis gyermek tartsa magát mindenben a házbeliekhez. Ne legyenek önálló kívánságai, oda akarjon menni sétálni, ahova a többiek, játszón, ha a többiek játszanak. Evésben is legyen alkalmazkodó. Mindenből egyen, ami az asztalon van, köszönjön meg mindent, amit kap. Ha egy, vagy más étel felől kérdezik, hogy szereti-e, felelje azt: „ha kapok megköszönöm.”

c) Játékait, könyveit ne hagyja szanaszét heverni: ne üljön mások megszokott karosszékébe, dél előtt ne vonuljon úgy el, hogy ne hallja az ebédre-hívást.

d) Ha észreveszi, hogy a házban keresnek valamit, segítsen keresni; ha tehet valami szívességet, örömmel és önként tegye.

e) És végül, ha vendégségben volt és ott nem érezte jól magát — ami előfordulhat — nem illik

arról beszélni. A vendéglátást meg kell köszönni, mihelyst hazaérkezik, szép levelet kell írni, és a vendéglátást újra meg kell köszönni. Szüleinek elmondhatja szomorú tapasztalatát és megkérheti őket, hogy oda többé ne küldjék, de másnak erről szólni nem szabad. Soha senkiről a kis gyermek rosszat ne mondjon, de különösen nem azokról, akiknél vendégségben volt.

IV. FEJEZET.

Erények és hibák

Eddig olyan szabályokat soroltunk fel, melyeket az illem bizonyos helyeken, bizonyos alkalmakkor, vagy bizonyos személyekkel szemben követel meg. Most oly tulajdonságokról fogunk szólni, melyeket állandóan szem előtt kell tartani, amelyekben magadat a lehetőség szerint tökéletesítned kell, amelyeket igyekezz kerülni. Ezek az erények és hibák.

Erénynek nevezzük a lélek jóra való törekvését. Jó, vagy erény minden olyan tulajdonság, mely önmagadnak, vagy másoknak használ. Hiba minden, ami magadnak, vagy másoknak árt. A görög és keresztény bölcselek a hibákat és erényeket többféleképpen osztályozták és csoportosították, mi itt csak azokat vizsgáljuk, melyek a fedhetetlenség szempontból jönnek tekintetbe.

1. A rend.

A rend a lelki életben ugyanaz, ami a testben az egészség. A legkisebb eltérés, zavart, néha súlyos zavart okoz. Semmi sem mutatja annyira, mint a rend, hogy az erények gyakorlása, a természet kö-

vetése. Az erények elve megvan a természetben és az emberi természetben. Az erények gyakorlása, a természet követelése. Minden ami erény, megfelel a természet elvének, minden ami hiba, ellenkezik a természettel. A rend megvan a természetben. A természet minden megnyilatkozásában szigorú rendet látunk.

Légy te is rendes: életedben, holmiaidban, minden cselekedetedben tarts rendet.

Mi a rend?

Mindennek helyet adni, mindent a helyére tenni, mindent időben tenni. Minden ami törött, romlott, megjavítani, vagy eldobni, semmit hasznavehetetlen lomként nem tartani.

Hely, holmik és idő: a rend három eleme.

Ruházatod, szekrényeid, íróasztalod, könyvtárad, szobád legyen állandóan rendben. Minden ragyogjon a tisztaságtól és minden legyen a helyén.

Időbeosztásod is feleljen meg a követelményeknek. Tarts magadnak egy kis naptárt, napi, ha kell órabeosztással. Írj ide be mindent: mit, mikor, hol kell elintézni? Minden este nézd meg a naptárad és vess magadban számot, vajon elintéztél-e mindent! Így soha semmit nem fogsz elfelejteni.

Kiadásaid, bevételeidről vezess pontos könyvet. Tudj mindenről ami ért és tudd mily kötelezettségek várnak rád. Ne élj terv nélkül bábként, de kormányozd önmagad, ez a rend.

Légy rendes, de ne pedáns. Vagyis ne merülj ki a rendben. Nagy Frigyes mondta: „Inkább tanulok száz bolondtól, mint egy pedánstól”. A rend csak eszköz legyen, de ne végcél. A rend az élet megkönnyítése: időt, pénzt, fáradságot takarít meg a rendes ember. Légy rendes!

2. A pontosság.

A pontosság a rend ikertestvére. A pontosság a léleknek olyan tulajdonsága, mint a testnek a tisztaság. A pontatlan ember kellemetlen. A pontatlan emberrel nem szívesen érintkezünk. A pontatlan ember nem is ember, arra nem lehet számítani. A pontatlan ember árt önmagának és árt embertársainak, a saját és mások idejét vesztegeti.

Kétféle pontosság van és be kell tartani mind a kettőt. Van hivatali és erkölcsi pontosság. Ez utóbbinak a betartása a nehezebb.

A hivatali pontosságot a foglalkozás követeli meg, nálad az iskola. Az iskolába és később a hivatalba pontosan kell érkezned. A késésre és még hozza a gyakori elkésésre nincs mentség. Szokd meg már gyermekkorodban a pontosságot. Légy már azért is pontos, hogy legyen időbeosztásod. Tudd, hogy mire mennyi idő kell: mennyi az öltözéshez, mennyi a reggelihez, az iskolába menéshez stb. és ehhez tartsd magad. Csak így lesz a napról áttekinthetőség és csak így fogod tudni beosztani és kihasználni az időt.

De nemcsak megérkezned kell pontosan az iskolába, pontosan kell kihasználnod a tízperces szüneteket, azok után sem szabad késni és pontosan kell délben hazaérkezned. Ha délután magánóráid vannak, a jelzett időben pontosan a szobádban kell tartózkodnod, hogy fogadd a tanárod és ne kelljen téged akkor a lakásban keresni. Pontosán kell a templomba menned, az iskolai kirándulásokon, vagy ünnepeken pontosan kell megjelenni.

Mindezek a pontosságok, melyeknek felsorolását még folytathatnám, ügynevezett hivatalbeli pontosságok, melyeknek betartása elsősorban a te

éredeked. Az ilyen pontosság ellen nem is igen szoktak véteni, de az efajta pontosság nem is erény, dekötelesség. Van azonban a pontosságnak még egy más fajtája, az:

erkölcsi pontosság. Ez éppen olyan kötelező, mint a hivatalbeli pontosság, noha betartása nem mindig a te érredeked. Ez az a pontosság, amit az, udvariasság követel. Pontosnak kell lenni pl. ha egy kis barátodnak megígérted, hogy délután feljössz hozzá a számtani feladatban segíteni neki. Ha azt ígérted, hogy három óraker jössz, akkor pontban, három óraker csengess be. Ha édes anyádnak, nővérednek megígérted, hogy este értük méssz, akkor a pontos időben jelenj meg. Pontosnak kell lenni a látogatási órákban, a találkákon, kirándulás stb. idejére. Megvárakoztatni soha senkit nem szabad. Ha összejöveteelt, játékot, színházat, mozit beszélte-tek meg, tartsd magad a megállapodáshoz.

És szigorúan pontosnak kell lenni még valami-
ben: ha elvállaltál egy munkát és annak elkészíté-
sét egy bizonyos napra, vagy órára ígérted, akkor-
azt a munkát a mondott időre feltétlen készisd el.
Kényszerítsd magad a pontos határidő betartására.

Csak a pontos emberre lehet számítani, az élet-
ben csak a pontos emberek számítanak.

2. A szótartás.

A pontosság ikertestvére a szótartás. A szótar-
tás még nagyobb erkölcsi kötelesség, mint a pon-
tosság. Az adott szót minden körülmények közt be-
kell tartani. Aki nem tartja meg a szavát, annak
többé nem hisznek, abban bízni nem lehet.

Ebből legelőször azt a tanúságot vond le, hogy

vigyázz arra, amit beszélsz. Soha könnyelműen a szavad ne kösd le, kerüld a nagyhangú ígéreteket, kerüld még azokat az embereket is, akik neked nagyokat ígérnek. „Az ígéret szép szó, ha megtartják” — mondja a példabeszéd, de még szebb szó, ha ki sem mondják. ígérni nem szép dolog. Ezt úgy értsd, hogy előfordulhat az az eset, hogy valaki szívességet tett neked, esetleg nagy szolgálatot. Lehet hogy azonnal viszonzni nem tudod: akkor ne törj ki ígéretekbé. Köszönd meg a szívességét és *magadban* fogadd meg, hogy azt meg fogod hálálni. Ne beszélj arról soha, de adandó alkalommal cselekedj. Ez az egyedüli helyes, előkelő és nemes eljárás.

Nincs csúnyább dolog, mint ígérni és be nem tartani, nincs csúnyább dolog, mint nagyokat ígérni és keveset nyújtani és nincs szebb dolog, mint nem ígérni semmit és alkalomadtán adni, adni amennyit tudunk, amennyit az illető megérdemel.

Előfordulhat még egy eset is:

Néha a körülmények úgy hozzák magukkal, hogy bizonyos irányban a szavadat le kell kötnöd, bizonyos dolgokban ígéretet kellett tenned. És előfordulhat az az eset, hogy rajtad kívül álló okokból ezt az ígéretet nem tarthatod be. Akkor nem az az eljárás, hogy az illető elől elbújsz, vagy úgy teszel, mintha semmi sem történt volna. Hanem ellenkezőleg, elméssz az illetőhöz, akinek az ígéretet tetted és férfiasan a szemébe nézve megmondod, hogy az Ígéretet miért nem teljesítheted. Ebben az esetben azonban részedről kötelező az a kijelentés, hogy az ígért, vagy adott szó azért fennáll és azt a lehetőség szerint teljesíteni is fogod. Ez a becsületes és férfias eljárás és ilyenkor illő, hogy a másik fél feltétlen jóakarodat elismerje és felmentsen a szavad alól. Gentlemanek közt ez az eljárás.

4. A hiúság.

Nem hiba, bizonyos irányban erény, t. i. magadra légy hiú. Legyen magas véleményed önmagadról. Ne tartsd magadat nagynak — ezt hagyd az ostobákra. Még ha sikereid voltak is, még ha kitűntél is — érezd mindig kicsinységedet a céllal szembe, amit magad elé kitűztél. De tartsd magad fedhetetlennek, erkölcsileg fedhetetlennek. Hiúságod! e tekintetben menjen annyira el, hogy a legkisebb gáncs, a legkisebb megjegyzés se érhessen. Légy annyira hiú, hogy a legkisebb gyengeség, a legkisebb hiba miatt se tehess magadnak szemrehányást. Légy szigorú bírása önmagadnak.

Vess számot kötelességeiddel és szigorúan vizsgáld nap-nap után, a nap minden órájában: megtetted-e minden irányban a kötelességedet és a mód ahogy megtetted méltó volt e hozzád, nem esik semmiben sem kifogás alá!

És ha úgy találod, hogy szemrehányás nem érhet: akkor elégedj meg saját ítéleteddel. Soha senkitől elismerést ne várj, ne kérj. Soha szóval, köntörfalazással, célzással ne tereld a beszélgetést úgy, hogy az az érdemeidre irányuljon. Ha dicsérnek — ha az illető nő — mindjárt az első szónál hajolj meg, esetleg csókolj kezét és mondd: „Asszonyom, ön túlságosan jó” — és tereld azonnal másra a beszélgetést. Ha férfi dicsér, szintén mindjárt az első szónál — köszönd meg, szorítsd meg a kezét és rögtön beszélj másról. Legyen lelkierőd elhallgattatni a dicséretet. A hízelgőket pedig meg se hallgasd.

Ha társaságban vagy és ott dicsérnek egyes embereket munkájuk, tudásuk, szorgalmuk, műveltségük stb.-ek miatt és te ugyanazokban a dolgok-

ban hasonló, vagy százszorta különb vagy: ne említsd azt egy szóval sem. Légy büszkébb, semhogy elismerésért folyamodj, légy büszkébb, semhogy magadat mással összehasonlítsd és ne engedj annak a gyengeségnek sem, hogy nem tudod végighallgatni, ha jelenlétedben mást dicsérnek és még hozzá olyan dolgokban amelyekben te sokkal különb vagy. Győzd le hiúságodat.

Különösen hallgass, hallgass hét lakattal, ha valaki hivalkodik. Henceg tudásával, beszél utazásairól, gyűjteményeiről, képeiről, múzeumokról „amiket olyan jól senki nem ismer, mint ő stb. de nem az értékeket sorolja fel, de a hiúságokat és hozzáértés helyett kérdés van a szavaiban. Ilyenkor a hencegőt ne méltasd szóra, ne akard őt legyőzni, ez csak téged alacsonyítana le hozzá. Ne őt győzd le, magadat győzd le. Ne mondd, hogy te több nyelvet tudsz, hogy jobban ismered azokat a múzeumokat stb. Ne szólj semmit.

Éppen hallgatásod fogja mutatni, hogy összehasonlításra nincs alap, hogy sokkal különbnek tartod magadat, és érdemeidet ismertebbnek és elismertebbnek, semhogy szükségét éreznéd annak, hogy azokról beszélj. Hiúságod ne engedje, hogy vetélkedj, önmagadra légy hiú, hiúságod ne engedje, hogy mások előtt mutasd hiúságodat!

5. A kíváncsiság.

A kíváncsiság lelkigyöngeség, melynek nem szabad engedni. Kétféle kíváncsiság van: titkos és burkolt. A kettő nem ugyanaz, a kettő közt árnyalati különbség van, de mind a kettőről láthatod, hogy egyik sem lehet valami előkelő dolog. Amit

titokban, vagy burkoltan csinálunk, az ritkán jó.

A *titkos* kíváncsiság olyan, amelyet titokban csinálunk és amelyik titokban maradhat. Pl. valaki kihallgatja amit két ember beszél; elolvas egy asztalon felejtett levelet és ami még csúnyább: benéz, a kulcslyukon stb. Mindezek visszataszítóan csúnya dolgok, amiket nem szabad elkövetni. A kíváncsiság tulajdonképpen lopás: mások szellemi, vagy lelki javait tulajdonítjuk el, elveszünk valakitől olyasvalamit, amit nem akart nekünk adni. És ΘA a valami lehet néha igen féltett kincs és a mód, ahogy elveszük: titokban, észrevétlenül: teljesen megfelel a lopás kritériumának.

Ezért oly csúnya és ezért nem szabad titokban kíváncsiskodni. Van azonban a kíváncsiságnak még egy más módja is, amely nem kevésbé visszataszító; ez

a *burkolt* kíváncsiság. Vegyük a következő esetet: valami készül, vagy valami történik és velled nem akarják közölni. Te a dolognak neszét vetted és látod, hogy előtted elhallgatnak valamit. Akkor nem szabad fűhöz-fához kapkodni, másokat faggatni, kerülő utakon kérdéseket intézni, hogy a dolgot megtudd. Büszkének kell lenni, nem szabad mutatni, hogy mellőzve érzed magad, nem szabad semmiféle kérdést intézni, célzást tenni. Mutatni kell, hogy a dolog téged nem érdekel.

Egyáltalán a kérdésekkel óvatosan kell bánni.. Okos ember nem kérdez, okos ember felel. Okos ember látja, hogy mit akarnak neki megmondani és mit nem. És ehhez tartja magát. És nem fog kérdéseket feladni, amikre majd kitérő választ kap. Különösen nem illik valakinek családi, vagyoni stb. ügyei után kérdezősködni. Ha valaki beteg érdeklődni kell egészsége iránt; de ha nem mondta meg, hogy mi a baja, azt nem illik megkérdezni. Épp így nem illik valakitől megkérdezni, hogy mit ebédelt

az uccán nem illik valakitől megkérdezni, hogy hol volt, vagy hová megy!

Általában kérdezősködni nem illik, a tapintatos ember ismerőseire bízva, hogy mit közölnek vele és mit nem és ezzel megelékszük.

6. A tapintat.

A kíváncsiságnak határt a tapintat szab. A tapintat mondja meg mit szabad és mit nem kérdezni. De ennél tovább megy és azt is megsúgna, hogy mit szabad és mit nem mondani. Mert néha egy szóval, egy kijelentéssel, anélkül, hogy akarnók, vagy sejtetőök, súlyosan megbánthatunk valakit.

Tapintatlanságot éppen akkor követünk el, ha akaratumk és tudtunkon kívül bántottunk meg valakit és a tapintatlanság éppen azért oly szégyenletes, mert kettős fogyatékoságot árul el: tapintatlanságot és határtalan ostobaságot, Mert a legtöbb esetben nemcsak, hogy nem tudjuk, hogy tapintatlanságot követtünk el, de még azt hisszük, hogy valami nagyon okosat mondtunk.

A tapintatlanságot igen bajos meghatározni, ezt bensőleg érezni kell. Mondhatnám a tapintatoságra születni kell. Egyet azonban mindenki szem előtt tarthat: vigyázzon arra amit beszél. Mielőtt kimondunk valamit gondoljunk arra: ha mi volnánk az illető helyzetében: kellemes volna e nekünk erre a kérdésre felelni, vagy azt hallani, amit mondani akarunk! Ez a tapintat feltétele.

Ebből már láthatod azt is, hogy tapintatlanság, bármily formában is, célzást tenni valakinek a testi hibájára; tapintatlanság betegségről, halálról beszélni: betegek előtt; az öregség hibáiról be-

szelni öregek előtt. Tapintatlanság autódról beszélni olyanok előtt, akiknek nincs autójuk. Gyászban lévők előtt ne beszélj szórakozásokról, kellemes nyaralásról olyanok előtt, akik nem mehetnek nyaralni, stb. stb.

Általában tapintatlanság minden olyant mondani, ami másnak fájdalmat, kellemetlenséget, szégyent okoz. Ezt tartsd szem előtt és akkor nem fogsz tapintatlanságot elkövetni.

7. Az őszinteség.

Az őszinteség az érzékek igazsága, kimondása nem annak amit az esz, a belátás, de annak, amit a szív, a lélek, az érzékek tartanak igaznak. Közvetlenül az érzésekből fakad, így kifejezése annál frissebb, szívből jövőbb, minél kevésbé megfontolt. Legőszintébb a meggondolatlan beszéd.

Az állatok megható természete, a kis gyermekek leírhatatlan és kimeríthetetlen bája, a művészetek döbbenetes megnyilatkozása, éppen abban rejlik, hogy az érzések legközvetlenebb, megfontolás nélküli kifejezései. A művészetek az érzések ki-pattant alkotásai.

Az állatok oly megható természete, a kis gyermekek ellenállhatatlanabb bája, a művészeknek gyakran oly különös viselkedése: némely embert — kikben semmi őszinteség nincs — arra indít, hogy kérkedjen őszinteségével és adja a kérlelhetetlen őszintét és így öregedő hölgyeknek megmondja, hogy elvirultak, egy szép vidéki nőnek tudtára adja, hogy ruházatán meglátszik, hogy vidékről jött, egy betegnek, hogy felgyógyulásában nem bízik és más hasonló ostobaságokat. Mondanom sem

kell, hogy az e fajta durvaságban semmi őszinteség» nincs.

Az őszinteségnek nem határt, de irányt szab a tapintat. Ugyanis nem kifelé, másokkal szemben kell őszintének lenni, de befelé önmagaddal szemben. Ha hibáztál lásd be őszintén a tévedésed; ne a hibát resteld, — mert más is hibázhat, — de azt hogy mily soká akartad leplezni. Ha többen követtek el egy hibát, ne igyekezz magadat a bajból kihúzni, de vállald őszintén a téged megillető részt. Saját lelkiismeretteddel szemben légy őszinte. És* egyebekben is légy őszinte.

Ne fogadj kitörő örömmel embereket, akik iránt közönyös vagy, ne légy mindjárt barátja annak, akihez semmi kapcsolatod nincs. Ha magas» hivatalt, befolyást juttat majd néked a sors, ne bíztass embereket, akiknek érdekében semmit sem tehetsz, — hogy mindent meg fogsz tenni értük.

Becsületesen légy őszinte. Emellett öregedőhölgyeknek beszélhetsz az örök fiatalságról, egy rosszul öltözködő nőnek mondhatod, hogy neki minden jól áll, egy beteg arcáról a javulást leolvasni kötelesség.

Légy őszinte, de őszinteségedben legyen tapintat és tisztesség.

8. A becsületesség.

Ezen a helyen — mint már említettük — nem arról a becsületességről lesz szó, amelyet a törvényír elő, amelyet paragrafusok szabályoznak. Az ilyen« becsületesség magától értetődik, ilyen becsületességet megkövetelünk minden szabadon járó em-

bertől, az ilyen becsületességben még nem tűnik ki a gentleman.

Itt éppen arról a becsületességről lesz szó amely a törvény határán túl kezdődik, arról a becsületességről, melyhez nem ér el a törvény, mely nem a paragrafusokba, de a jellembe ütközik.

Kezddhetem mindjárt azzal, hogy ellenfeleddel szemben — akár a törvény előtt is — ismerd el az igazát, még akkor is, ha arra nincs tanú. Ez a becsületesség, ez a gentleman eljárása. — Vitában ne tagadj le tényeket, miket ellenfeled nem bizonyíthat és ismerd el érvelését, ha azok a valóra és nem bizonyítékokra vonatkoznak. — Ne légy részrehajló: ne dicsérd a rosszat és ne ócsárolj a jót, még ha azok ellenfeledtől származnak is. — A rádbízott feladatot végezd el becsülettel — vagyis ne csak az ellenőrzés határáig, de azon túl is becsülettel. Munkád minden részlete csillogjon a becsületességtől. Hebehurgyaság, felületesség, elkenés sehol se legyen, mindent csinálj úgy ahogy kell, — becsületesen. — Ha törekszel valamire, valamit el akarsz érni — ne gondold, hogy a cél érdekében minden eszköz jó, ne fogadj el olyan segítséget, amely meg nem engedett előnyöket nyújt. Éppen így, ha ellenféllel állsz szemben, ne gáncsold őt; az igazság eszközeivel és fegyverével küzdj ellene. Minden szavadat, cselekedetedet, eljárásodat sugározza a becsületesség.

9. A szerénység.

A szerénységet sokan nem tartják erénynek. Az egyéni érték fel nem ismerését, aláértékelését, az érvényesülési akarat hiányát látják benne. Ez nagy tévedés. A szerénység éppen az ellenkezője.

A szerénység az önérték legmagasabb tudata, az önérték gőgje. Ami pedig az érvényesülési akarat, a könyökölés hiányát, a szerénységnek félreállítását illeti: az éppen az önértékben való vak bizalom. Nem mindenki engedheti meg magának, hogy félreálljon, hogy ne könyököljön, nem mindenki engedheti meg magának, hogy szerény legyen, — csak aki tart magáról valamit. Egy példa világosan fogja megmutatni a lélek e különös paradoxonját.

Vegyük azt az esetet, hogy egy társaságban az olvasottságról van szó. Mindazok akik magukban érzik, hogy e tekintetben műveltségüket nagy hiányok terhelik, vállvetve, szinte hadarva fogják felsorolni, hogy mi mindent olvastak, csakhogy szégyenben ne maradjanak. Ellenben, ha van a társaságban egy *igazi* tudós, vagy nagy olvasottságú ember, az igen természetes, hogy hallgatni fog. Nagy elismeréssel fog adózni a hölgyek „olvasottság”-ának, de saját magáról — ha igazán van olvasottsága nem fog beszélni. Az összehasonlításra nem fog alapot látni és szükségét sem fogja érezni önmaga tömjénezésének. Csak az hivalkodik, aki, alárendeltségét érzi. Egy igazi arisztokrata nem hivalkodik őseivel, hisz családjá, neve, múltja a történelemé, sem ő, sem ősei a tömjénezésre nem szorulnak. — Egy igazi hős, akinek tetteit a történelem feljegyezte, csendes, szerény ember a társaságban: miért szóljon ő önmagáról, mikor róla a történelem beszélt? De akiről senki sem tud semmit, az önmagának veri a dobot, az Hány János lesz. És folytathatnám hasonló példák felsorolását.

Mindebből láthatod, hogy a szerénység a belső érték öntudata. Ami pedig a szerénység tartózkodását, félreállítását illeti, az sem egyéb, mint az önértékben vetett vak bizalom. Erre elég lesz csak egy példát felhozni.

Cincinnatus letette hivatalát és nyugodtan visszatért birtokára. Az ekeszarv mellől hívták el újra a konzuli méltóságra. Miért tehette ezt Cincinnatus? Mert tudta, hogy ha Rómának szüksége lesz rá, megtalálják majd őt az ekeszarv mellett is. A strébereket, az akarnokokat nem az ekeszarva mellől nevezik ki, de az előszobák és a szalonokból.

Mindezekből láthatod és megértheted, hogy mi a szerénység: az érték öntudata és önbizalma.

Éppen ezért az értékre törekedj. Tökéletesítsd magad a szakmádban és igyekezz eredményeket elérni. És ha eljutottál egy bizonyos fokra, mely kiválóságod bizonyítéka: akkor már látni fogod, hogy mi minden hiányzik még ahhoz, hogy szakmádban tökéletes és a legkiválóbb légy. Így tudni fogod, hogy a dicsekvésre, önmagad tömjénezésére nincs okod és nincs alapod. Másokkal szemben, akik nem jutottak annyira, mint te, tudj érintkezni fenhéjazás, bántó góg, lealázó gúny nélkül. Nincs visszataszítóbb, mint fensőbbiségünket éreztetni a nálunk kevésbé szerencsésekkel. Ne lealázn: magadhoz emelni tudd, a kevésbé tehetségeset, az alacsonyabb sorsban levőt.

Ez a szerénység, az emberi lélek tisztaságának aagy titka.

10. A hála.

Fölötte ritka dolog. Bizonyára feltűnt már neked, hogy alig hallani arról, hogy valaki a hála szép tanújelét adta volna, míg bizonyára nem találkoztál még emberrel, aki a hálátlanságról ne panaszkodott volna. Az emberek hálátlansága példabeszédszerű. Minden ember tapasztalta a hálátlanságot: a hálát kevés.

Mi ebből a tanulság? Az, hogy az emberek nagyon jók. Az a tény, hogy minden ember tapasztalta a hálátlanságot, azt mutatja, hogy minden ember tett már életében jót, Alert hálátlanságot csak az tapasztalhat, aki jót tett. Tehát tudd meg fiam, hogy az emberek jók és légy te is jó.

Ami a hálátlanságot illeti, az más kérdés.

Az emberek valóban panaszkodnak a hálátlanságról, de ez nem bizonyítja még, hogy az emberek valóban hálátlanak. Lehet ennek valami rejtett oka is, mely alighanem a következő:

Ha jobban szemügyre vesszük a dolgot, feltétlen azt látjuk, hogy más az adakozó és más a kérő szempontja. Az adakozó szempontjából minden amit ad áldozat volt és sok volt „*több, mint amennyit adni szabad lett volna*”. Ezzel szemben a kérő ritkán kap annyit, amennyit kért, rendszeresen csalódik az adományban. Nemcsak hiszi, de meg van győződve arról, hogy ő, a gazdag helyén sokkal többet adott volna.

Ez más szavakkal azt jelenti, hogy az adakozó sokalja, a kérő kevesli az adományt. Ez már magában véve sem nagyon alkalmas a kölcsönös megelégedés, vagyis a hála kifejezésére és elismerésére.

Ehhez járul még egy körülmény és ez az, hogy magára a hála kifejezésére is a szempont fordított. Az adakozó szerint az adomány sok volt: így az ő szemében a hála bárminemű kifejezése kevésnek látszik; a kérő viszont kevésnek találta az adományt, így ő szerinte a hála bárminemű megnyilatkozása sok lett volna. A vélemények újra különböznek és megegyezés újra nincs.

Élihez járul még egy körülmény. Nagyon kevés ember, csak aki lélekben igazán nagy, vagyis nagylelkű, tud úgy adni, hogy az a kérőt meg ne bántsa. Kérni nehéz és fájdalmas.

Seb van a kérő szívében, amelyre az adomány, főképen a mód, ahogy az adományt kapja — ritkán gyógyír. Sőt a legtöbbször még feltépi a sebet. Ezért oly ritka a hála.

Mi ebből a tanulság!

Először is az fiam, hogy értsd meg a szegény sorsát és szánakozz rajta. De ne szavakban szánakozz, de a szívedben. Ha tudsz, segíts rajta. De amikor adsz, gondold meg, hogy ha bármennyit is adsz — a szegény csak szegény marad. Tehát te csak ideig-óráig segíthetél rajta. Csupán fájdalomcsillapítót adtál neki. Ezt add jószívvel. Ne engedd hálálkodni, tudd, hogy keveset adtál és biztató szavakkal bocsásd el. Ne számíts hálára és ne növelj azok számát, akik hálátlanságról panaszkodnak.

Ha neked valaki hálátlanságról panaszkodik, gondold magadban, vagy mondd meg neki: „talán ha többet adtál volna, vagy ha másképen adtál volna, vagy ha tudnád, hogy mit tesz az adni: nem várnál hálát és nem panaszkodnál hálátlanságról!

Ez az egyik amit jegyezz meg. A másik a következő:

Ha te szorultál arra, hogy valakitől kérj: ha bármit is kapsz és bárhogyan — őszintén, szíved egész melegével köszönd meg. Értsd meg te is a gazdag^ helyzetét: talán agyon fárasztották a kérelmezők; talán szíve eltompult már a sok baj látásán és hallásán. Te ne bíráld őt. Te csak egyet láss: azt hogy segített rajtad és ez hálára kötelez. Mutasd és tanúsítsd háládat; soha kicsinylően arról, aki megsegített, ne nyilatkozz, erez iránta hálát szívedben és ne tartozz azok közé, akiknek szavaiból és viselkedéséből hálátlanságot lehet látni. Légy hálás.

Más szavakkal ez azt jelenti: ha kapsz, ha adsz, minden körülmények közt légy gentleman.

11. A tudás, a bátorság, és a nagylelkűség:.

A három legszebb férfi erény: a tudás, a bátorság és a nagylelkűség.

A *tudás* alatt itt nem a szorosabb értelemben vett tudományosságot értjük. A férfit ékesítheti a tudás akkor is, ha nem tudós. A férfi: legyen az gyáros, iparos, kereskedő, hivatalnok, mérnök stb. a szakmájában legyen jártas. Ne legyen félszeg, tudja azt, ami a mestersége. Ez ad létének és énjének alapot. Messziről fel lehet ismerni azt a férfit, aki valóban az ami, vagy az minek lennie kell: szakember.

Szakmáján kívül a férfi tudjon mást is, de azt amit tud, ne hallomásból, félreértésekből merítse, de tudja azt amihez hozzá szól.

A tudásnak az alapja nem a tárgyi ismeret, de az értelem. Értelem nélkül a tudás semmi. Valaki tudhatja a történelem minden adatát, azért még nem történettudós, ha nem tudja mi a történelem. A hozzáértés, a kongenialitás a tudás alapja.

A tudás legszebb díszje a szerénység. Szerénység nélkül a tudás, olyan, mint a gazdagság műveltség nélkül. Egyik a pénzben, másik a tudásban parvenü. Az igazi tudós mindig szerény: egyrészt mert tudja, hogy az a kevés amit ő tud, mennyi fáradtság, munka kivételes élet eredménye, amihez nem volt mindenkinek alkalmá; másrészt, csak az igazi tudós tudja, hogy mi mindent nem tud még. A tudás és értelem viszonyát szépen mondja egy arab közmondás: „a tudás büszke, mert olyan so-

kat tud: a bölcsesség alázatos, mert tudja, hogy semmit sem tud.”

A bölcsesség alázata és szerénysége liassa át tudásod: ez az igazi férfi dísz.

12. A bátorság.

A bátorság nem tévesztendő össze a hetvenkedéssel, sem a vakmerőséggel. A hetvenkedés a gyávaság legvisszataszítóbb megnyilatkozása. A hetvenkedés az erő elbizakodottsága a *gyengébbel szemben*. A vakmerőség, türelmetlenség a veszély percében.

A bátorság az más. A bátorság az igazság felismerése és habozás nélküli melléállása. A bátorság a gyengébb védelme, a nyugodt és tántoríthatatlan bizalom az igazságban. A bátorság a fölény érzete az igazságban: szembefordulás a tévedés, a rosszakarat, az elvakultság, a fondorlattal. Bátorság: hallgatás a kötelesség szavára és annak maradéktalan teljesítése törhetetlen erővel. A bátorság a becsületesség bizonyítéka, amit nagy bátorsággal csinálunk, az csak jó és becsületes dolog lehet.

A bátorság: a megingathatatlan lelkiismeret.

13. A nagylelkűség.

A nagylelkűség a lélek legnemesebb megnyilatkozása. Csak a kiválasztottak tulajdonsága. Nem az adományban áll. Valakinek neve ott szerepelhet minden gyűjtőíven és lehet a legridegebb, kőszívű

ember. És lehet valaki koldus szegény és mégis nagylelkű. A nagylelkűség nem az erszény, de a szív megnyilatkozása.

Van aki megkövült arccal, a semmiségbe bámulva, hagyja beszélni, hebegni a szegényt és amikor az zavarában elhallgat — anélkül, hogy ránézne odanyújtja neki amit kért. Ez nem nagylelkűség.

Van aki meleg biztató mosollyal fogadja a kérelmezőt, bátorító szavakkal maga kérdi, mivel segíthet és örömmel és készeéggel nyújtja át a segílyt. Sajnálja, hogy többet nem adhat, megköszönni nem engedi és mosolyogva, bátorítva mondja, hogy szívesen látja máskor is. Ez nagylelkűség.

Nagylelkűség egy beteget kitartóan ápolni,, előtte ha kell alvást színlelni és mégis ébren vigyázni rá, előtte soha fáradtságot, levertséget, rosszkedvet nem mutatni, mosolyogva biztatni és bátorítani az utolsó percig. — Nagylelkűség a hibát — ha őszinte megbánást látunk maradéktalanul megbocsátani, arra soha többé vissza nem térni, arról soha többé nem beszélni. — Nagylelkűség a bukottat felemelni, a legyőzöttet nem megalázni. Nagylelkűség, a szenvedés, a lélek titkos szenvedésének megértése és megkímélése. Nagylelkűség a lélek visszatartása minden szennyes, önző indulattól: a nagylelkűség a lélek tisztasága.

Második rész

A nagy világ

I. FEJEZET.

1. A társadalom.

Eddig azokat a szabályokat és utasításokat írtuk egybe, melyek az otthon, a környezet és önmagadra vonatkoztak. Meg akartuk veled értetni, hogy az illem, vagyis az emberi méltóság értelmében hogy kell magad viselni otthon a családtagokkal, a szűkebb értelemben vett környezettel, továbbá felhívtuk figyelmed, milyen tulajdonságokat igyekezz magadnak megszerezni és milyenektől tartsd távol magad. Más szóval, meg akartuk veled értetni, hogyan viselkedj otthon, hogy kimehess a nagyvilágba. Most elvezetlek a nagyvilágba.

Mi a nagyvilág?

A világ fiam a mindenség, amely körülvesz. Bizonyára megfigyelted már, hogy a lakást, amelyben lakol körülveszi a ház, a házat az ucca, az utcát a város, a várost az ország, az országot a földrész, a földrészt a tenger és a többi földrészek, amelyek a földet alkotják, a földet körülveszi a mindenség, amelynek egy kis töredékét érzékeiddel. és értelmekkel felfogod. Ez a fizikai világ, amelyben fizikai életed éled le.

Van azonban emellett még egy másik világ is, melyben az életed — tevékenységed összessége — zajlik le, amelyben egyéni életed társadalmi életté válik. Bizonyára megfigyelted már, hogy egyéni életed a család veszi körül, a családot a rokonság, a rokonságon túl vannak a barátok és ismerősök, ezeken túl a hivatalos világ, az egész emberiség, melynek egy kis töredékével érintkezel. Így alkot az emberiség körülötted egy világot, melyet külvilágnak, vagy társadalomnak nevezünk, a külvilággal való érintkezést: társadalmi érintkezésnek.

Fölösleges mondanom, mily döntő, mily életbevágóan fontos a társadalmi érintkezés. Ez az élet megnyilvánulása és jutalma. Életed nem folyhat le négy fal között. Nincs okod és jogod elzárkózni a világtól és erre nincs is mód. Kötelességeid vannak a családdal szemben, mely felnevelt, a rokonokkal szemben, akik szeretetükkel támogattak és kötelességeid vannak a barátaiddal szemben. Bármilyen legyen is a foglalkozásod, működésed beletartozik a szakmakörbe, munkád részese a nagy közös munkának, melyet a közös cél érdekében szaktársaidal együtt végzel. Ez a munka fontos társadalmi, vagyis állami szükségletet szolgál, működésed így a közre is tartozik. Így dolgozol a magad, családod és a köz érdekében így oszlik meg életed a magán, a család és a közélet közt. Minél értékesebb a munkád, annál több ember, annál nagyobb társadalmi kör veszi hasznát. Munkád, tevékenységed, életed elválaszthatatlanul összefügg a közszel, a külvilággal. A külvilágban élsz, a külvilág az „élet”. Aki nem él a külvilágban, az nem él. A külvilági élet megnyilatkozása: a társadalom.

Mi a társadalom!

A társaságok összessége. A te társaságod, a más társasága, mindenki társasága: az emberiség összetartása születés, rang, vagyon, foglalkozás

stb. szerint. A társadalom az emberi élet, az emberi érintkezés, az emberi összetartás elvének nagy építménye: az a láthatatlan légvár, amelyen belül zajlik és folyik az élet.

A légvárba nehéz a bejutás, kapuján az önzés áll őrt, belül a kegyetlenség kormányoz, de a légvár pillérei az emberi erények.

Talán meglepődve hallod ezt a furcsa meghatározást és nem látod tisztán e különös légvár körvonalait? Hogy jobban megérts, gondolj arra amit a barátságról mondtam.

Mondtam, hogy a barátok megválogatásában légy önző, óvatos, zárkózott, megközelíthetetlen. A távolból figyeld az embereket és csak ha látsz olyat akivel megegyezel, akivel az érintkezés érdemes és hasznos, az előtt nyilatkozz meg, azt engedd magadhoz — az lehet a barátod. Mondtam azt is, hogy a legnagyobb barátság közepette is élesen figyeld és bíráld a barát minden tettét és szavát. És a legkisebb csalódás, a legkisebb hibánál húzódj vissza, legyen erőd otthagyni az érdemtelen. Inkább egyszem, mint egy rossz. Mondtam még azt is, hogy ha csak egy érdemtelen lesz a közeledben, az igazi jó nem fog közeledni hozzád, mert a jó nem férhet össze a rosszal.

Ahogy az egyén óvatos és elzárkózott és féltékenyen őrizi erkölcsi épségét s távol tartja magát a rossztól: úgy a társadalom is. A láthatatlan légvár kapui zárva vannak — nehéz oda bejutni, Akik már belül vannak, önzően és gyanakodva nézik azokat akik kívül állnak és be akarnak jutni. Persze az óriási légvárnak vannak különböző kapui és udvarai. Vannak kapuk amelyeken keresztüljut a selejtese és megmarad a vár alacsonyán fekvő udvaraiban. De vannak magasabb és magasabb régiók, hová csak a legkiválóbbak juthatnak be. Vannak kapuk melyeken át csak születés, má-

sikon rang, harmadikon kemény próbatétel árán lehet csak bejutni. És vannak más kapuk és más feltételek. Az egyes régiók hidegen és gögösen tekintenek le egymásra és egymással nem közlekednek. Mindegyik zárt egység és mindegyik a maga kitűnőségéről meg van győződve. És mindegyik kitűnő is. Rossz társadalom nincs. A társadalom alkotópillérei az emberi erények.

Ezt talán újra kételkedve fogadod és talán az ellenkezője annak, amit eddig erről hallottál? Gondolj újra vissza arra amit a barátságról mondtam. Mondtam, hogy két embert csak az erény és csakis az összes erények tarthatnak egybe és fűzhetnek barátokká. Ugyanez áll a társadalomra is. Az emberek csak az erény alapján és csakis az erények gyakorlására egyesülhetnek. Csak az erényben lehet egyetérteni. A legkisebb eltérés az erénytől — mondtam — akár barátságban, akár társaságban, vagy egyesületben — fájdalmat, csalódást, széthúzást, bomlást pusztulást okoz. Az emberi egyesülés alapja, elve és lehetősége: egyedül az erény és semmi más. És semmi sem mutatja annyira, mint éppen ez a tény azt, hogy az erény a természetes, az erény a természetben is megvan, az erények gyakorlása a természet elvének a követése. A társadalomban élő magasabb rendű állatok a hangyák, a méhek, az elefántok, egyesülésük elvéért: a közös létfenntartásért minden erényeikkel a maximális teljesítményt adják. Társadalmuk azért virágzó, folytonos s maradandó. Azok az emberi egyesülések — legyen az barátság, testület, egyház, nemzet, bármely intézmény — ha alapjuk szellemük ténykedésük az erény: virágzók, folytonosak, maradandók, mint a természet. De a legkisebb eltérés. az erénytől bomlást, széthúzást, pusztulást okoz. Van rossz társaság, van nemtelen barátság, bűnös szövetkezés: de ezek fenmaradásának, létük-

nek napja, órája, megalakulásuk pillanatában már meg volt számlálva. Semmi sem maradt még fenn, ami az erény ellenkezője volt, A bűn természetellenes.

Az emberi érintkezés, az emberi egyesülés, az emberi társadalom az erényeken alapszik: ez legyen bizalmad és vigaszod az életben.

Ebből megértheted azt is miért önző, rideg és kegyetlen a társadalom. Ez az egyetlen mód arra, hogy erényeit megőrizze. Minden társulat, mely hasznos, nemes vagy magasztos céljainak tudatában van: szigorúan megválogatja kit enged be a maga körébe és kit nem. A rossz az értelmetlen maradjon kívül. Egyedül a jóknak vállvetett munkássága szolgálja a célt, egyedül a jóknak, az érdemeseknek, nemzedékről-nemzedékre történő kiválasztása biztosítja az egyesülés fenmaradását évekig, évtizedekéig, századokig, egy ezredéven át, örökké. Az erényeken alapuló, az erényeket betartó emberi egyesülések fenmaradnak és mint a természet örökkévalók.

A társadalom nemcsak óvatos és önző tagjainak megválogatásában, de szigorú és kérlelhetetlen bírálataiban. A hibát, a legkisebb hibát azonnal észreveszi és megtorolja, elnézést és kíméletet nem ismer. Ez is erkölcsi tisztaságának megőrzésére szolgál. És ez erősítheti benned az Igazságba vetett hitedet. Van fiam, van földi Igazság és a bűnt megtorlás éri. Nem marad bűn megtorlatlanul a földön és a földi igazság végrehajtója a társadalom.

Már említettem és most újra emlékeztetlek, hogy más a törvény és más a társadalom ítélőszéke. A törvény a paragrafusokba fektetett botlásokat, eltéréseket, cselekedeteket, bűnöket ítéli el. A társadalom figyelme és ítélete erre alig tejed ki. A törvény elé kerülő emberek legnagyobb része nem

is kerül soha a társadalom elé. A törvényszék elítélteji rendszerint a künrekedtekből kerülnek ki. „Társaság”-beli ember ritkán kerül a törvényszék elé. A társadalom a saját embereit, a bejutottakat figyeli. Itt nem bűnökről van szó, a bűn fel sem tételezhető — de az életről van szó, az élet minden megnyilatkozásába az illetről, az illem nem szűkebb, de igazi értelméről: a feddhetetlenségről.

A társadalom többet követel, mint a törvény. Büntetlenség nem elég: jellem is kell. A hűtlenséget, az álnokságot, a szószegést, az önfeláldozás elmulasztását, a lovagiatlanságot, az emberi méltósággal össze nem egyeztethető viselkedést a törvény nem büntetheti: a társadalom igen.

Mily felemelő tudat és mily ragyogó fényt vet az emberi méltóságra, hogy az emberi egyesülés: a társadalom, ily magas követelményekkel lép tagjai elé! Az élet a megpróbáltatások útja és az út a társadalmon át visz. Az utat emelt fővel kell megtenni, kitérés nincs sem jobbra sem balra. Az út sikos, a legkisebb megcsuszamlást, a legkisebb botlást a társadalom észreveszi és bünteti.

A társadalom — mondottam — feddhetetlenséget követel: feddhetettséget az élet minden megnyilatkozásában és feddhetlenséget az egész életen át. A feddhetetlenség követelménye kettős: az egyik *esztétikai*, a másik *etikai*: az egyik: feddhetetlenség a *megjelenésben*, a másik: feddhetetlenség az *eljárásban*. ízlés és erkölcs az amit a társadalom megkövetel minden tagjától. A két követelményt egy szóval úgy hívják: gentleman.

A társadalom a gentlemanek összetartása.

Ha igényes a társadalom a követelményeiben és szigorú a bírálataiban, kifogyhatatlanul pazar adományiban. A társadalom az élet, társadalom nélkül nincs élet, a társadalom az élet jutalma, dísze és öröme.

A köztiszteletet, az ünneplést, az elismerést a társadalom adja. Életed sikerét az a hely mutatja, amit a társadalomban elfoglalsz.

A társadalom az élet támasza és nagy vigasza is. A pályafutás nem mindenki számára egyenlő. Vannak kiváló, jobb sorsra érdemes, néha igen kitűnő emberek, akik nem érnek célt. Mellőzés, sérelem, véletlen, sorscsapás, előttük ismeretlen ok letöri vagy a félúton megállítja őket. Az élet sajátos körülményei közepette, nem tudnak már felemelkedni. De aki méltatlan sorsában is megőrzi erkölcsi épségét, egyéni értékeket és kiválóságokat mutat, alacsony helyzetében is a lélek előkelőségéről tesz tanúságot: az nem bukott el, azt a helyesen érző és józanul ítélő emberek tisztelik, néha annál is inkább tisztelik. Az ilyen ember vigaszt és lelki kielégülést talál a tisztelet és szeretetben, amelyben környezete, sőt néha tőle igen távol álló egyének részesítik. A társadalom az élet és a sorssal szemben jutalmaz. A társadalom a megtévedteket bünteti és kizárja magából, de felemeli és jutalmazza a méltatlanul szenvedőt.

Az élet dísze, öröme, vigasza, erkölcsi ereje: az emberi érintkezésben, az emberi összetartásban, a társadalomban van.

Most add a kezéd fiam, elvezetlek a külvilágba, az életbe, a társaságba.

2. A látogatás.

A társadalom — mondtam az emberi érintkezés építménye. Az emberi érintkezés módja a látogatás: a látogatásnak az alapja a tisztelet, lényege a szórakozás. A látogatás udvarias, hivatalos neve: „megtisztelés”. Ha valakit meg akarsz

látogatni és kívánságodat az illetővel közlöd, nemi illik azt mondani: „Asszonyom (Uram) meg akarom önt látogatni”, de így kell magadat kifejezni: „Tiszteletemet óhajtom tenni.” Erre az udvarias válasz: „Látogatását nagy megtiszteltetésnek fogom venni”.

Miért tisztelet a látogatás!

Mert az emberi érintkezésnek csak formája a látogatás, de alapja — és ez mutatja az emberi méltóság nagyságát — a tisztelet.

Mit tesz valakit meglátogatni!

Valakit meglátogatni — különösen ha az első látogatást teszed az illetőnél — annyit tesz, mint bizonyosságát adni annak, hogy a legnagyobb tiszteletre érdemesnek tartod. Elismered társadalmi állását, személyi kitűnőségeit, házat, *jó* hírnevét; el mész hozzá, hogy kifejezd előtte tiszteleted. De a látogatás jelenti azt is, -hogyan tudatában vagy annak is hogy látogatásod saját-magadra is dísz és fényt fog hozni és kellemet. Mert a látogatásból a ház dísze, fénye és kelleme rád is hárul.

Abban a pillanatban ugyanis, hogy valakinek a küszöbét átléped, az illetőnek a vendége vagy. Bizonyára érezted már a vendégség varázsát. Mit tesz az vendégnek lenni! Tiszteletet megadva, részesíteni valakit mindabból, amit a házbéliek boldogságnak tartanak. Vendéget látni a házbéliek számára annyit tesz, mint megmutatni mennyire jutottak anyagiakban, szellemiekben, műveltségben, kifinomultságban, az életet széppé, díszesebbé, kellemesebbé tenni és mennyire tudják mindebben a vendéget részesíteni. Vendéget látni annyi, mint az élet csúcspontjára vinni és ott tartani a vendéget.

A vendéget a legszebb szobába vezetjük, mindennek ragyogni kell a tisztaságtól, mikor kínálásra kerül a sor, a legszebb készleten a legjobb és a legrefináltabban készült ételeket adjuk be. A háziasszonynak próbát kell tenni arról hogy mennyire érti a jót és még jobbá tenni. De éppen mert a háziak a vendéget mindennel ellátják és buzgón látják el, a vendég végtelen szerény. Nincsenek kívánságai, mindent, amit kap, több, mint amit kívánhatott volna és mindenért hálás. A háziak pedig kifogyhatatlanok a figyelmességekben.

Ez azonban a vendéglátásnak csak első, hogy úgy mondjuk anyagi oldala. Ennél még fontosabb a szellemi rész. A látogatás alapja — mondtuk a tisztelet — de lényege a *szórakozás*. A vendéget szórakoztatni is kell. A szép környezet, a jó asztal semmi, szórakozás nélkül. A hangulat a szórakozás, a lelkiemelkedettség adja meg a vendégség igazi értékét. A szellemnek diadalmaskodni kell az anyag felett. Az élc, a derű, a humor, a kritika, csípős kritika, a dolgok fénye és fonákja, a mindebből leoszűrhető tanúság derűje, múlja felül az ételek inyes ízét és a bor zamatját. Ez az igazi társalgás, ez az összejövetel igazi célja,

Lehet az összejövetel célja komolyabb is. Tudományos eszmecsere, üzleti megbeszélés, családi ügyek, stb. bármi. A lényeg az, hogy a házigazda szíve egész melegével, értelme teljes világosságával hallgassa meg a vendégeket és vezesse úgy a vitát, hogy az összejövetelből kézzel fogható eredményül, meglegedetten távozzék mindenki.

Az ilyen összejövetel, az ilyen vita ad a látogatásnak értéket, a háznak és a házigazdának jó hírnevet.

Most lássuk a látogatás szabályait.

A látogatás szabályai a következők:

1. Látogatást rendszerint csak meghívásra, vagy bejelentésre teszünk. A meghívás pontos időre, napra, órára szól, melynek pontosan eleget kell tenni. A meghívások fajtáiról és elintézésük módjairól a következő fejezetben lesz szó. Jó ismerősöket, meghitt barátokat, meghívás nélkül is meglátogathatunk, de tanácsos és tapintatos szándékunkat telefonon vagy más úton előre közölni, nehogy alkalmatlan időben érkezzünk. Meghívás és bejelentés nélkül is tehetünk látogatásokat, főképpen a következő esetekben: születés, eljegyzés, kitüntetés, előléptetés vagy bármely gratulációs alkalommal; épp így betegség, gyász eset, vagy bármely rendkívüli esemény alkalmával. Az ilyen látogatásokat szigorúan a látogatási időben kell megtenni — ami nálunk délelőtt 12 óra és 2 óra közt van, vagy este 6 és 8 között. Az ilyen látogatások ideje legfeljebb tizenöt perc lehet.

2. Látogatóba ünneplő ruhában megyünk a látogatási idő és alkalomnak megfelelően. Tisztán, frissen kell megjelenni, gondosan megborotválkozva, a cipők kifényesítve. Lehetőleg minden új legyen rajtunk, semmi se emlékeztessen a hétköznapi, a mindennapira, ami a tiszteletlenség jele volna.

3. Becsöngetni egyszer illik. Sok embert már a csöngetésről is meg lehet ismerni. Értelmesen csendes, ne túlsokáig és ne túlhangosan. Ha nem nyitnak azonnal ajtót, várakozz, illik sokáig várakozni és aztán kivételes esetben újra csengetni. Ha akkor sem nyitnak ajtót, vedd elő a névjegyed és tedd az ajtóba. Szokás a névjegy szélét behajtani. Ez azt jelenti, hogy személyesen voltál ott és nem egyszerűen leadtad a névjegyed. A névjegy behajtásának még egy gyakorlati célja is van. Ha az ajtóról

esetleg avatatlan kézbe kerülne, a behajtott névjegyet nem használhatják fel.

4. Becsengetéskor ruhád legyen rendben, ha felsőkabát van rajtad, az ne legyen nyitva, hanem végig begombolva. Égő szivar, vagy cigaretta nem lehet a kezeden. Ellenben a keztyű legyen a kezeden.

5. Ajtónyitáskor nem illik már a küszöbön állni és a nyitásnál rögtön szinte beesni az ajtón, de sokkal illőbb jóval hátrább állni és türelmesen várni, míg az ajtó teljesen kinyílik és azután magadat meghajtva, udvariasan köszönve belépni.

6. Belépéskor az inas, vagy a szobalány elveszi a kalapod, kabátod, esetleg botod és ernyőd. Ha ismerős vagy, bevezet a szalonba és jelenti jöttödöt. Ha nem vagy ismerős, még az előszobában átadod névjegyed. A ház utasításai szerint az inas bevezet a szalonba vagy az előszobában kell várnod, míg jelentésével visszajön. Nincs abban semmi sértődés, ha az előszobában kell várakoznod. Természetesen a házbelieknek igyekezni kell, hogy ez ne tartson sokáig.

*

A szalonban.

Mikor belépsz a szalonba, legelőször a háziasszonyt üdvözlöd, azután a házigazdát és a többi vendégeket. Ha a teremben nem ismeresz mindenkit, a házigazda, vagy a házbeliek feladata a vendégeket egymásnak bemutatni.

A bemutatás.

A bemutatás a lehető legegyszerűbb formák közt történik. Ha két egyenrangú egyént mutatunk be egymásnak, szembeállítjuk őket és egyiket és a másikat is megnevezzük: „Elekes úr — Kerekes úr”. A bemutatottak kissé meghajolnak, kezet fognak: „örvendek”, „nagyon örvendek” mormolják halkán.

Illő, hogy utána egymással azonnal beszélgetést kezdjenek.

Különböző rangú és korú egyének.

Különböző rangú és korú egyének bemutatásánál a fiatalabb, illetve az alacsonyabb rangút mutatjuk be az idősebb, vagy magasbb rangúnak. Pl. így: „Engedje meg Méltóságod, hogy bemutassam dr. Kerekes Pál fogalmazó urat”. Ilyenkor a magasabb rangú nevét nem mondjuk meg. Különösen nem, ha az illető püspök, nagykövet, miniszter, vagy más igen magas állású egyén.

Férfiak és nők.

Férfiak, és nők közt a bemutatás hasonlóképp történik. Mindig a férfit mutatjuk be a nőnek és a nő nevét nem említjük meg. Természetesen nagy rang vagy korkülönbség esetén itt is fordítva történik. Egy estélyen egy fiatal írónőt be lehet mutatni a kultuszminiszternek kb. ilyen formában. Egy úr, aki közel áll a miniszterhez, hozzávezeti az írónőt és ezt mondja: „Kegyelmes Uram, engeddd meg, hogy bemutassam X. Y. írónőt, a „Égényes Élet” c. könyv ünnepelt szerzőjét”. A miniszter meghajol, kezét fog az írónővel és néhány szávai elismerését fejezi ki. De egészen furcsa volna, ha a bemutatásnál, az írónő neve említése után a miniszter nevét is megmondanók.

Önbemutatkozás.

Előfordulhat, hogy olyan alkalommal lépünk a terembe, mikor a háziak el vannak foglalva és nem mutathatnak be, vagy más módon kerülünk a társaságba ismeretlen egyének közé. Ilyenkor nem kell várni, míg valaki bemutat, egyszerűen oda lépsz a szomszédodhoz, kissé meghajolsz és megmondod a neved. Illik az egész nevet megmondani, sőt a foglalkozást is hozzátenni: „Dr. Forgács Béla főreáliskola! tanár vagyok”. Nagyon csúnya csak

a családnevet megmondani, így: „Forgács”. Ez leplezetten azt jelenti: „a többit úgyis tudja rólam”. Természetes, hogy ha valaki neked így mutatkozik be, te se tartsd szükségesnek, hogy magadról többet mondj. Az ilyen hideg közeledésre, tartózkodással és hidegséggel kell válaszolni.

Előforduló tapintatlanságok.

Bemutatkozásnál gyakran találkozunk még egy tapintatlansággal. A nevet sem társaságban, sem másutt nem illik hangosan kimondani, természetes, hogy bemutatkozásnál sem. Ennélfogva bemutatkozásnál rendszerint nem értjük a nevet. Nincs nagyobb tapintatlanság, mint ezt nyomban megkérdezni. Ezzel tulajdonképpen meg akarjuk róni az illetőt, hogy nem beszélt értelmesen és kényszeríteni akarjuk, hogy mondja meg újra és hangosan a nevét. Az ilyen kényszernek természetesen nem kell magad alávetni. Nézz szelíden, szinte kíváncsian az illetőre és tégy úgy, mintha te nem értenéd, hogy ő mit akar. Néma pillantásoddal így te kényszeríted őt, hogy ismétlje meg kérését. Ha megteszi — szó nélkül vedd elő a tárcádat és nyújtsd át neki a névjegyedet. Ezzel megmutattad, hogy te az illem szabályai szerint halkán, de értelmesen mondtad meg a neved, ha ő ezt nem értette, neki nincs joga téged ismétlésre kényszeríteni. — Mi az eljárás, ha valakinek nem értettük a nevét? Igen egyszerű. Az illetővel nagyon barátságosan el kell beszélgetni és a búcsúnál félrevonni és azt mondani: „Kedves uram, rendkívül örülök, hogy önnel megismerkedhettem és remélem, lesz máskor is szerencsém, de bocsásson meg — mint ez a bemutatkozás-kor annyiszor megtörténik — becses nevét nem értettem jól, szabad tudnom kivel töltöttem ezt a kellemes félórát?” úgy-e ebben az esetben mosolyogva, örömmel mondd meg a neved, de ajánlatos ebben az esetben is odaadni a névjegyedet.

Más hasonló eset.

Előfordul, sajnos gyakran előfordul még egy más hasonló impertinencia. Nyíltszívű, becsületes ember, nyíltan, becsületesen fog kezét. Vagyis az odanyújtott kezét melegen, barátságosan megszorítja. Nos, megtörténik — különösen kezdő fiatal emberekkel, — hogy amikor őt bemutatják, a másik egyszerűen odatartja a tenyerét, vagy pláne csak két újjal érinti a kezét, mely őt jóhiszeműen, barátságosan megszorítja. Ha ilyesmi veled megesik, természetesen úgy kell tenni, mintha észre sem vetted volna. A búcsúzásnál azonban közeledj udvariasan az illetőhöz, hajtsd meg magad és nyújtsd felé a kezéd. De a tenyered maradjon kifeszítve. Az illető észre fogja venni, magában be fogja vállalni, hogy a kölcsönt visszakapta és el fogja ismerni, hogy benned emberére talált.

Ezekre az esetekre azért hívom fel a figyelmed, hogy tudd, hogy — amint mondtam — a társadalom önző és különösen új jövevényekkel szemben bizalmatlan. Neked mint gentlemannek, soha senkinek az érzékenységét megbántani nem szabad, de ha téged támadás ér, meg kell mutatni szellemi fensőbbiségedet és erkölcsi integritásod sérthetetlenségét.

Haragosak ha társaságban találkoznak.

Társaságban, nagyobb összejöveteleknél, látogatottabb szalonokban megtörténhet, hogy két ember összetalálkozik, kik az életben bizonyos okok miatt nem érintkeznek. Természetes, hogy a házigazda és a vendégek iránti tisztelet és a vendégség illemszabályai rájuk is vonatkoznak. Kötelesek egymást barátságosan üdvözölni és úgy viselkedni, hogy senki ne is sejtthesse, hogy az életben áthidalhatatlan ür választja el őket egymástól. Sőt, ha egyesek a vendégek közül tudnának is erről a viszonyról, úgy annál tüntetőbben kell adni a közömbösét és a

barátságosat. Ha a házigazda, aki ez állapotról nem tudva, őket meghívta és őket egymásnak bemutatja — kötelesek egymással barátságosan kezét fogni. Az életben természetesen ez a kézfogás nem számít, de gyakran megértésre és kibékülésre vezet.

Ismerkedés bemutatkozás nélkül.

Nem kell azt hinni, hogy bemutatkozás nélkül senkivel nem válthatunk szót. Nagyobb összejöveteleken, bálokon, gyakran keletkeznek csoportok, melyekben nem mindenki ismeri egymást. Folyik valamiről a szó és éppen nem volna tapintatos az eszmecserét bemutatkozással megzavarni. Viszont a tárgyhoz hozzá lehet szólni. A hozzászólást barátságosan kell fogadni. Férfiak szabadabban szólhatnak egymáshoz, de ha férfi ismeretlenül szólít meg egy nőt, illik, hogy a nő mosolyogva, barátságosan válaszoljon. Viszont nő csak kivételes esetben szólítson meg ismeretlenül férfit. — Ha a bálteremben magára maradt nőt látsz, odamehetsz és felkérheted táncra. Ebben az esetben azonban előbb be kell mutatkozni. Ellenben ha a buffet teremben látsz egyedül álló nőt, aki a buffetasztalhoz nem közeledhetik, vihetsz neki kis tányéron szendvicset, vagy frissítőt és semmi sem volna félszegebb, mint az átadásnál rögtön bemutatkozni. Ott maradhatsz a nő mellett és barátságosan elbeszélgethettek. A távozásnál természetesen be kell mutatkozni. Kedves, ha a nő szólít fel erre kb. így: „Köszönöm uram a figyelmét, de igazán tudni szeretném, kinek köszönhetem ezt a kellemes félórát!” Az ilyen bemutatkozásoknál természetesen a nőnek is meg kell mondania a nevét.

*

A búcsú.

A látogatás természetétől függ, meddig tartson a látogatás ideje és mikor tapintatos elbúcsúzni? Az az olyan összejöveteleknél melyekre a ven-

dégek egyszerre, vagy majdnem egyszerre érkeznek (ebéd, vacsora, házi bál), egyszerre is mennek el;

viszont zsúrok, fogadtatások, gratulációs, részvét stb. látogatásoknál, melyekre a vendégek tetszés szerinti időben érkeznek: tetszés szerint mennek el. A távozásnál figyeljünk a következőkre:

a) ne akkor emelkedjünk fel elmenetelre, amikor új vendég érkezik a szobába. Ilyenkor meg kell várni, míg az illetőt üdvözlik és ő elhelyezkedik. Azután lehet távozni.

b) A búcsú legyen rövid és határozott. Ne tartsd fel a háziakat. Egy-két búcsúszó és aztán gyorsan és határozottan távozni. Nagy illetlenség elbúcsúzás után — akár kikísér a háziasszony, akár nem — útközben megállni és egy vendéggel szót váltani. Ha a háziasszonytól elbúcsúztál, el vagy bocsátva és nincs többé jogod a szalonban tartózkodni.

*

A társadalmi kötelezettségek különféle esése szerint többféle látogatás (vizit) van. Van hivatalos látogatás, családi látogatás, bemutatkozó és megköszönő látogatás, búcsú és érkező látogatás, gratulációs és részvétlátogatás, betegek és sorsüldözöttek látogatása stb.

A hivatalos látogatás — különösen a kinevezés alkalmával, az első ilyen látogatás — a tulajdonképpeni kilépés az életbe. Ez már nem a családi kör, ez az „élet”: az életnek az a töredéke, amelyben te fogsz élni, vagyis működésedet kifejteni.

Fiatal ember, ha állást kap, köteles bemutatkozó látogatásokat tenni. A hivatalban bemutatkozik összes feletteseinek és rangsorban összes hivatalnoktársainak. Bármily nagy legyen is az intézmény, amelybe kerül (bank, részvénytársaság stb.), illik mindenkinél tisztelegni. Állami, megyei, városi

kinevezéseknél, az illető hivatal hagyományai pontosan előírják kinél, milyen sorrendben kell tisztelegni. Vidéki városokban a város összes előkelőségeinél illik bemutatkozó látogatást tenni. Az ilyen látogatásokat nyolc napon belül szokás visszaadni. A bemutatkozó látogatás visszaadása után sor kerülhet meghívásokra a családi körbe.

A családi látogatásoknak — ha nem is olyan kifejezetten és kiszabottan, mint a hivatalos látogatásoknak, szintén megvan a maguk etiquette-je. Látogatás és viszonzásán alapszik a családi érintkezés is.. Azokkal a családtagokkal vagyunk szoros viszonyban, kiket kölcsönösen látogatunk. Nevezetesen meglátogatjuk őket: mikor nyaralásból visszatértünk, továbbá eljárunk fogadó napjaikra (zsúr),, üdvözljük őket minden családi ünnepen: névnapon, születésnapon, házasságiévfordulón stb. résztvevünk minden családi eseményen (születés, kereszteselés, eljegyzés stb.) továbbá meghívást kapunk a szezonban egy-két ebéd és vacsorára. Ha hosszabb útra indulunk búcsúlátogatást teszünk, az útról üdvözlő kártyát küldünk és amikor megérkezünk újra látogatást teszünk. Ez a szoros, ápolt családi élet. Igen természetes, hogy ugyanilyen szoros, ápolt viszonyt tarthatunk fenn nemcsak családtagokkal, de barátokkal is. Sok barát, családtagnak számít. A családtagok és barátok, akikkel ilyen szoros viszonyt tartunk fenn, alkotják körünket, vagy társaságukat. A társaság tartós jó viszonya a kölcsönösségen alapszik: kölcsönösség a figyelem, a megbecsülés, a szeretetben. A szoros családi vagy baráti körön kívül érintkezést tarthatunk fenn távolabbi rokonokkal, barátokkal, vagy ismerősökkel,, kiket ritkábban, évente egyszer-kétszer látogatunk. Az ilyen látogatások is a kölcsönösségen alapsznak. Ha valakit meglátogattál, amíg ő a látogatást;

nem viszonozza — hacsak erre különösebb okod nincs — nem való meglátogatni.

Azok, akiknek vagyoni és társadalmi helyzete megengedi, sőt ez őket erre kötelezi is, évente egy-két fogadó estet, házi bált adnak, vagy más nagy összejövetelt rendeznek. Az ilyen összejövetelekre meghívhatják összes ismerőseiket, sőt hívhatnak olyanokat is, akiket nem is ismernek, de óhajtják, hogy az illető, estélyükön résztvegyen. Az ilyen meghívásoknak jóval előbb, legalább két héttel az összejövetel előtt szét kell menni. Ha ilyen meghívást kapsz, akár voltál már hivatalos a házban, akár nem, *bemutakozó* látogatást kell tenni. A bemutatkozó látogatás a meghívó szétküldését követő első vasárnap délelőtt 12 és 2 óra közt van. A látogatáson az urak zsakettben, a hölgyek uccai ruhában jelennek meg. A látogatáson legelőször a háziasszonyt üdvözlöd, aztán a házigazdát, ha házibálról van szó, a házikisasszonyokat. A látogatás ideje 15—20 perc. De ezalatt az idő alatt igyekezz minél több hölgygel és úrral megismerkedni, hogy az estélyen ne állj mereven és ismeretlenül a terem közepén. A háznál a bejáratosabbaknak barátságosan, melegen, jó szívvel kell fogadni az újoncokat. Az estélyt követő első vasárnap délelőtt (ha az estély nem volt szombaton) *köszönő* látogatást kell tenni. Ez ugyanolyan körülmények közt folyik le, mint a bemutatkozó látogatás. Sem a bemutatkozó, sem a köszönő látogatást nem szokás visszaadni. Különösen nem olyan háznál, ahol családapá nincs, pl. egy özvegy anya ad házibált leányai számára. Ahol családapá van, igen előkelő dolog, ha az apa, bizonyos idő eltelte után, leadja névjegyét a bálon résztvett fiatalemberek lakásán.

Ha társaságunkhoz tartozó személyről halljuk, hogy megbetegedett, illik őt meglátogani. Hölgyeknek szokás ilyen esetben virágot küldeni, vagy vinni. Beteget legalkalmasabb 12 és 1 közt, vagy délután 5 és 6 közt látogatni. A látogatás időtartama a beteg állapotától függ, de félóránál tovább nem alkalmas a betegnél maradni. A betegségről soha semmit ne kérdezzünk, a mi feladatunk a beteget megnyugtanni. Az orvost és rendeléseit mindig dicsérni kell. A beteg, vagy hozzátartozói jól teszik, ha e'j papírlapra a látogatók nevét felírják, mert a látogatást a felgyógyulás után vissza szokás adni.

Társadalmi és emberbaráti kötelességünk *szegényeket*, bajban levőket képességeinkhez mértén megsegíteni. Régi hű cselédeket, egyéneket, kik nem tartoznak körünkhöz, de velük évekig szoros kapcsolatban voltunk és azok hűségüknek, ragaszkodásuknak adták tanújelét (borbélyunk, foltozószabónk, cipészünk, derék kávéházi pincérünk stb.) illik őket, ha bajba jutottak, kórházban fekszenek, meglátogatni. Nem elég nekik ajándékot küldeni, el is kell menni hozzájuk. Ez az egyetlen alkalom, hogy mi is megmutassuk, hálánkat és megbecsülésünket irántuk. Egy őszinte meleg kézszorítás számukra ilyenkor valóságos lelki vigasz és elégtétel. Mi pedig leróttuk hálánkat, mert ne feledjük hálásnak kell lenni nemcsak felfelé, de lefelé is.

II. FEJEZET.
Egy csésze tea . . .

A nagy családi vagy hivatalos fogadtatások egyszerű, szerény neve: teaest; a meghívások egyszerű klasszikus formája:

*Szívesen látjuk egy csésze teára
január hó 21-én csütörtökön.*

Sás Béla és neje.

*Szép ucca 3.
V. K.*

Teáról természetesen az estélyen szó sem lesz. Nagy vacsorát, fogadtatást, házibált jelent e szerény meghívás. A teaest a társadalmi összejövétel legdíszesebb formája és legfényesebb lehajlása. Kétféle teaest van: zene-nélkül és zenés. Az előbbi a tulajdonképeni thé, az utóbbi a thé dansant.

A zene-nélküli teaest főpontja a fogadtatás. Rendszeren féltíz és tíz közt gyülekeznek a vendégek és amikor mindnyájan együtt vannak, megnyitják az ebédlő ajtaját, hol a terített asztalhoz az urak a helyükre vezetik a hölgyeket. A vacsora rendszeren éjfélig tart. Utána kávé, szivar, cigaretta, buffet reggelig.

A zenés teákon rendszeren már a vacsora alatt,

vagy közvetlen a vacsora után felcsendül a zene és a fiatalság táncol.

A házi bál a zenés teától csak annyiban különbözik, hogy a zene és a tánc már este tizkor megkezdődik, a vacsora éjfélkor van és utána újra tánc. A házi bálon a tánc a főmulatság, a teaestéken a fogadtatás, egymás üdvözlése és a társalgás.

Ezeknek az estélyeknek nincsenek külön-külön illemszabályai, a mindegyikre vonatkozó utasításokat itt adjuk.

*

A meghívók. A meghívóknak az estély jelentősége szerint 8—10 nappal, vagy két-három héttel előbb kell szétmenni. Minél jelentősebb az estély, annál korábban kell szétküldeni a meghívókat, hogy mindenki szabaddá tehesse magát arra az estére. Ha a meghívó sarkában a két betűt VK.-t látjuk úgy postafordultával, ajánlottan kell válaszfizunkat beküldeni. Legalkalmasabb egy névjegy hátára írni a következőt:

Szíves meghívásukat hálásan köszöni

és a névjegy másik lapján látható a név.

Ha a meghívón nem látjuk a VK. betűket, úgy csak abban az esetben küldünk választ, ha az estélyre nem mehetünk el. A lemondó válasz így hangzik:

Szíves meghívásuknak nagy sajnálatomra elhalaszthatatlan utazásom miatt nem tehetek eleget. Fogadják kérem hálás köszönetem és tiszteletem minden jeleit.

A meghívást követő első vasárnap délelőtt bemutatkozó látogatást teszünk, az estélyt követő vasárnapon köszönő látogatást. Ha a meghívást lemondtuk, hivatalos látogatást nem teszünk, de egy későbbi alkalommal illik látogatást tenni.

Meghiúsult estélyek. Előfordulhat, hogy a tervezett estélyt a háziak, felmerült akadályok miatt nem tarthatják meg. Ilyenkor azonnal értesíteni kell a meghívottakat. Az értesítést így fogalmazhatjuk meg:

Sajnálattal értesítjük, hogy f. hó 5-ére tervezett estélyünket közbejött súlyos akadályok (vagy kis gyermekünk betegsége) miatt nem tarthatjuk meg. Már beigért szíves látogatásukra egy más alkalommal

N

biztosam számítva:

*vagyunk szívélyes üdvözlettel
Hadas Béla és neje.*

Ha az estélyt meghiúsító ok (a kis gyermek betegsége) elmúlt, akár megtartják az estélyt, akár nem, illik látogatást tenni.

Nem hivatalos meghívások. Kisebb vacsorákra, vagy ebédekre 2—3 nappal előbb is lehet meghívókat szétküldeni. Benső barátokat, rokonokat telefonon is hívhatunk. Harmadik személy útján azonban tapintatlanság meghívni valakit s ilyen meghívások elől jobb kitérni. Ha semmi bántódást nem látunk a dologban, célszerű annak, aki a meghívást közvetíti, azt válaszolni: „szeretném, ha Y-né (aki a meghívást küldi) ebben az ügyben felhívna.”

Beugrások. Előfordul az az eset is, hogy va-

laki az utolsó percben mond le egy vacsoráról. A háziasszonynak ez néha fölöttébb kellemetlen, mert esetleg férfi szomszéd nélkül marad egy hölgy. Tapintatos háziasszony ilyesminek nem teszi ki vendégét. Tehát bárhonnan is, elő kell kerítenie egy megfelelő urat. Megindulnak a telefonálások. Ilyen váratlan és sürgős meghívásoknál természetesen meg is kell mondani az okot. Legjobb a dolgot tréfára fordítani. A mitsem sejtő urat így lehet felhívni:

— Halló kedves Pali! Akar ön első segélyt nyújtani veszendőbe menő estélyemnek? Igen? úgy öltön azonnal smokingot és jöjjön, jöjjön, de gyorsan. A dolog úgy történt: X. ma délután lemondta meghívását és ennek következtében a szép szőke Galambné lovag nélkül maradna, ennek pedig nem tehetem ki sem őt, sem magamat. Tehát engedje meg, hogy lovagias érzületére hivatkozzam és kérem, ha másért nem, az én kedvemért áldozza fel magát, és megjelenésével adjon estélyemnek fényt és derűt stb., stb.

Az ilyen meghívást illik elfogadni. És pedig két okból, Először mert bajba jutott embertársainkon segíteni kötelesség. De el kell fogadni még egy más okból is. Az ilyen meghívásoknál a háziasszony bizonyos mértékben feszélyezve van, mert egy estélyre hív valakit, akit nem volt szándéka meghívni. Az illetőnek tehát nem szabad mutatni, hogy emiatt esetleg neheztel. Sőt mutatni kell, hogy kész örömet siet segítségére, annyival is inkább, mert már többször élvezte a háziasszony vendégszeretetét. Csak egy esetben nem lehet az ilyen meghívást elfogadni: ha még sohasem voltunk an-

nál a háznál. A visszautasításnak azonban itt is a legudvariasabb formában kell megtörténnie.

A vendégek összeválogatása. A vendégeket nagy körültekintéssel kell összeválogatni. Olyanokat kell hívni akik egymáshoz illenek. Arra is ügyelni kell, hogy csak annyit hívjunk meg, amennyit az ebédlő, az asztal és a személyzet előír. Egy a szorongásig túlsúfolt terem, egy a dologtól kimerülő szobaleány, az asztalnál kényelmetlenül ülő vendégek — megronthatják, vagy veszélyeztethetik a jó hangulatot. Éppen azért inkább hívjunk kevesebb vendéget, adjunk inkább két estélyt, de vigyázzunk arra, hogy a meghívottak jól érezzék magukat. Annyi nőt szokás hívni, amennyi férfit, de inkább legyen több férfi, mint nő és fordítva semmi esetre sem.

Ha 6—8 vendég van, ezeknek helyét az asztalhoz lépés alkalmával az asztalfőnél álló háziasszony kézmozdulattal jelöli ki. Ha 8 vendégnél több van, ajánlatos a vendégek nevét egy kártyára felírni és azt kinek-kinek helyén a poharára tenni. Nagy estélyeknél szokás az urak nevét egy borítékra írni, a borítékba egy cédulát tenni, melyen a hölgy neve áll, akit az úr az asztalhoz visz.'

A vendégek fogadása. A vendégeket az előszobában, vagy a hallban egy, vagy két szobaleány fogadja. Elveszi tőlük a felső ruháikat, sarcipőiket stb. Nagy estélyeken az előszoba mellett szokás külön férfi és női öltözőket berendezni. Mikor a vendégek szalonképesen rendbehozták ruháikat és a szobaleány átadta az uraknak az említett borítékot, a vendégek a szalonba mennek. Magas helyen a szalon ajtajában inas, vagy huszár áll, a vendégeket — rangjukat és címüket is megemlítve — bejelenti. Polgári házaknál ez nem szokás. Közvetlen a szalon bejáratánál, vagy az előtérben áll a

háziasszony és a férje. A vendégeket mosolyogva, barátságosan üdvözlik és tovább adják a háziaknak, vagy kedves ismerőseiknek. Ilyenkor a háziasszonnyal nem szabad sok szót váltani, mert az zavarná őt a vendégek fogadtatásában. Megtörténhetik, hogy egy úr, aki borítékot kapott, azt kinyitva, olyan hölgy nevét olvassa akit nem ismer. Ilyenkor megkérheti a háziasszonyt, vagy a háziakat, hogy mutassák be a hölgynek. Fölösleges talán mondani, hogy a hölgy *köteles* az urat mosolyogva, szívélyesen fogadni, — ha teheti — elvezetni a vizávihoz, vagy a legközelebbi szomszédokhoz. Általában igyekeznie kell megkönnyíteni a fiatalember nehéz feladatát: mulattatni egy hölgyet, akit először lát életében. A háziaknak és a bejáratosabb vendégeknek különös gondot kell fordítani az idegenekre, vagyis azokra akik először jelentek meg a szalonban. Ha elszigetelten, szótlanul, mereven állnak, karon kell őket fogni és a vidáman beszélgető csoportokhoz vinni. Éppen úgy nagyon kell ügyelni arra, hogy hölgyek se maradjanak egyedül. Figyelmes háziak azt sem engedik, hogy két-három hölgy összebújva külön csoportot alkosson. Ilyenkor azonnal két-három fiatalembert kell hozzájuk vinni. Társaságban a férfiaknak az a feladatuk, hogy mulatassák a hölgyeket, a hölgyeknek pedig az a hivatásuk, hogy legszebb ruháikban, legszebben felékesítve tanúságot tegyenek bájosságuk, kedvességük és szeretetreméltóságukról.

*

Mikor az előszobában a szobaleánynak minden borítékja elfogyott és megállapította, hogy már minden vendég megérkezett, bemegy a szalonba és ezt halkán jelenti a háziasszonynak. A háziasszony erre utasítja, hogy ugyanezt jelentse a szakácsnénak. Ha a szakácsné kijelenti, hogy min-

den étel tálalásra készen van, úgy a szobalány a háziasszonnyal, vagy a házvezetőnővel bemegy az ebédlőbe és egy utolsó pillantással áttekintik, hogy ott minden rendben van-e.

Ha valóban minden rendben van, a szobalány kinyitja az ebédlőajtó két szárnyát és jelenti:

— Asszonyom, tálalva van.

Mielőtt a vendégek bejönnének szóljunk egy-két szót az asztalról, a terítésről, a felszolgálásról.

*

Az asztal lapjára célszerű egy nemez-terítőt fektetni és erre tenni fel az abroszt, így az simábban és puhábban fekszik és védi az asztal fényezett lapját. Az abrosz legyen vakító fehér, kikeményített, fődje teljesen az asztalt, de oldalt ne lógjon hosszasan le, ne érje a vendégek térdeit. Minden vendég számára legalább egy félméter helyet: kell számítani. Az asztal közepén igen hatásos a villamos virágdísz, újabban villamos színes szökőkutat is tesznek oda, de legünnepélyesebb még mindig a villamos gyertya, vagy akár a régi ezüst gyertyatartókban viaszgyertya. Kevés virág is jól hat. Legszebb dísze azonban az asztalnak egy nagy ezüst gyümölcstál, megrakva déligyümölcssel. Nagy asztaloknál szokás hosszú sorban minden négy, vagy hat vendég számára az asztal közepére egy-egy kisebb gyümölcstálat helyezni, mit a vendégek a desszert idején egymásnak nyújtanak. — A tányért a vendégnek szánt hely közepére tesszük. Balra az asztalkendőt, alája a fehér kenyeret, vagy zsömlét. Ugyancsak a tányértól balra helyezzük a villákat: egy kisebb villát, ha van előétel, halvillát, egy nagyobb villát a húshoz, és ismét egy kisebb villát a szárnyashoz. Jobb oldalt ugyanebben a sorrendben következnek a kések. A tányér felső részénél három különböző nagyságú kanalat helyezünk el. Ugyanott állnak a poharak olyan

sorrendben amint az italok következnek. Először nagyobb vizes, vagy sörös pohár; szokásos ugyanis az első fogás után egy pohár sört inni. Aki poharából a sört megitta, annak másodszor nem szokás tölteni. A sörös pohár mellett van egy kisebb boros pohár a fehér bor számára, amit a halhoz iszunk; emellett áll egy talpas pohár a vörös bor számára amit a húshoz, különösen fekete húshoz iszunk; emellett áll, ha áll a pezsgős pohár, amit a szárnyashoz szokás inni; legvégül állhat még egy kis pohárka, portó, vagy malaga bor számára, amit a desszerthez iszunk. Nagyobb asztaloknál az üvegek nem állnak az asztalon, de jégvödörben, vagy anélkül a tálalón és a felszolgáló személyzet gondja, hogy ahol a vendég előtt kiürített poharat lát azt megtöltse. Olyan asztalnál, hol csak 8—10-en ülnek, az üvegek állhatnak az asztalon és a házigazda tisztje, hogy ne hagyja a vendégek poharait üresen.

Az ételek összeállítása. Társas ebédeknél, különösen nagy estélyeken szórakozni és nem jólakni kell. A tálak és az ételek legalább annyira az esztétika, mint az emésztés miatt vannak. Fülkerekedett ma már az az elv: többet a szemnek, mint a száznak. Túl vagyunk ma már azon, hogy a vendéget agyon etessük, vagy itassuk. Ez ma már nem méltó, sem a házigazda, sem a vendégekhez. Az étkezés csak az alapja legyen a hangulatos a jókedvnek, de az élvezet ne az evésben merüljön ki. A szellem diadalmaskodjon az anyag felett. Könnyű és szépen tálalt ételeket kell beadni. A vendég egyen mindentől bátran és jóízűen, de utána ne rontsa el a gyomrát. A legsikerültebb összeállítás a következő:

Leves: bouillon csészében, vagy krémleves, ez utóbbit nem szabad túlfórón beadni, de hideg se legyen;

hal: ha hideg, színes aspikkal díszítve, hozzá tartárszós, vagy meleg hal, habzó holland mártással;

entrée: sült hús, szép nagy darab, vékony szeletekben bő mártással, külön tálon díszes vegyes körítéssel ;

szárnyas: ez el is maradhat, inkább a szokás kedvéért adjuk be salátával és befőttel;

sütemény torták, petits fours, édességek, krém, vagy fagylalt;

gyümölcs: idény, vagy déligyümölcs (ha torta helyett fagylalt volt nem adunk gyümölcsöt.)

Ez az általános keret, melyen belül sokféle változatot ismer a konyhaművészet. Hangsúly mindig a szép tálaláson és az ízzen legyen. Különös ételeket, hagymát, fokhagymát, erős fűszereket kerülni kell. Ha saláta díszes, majonézes és rákkal rakott, francia szokás szerint külön fogás is lehet. Friss gyümölcshöz sajtot is adhatunk.

Italok. Amit az ételekről mondtunk, az kétszeresen áll az italokra. Minden túlzás, minden erőltetés kerülendő. Éppenséggel nem tartozik a jóízléshez a vendéget itatni, vagy az italt dicsérni. Nemes, finom italokat kell felszolgálni, de ha egy vendég megelégszik a vízzel, vagy ásványvízzel, úgy nem szabad ivásra kényszeríteni.

A tálaló. A gondosan terített asztal kiegészítője a tálaló. Ide kell elhelyezni mindazt amire az étkezés alatt esetleg szükség lehet. Tartalék poharakat, késeket, villákat, pótkenyereket, sót, ecetet, olajat, mustárt, citromot, esetleges balesetekre számítva abroszseprőt és kis tálcát.

*

A vendégek bevonulása. Amikor a szobaleány jelenti a háziasszonynak, hogy a konyhában minden készen áll és az ebédlőben minden rendben van, a háziasszony jelt ad a bevonulásra. — A be-

vonulásnak nincsenek oly merev, pontosan meghatározható szabályai, melyekhez az illem szempontjából minden körülmények közt ragaszkodni kell. Sok függ a vendéglátó háziak korától, a vendégek rangjától és lehetnek a háznak tradíciói is. A főbb szempontok a következők:

A háziasszonyt a legidősebb, vagy rangban a legkimagaslóbb vendég vezeti az asztalhoz. Ez az Első pár, mely a menetet az ebédlőbe vezeti. Ha a vendégek közt van idős, vagy rangban kimagasló hölgy, ezt a házigazda vezeti az asztalhoz. És ebben az esetben ez a pár követi a háziasszonyt. Ha ilyen hölgy nincs, de van olyan aki első ízben vendég a háznál, úgy a házigazda ezt a hölgyet vezeti az asztalhoz. Ha a hölgy fiatal, úgy ez a pár utolsónak maradhat és az asztalnál a háziasszonnyal szemben, vagyis lent foglal helyet. De csak abban az esetben, ha az asztal nem túlnagy és négyszegletes. Ha az asztal hosszú keskeny patkó alakú úgy a férj is fent ül a háziasszonnyal szemben, vagy tőle balra. Utánuk kor és rang szerint következnek a többi vendégek. Az elv az ültetésnél a *préséance* és a *préférence*. A *préséance* a rangot jelenti, a *préférence* a szimpátiát. Papoknak, diplomatáknak, magas rangú katonáknak, államhivatalnokoknak elsőbbséget adunk, egyenrangúaknál érvényesül a *préférence*. Rokonokat testvéreket ne ültesünk egymás mellé, de jó barátokat igen. A jókedélyű és jól mulattató férfiakat szét kell ültetni, hogy minden felé jusson egy. Családi ünnepeken, születés, névnap, házassági évfordulón stb. mindig a férj vezeti a feleségét az asztalfőhöz.

A felszolgálás. Nyomban ahogy a vendégek leülnek, megkezdődik a felszolgálás. Négy-hat vendéget egy szobaleány is jól ellát. Nyolc vendéghez már kettő kell, Ügyelni kell, hogy a felszolgálás könnyedén és gyorsan menjen. Az ételek körülhor-

dása és a váltás ne tartson sokáig. Magától értetődik, hogy mindennek csendben kell történni. Tányér, kés, villa ne koppanjon, se a tálcán, se az asztalon. Két ügyes szobaleány 8—12 vendéget jól ellát. Ennél több vendég esetén tanácsos férfi személyzetről gondoskodni. Ez ma már nem nagy gond. Elsőrangú cukrászok, hol a fagyaltot rendeljük, vagy konyhák és szállodák, melyek ételek szállításával is foglalkoznak, asztalneműt, felszerelést és személyzetet is küldenek. Ebben az esetben, ha a háznál régi megbízható szobaleány van, úgy az gyakorolja a felügyeletet.

A felszolgálatást mindig a háziasszonynál kell kezdeni és tőle balra folytatni. Ha ketten szolgálnak fel, tanácsos, ha a másik tál alulról a jobb oldalon jön felfelé. A tálát mindig a baloldaltól kell nyújtani, italt ellenben a jobb oldalról töltünk. Ha az első fogás bouillon csészében, a csészealj előkészítve a tányéron van, a csészéket nagy tálcán egy szobaleány hozza be, mellette egy másik a csészéket a tálcáról a tányérra teszi. — Ha az első fogás krémleves, úgy a leveses tálát az asztalfőre teszik és háziasszony osztja ki a levest, ha 8 vendégnél nincs több. Ez esetben magának vesz utoljára. Ha 8-nál több vendég van tanácsosabb a levesestálát körülhordatni. — Mihelyst a levest megették, megkezdődik a leszedés és egyidőben a tányér felrakása a következő fogásra. Ha ez hideg hal, úgy azt a tányért használjuk, mely a csésze alatt volt, ha meleg hal. úgy ugyanarról a tálcáról, melyre a csészét teszik, a szobaleány levesz egy melegített tányért. — A halat egészben szokás beadni, de úgy felszeletelve, hogy a vendég könnyen kivehessen magának egy szeletet. Teljesen tetszés szerinti, hogy a vendég maga vesz ki az eléje nyújtott tálból, vagy a felszolgáló személy egyszersmind ad is egy adagot a tányérra. Ez utóbbi az előkelőbb,

de ezt csak igen gyakorlott személyzettel lehet végeztetni. Rendesen csak halat, húst, szárnyast ad a felszolgáló a tányérra, a húshoz való mártást, salátát, kompótot a vendég maga veszi ki az eléjénnyújtott tálból. Fagyaltot, ha túlkemény, jobb ha a felszolgáló ad, úgyszintén tortát is.

A kínálás ma már meghaladott álláspont. Előkelő szellemű, asztalnál, sem a kínálásnak, sem a szabadkozásnak nincs helye. Enni nem olyan öröm, hogy a háziaknak kérni, erőszakolni kelljen a vendéget, hogy tegye meg nekik azt az örömet; viszont nem is olyan élvezet, amit a vendégnek szégyelni kellene. Egészen természetes, hogy azért ülünk az asztalhoz, hogy együnk. Különösen az első körülhordásnál nincs is helye a kínálásnak. Nagyon nagy asztaloknál, ahol 15—20-an ülnek, ahol a háziasszony nem is látja a vendégeket, egyáltalán nem kínálhatnak. De ilyen asztaloknál nem is szokás, kétszer körülvinni a tálat. A menü-kártya sorrendjében egyszer viszik körül a tálat. Kisebb asztaloknál, ahol 8—10-en ülnek, ott a *figyelem* elengedhetetlen feladata a háziaknak. A kínálás itt se legyen főtéma, de a vendég érezze, hogy jóléte a háziak kedves gondja. A háziaknak figyelni kell a vendéget. A háziasszonynak az ételekre kell figyelni, a férjnek az italokra és később a szivarja cigarettára. A férj sohase kínálja evéssel a vendéget, a háziasszony ne töltsön a pohárba. A figyelésnek észrevétlenül kell történnie, technikája a következő: A háziasszony kiveszi az ételt a tányérjára és inkább mímeli az evést, mint mohón eszik. A háziasszonynak nem szabad gyorsan enni, mert ha előbb fogy el a tányérjáról az étel, mielőtt a tál” minden vendég elé érkezett, ez a vendégeket feszélyezheti. A háziasszony beszélgessen a szomszédokkal és közben állandóan figyelje a vendégeket. Látnia kell, hogy minden vendég mit és mennyit vesz ki

a tányérjára. Ha egy vendég az első körülhordásnál túlkeveset vesz ki, kedves, ha a háziasszony rászól. A dologból nem kell kázust csinálni, de a vendég érezze, hogy figyelik. Különösen figyelni kell a háziasszanyának azt is, hogy van-e minden vendég balkezénél kenyér és ahol észreveszi, hogy nincs, azonnal intsen a szobalánynak, hogy vigyék oda a kenyérkosarat. A férjnek állandóan a poharakat kell nézni. A férj ne emelje a poharát a szájához anélkül, hogy végig ne nézzen a vendégek poharain és ha valahol üres poharat lát, akkor ne igyék, hanem előbb töltse tele a vendég poharát. Nincs csúnyább dolog, mint ha a háziak esznek-isznak és nem nézik, hogy a vendégnek nem kell-e valami! A jóízű szemérmes vendég ugyanis vesz, ha a tálát elébe teszik, vagy iszik, ha kínálják, de még kényszerű szükségből sem fog kínálás nélkül a tál, vagy a boros üveg után nyúlni, többek között már azért sem, mert ezzel bizonyosságát adná annak, hogy a háziak figyelmetlenek. Különösen kínálni kell a második körülhordásnál és legfőképpen a desszertnél. A desszert csemege, édesség, torkosság. Akadhat sok vendég, aki nem akarja elárulni, hogy hajlama van a torkosságra. Itt helye van a kedves, barátságos kínálásnak. Különösen szünet nélkül kell kínálni olyan desszertnél, mely közös tálban van a vendégek előtt: apróbb sütemény és déligyümölcs. Lehetetlen volna, hogy a háziasszony telerakja a tányérját kis süteményekkel, vagy fűgével, datolyával, malagával és jóízűen egyék, anélkül, hogy nézné, hogy a vendég el van-e látva. Egy szem magyort sem szabad a szájába venni, ha látja, hogy a vendég tányérja üres. Kedvesen rá kell szólni, sőt mondhatja is: „nézze, én eszem, de kövesse példámat”. És akkor a vendég követni fogja a példát és a jól sikerült vacsora utolsó édességeit is kedvesen és kedélyesen költik el. Mindez természetesen csak

kisebb asztalnál lehetséges, mint mondtuk, nagy ünnepélyes ebédeknél semmiféle kínálásnak helye nincs.

Zavaró incidensek sajnos történhetnek a legünnepélyesebb asztalnál is.. Megbotlik egy felszolgáló, kiömlik a vörös bor, a zsíros húslé valahogy szomszédnőd fehér atlasz-selyem ruhájára cseppen. Mindenre azt kell mondani: „Nem baj, nem történt semmi.” De ezt természetesen ne te mondd, ha a bajt te csináltad. A főszabály az, hogy semmit sem szabad észrevenni, semmiből sem szabad kázust csinálni, ügyelni kell, hogy a jó hangulatot ne rontsa el semmi. Különösen nem szabad a háziaknak a személyzetre rászólni. Ha valamelyik hibát követ el, mosolyogni kell rá és biztatni: „Csak bátran tovább, Tera, maga a legügyesebb leány a világon” — egy ilyen biztatással sokkal többet érünk el, mint egy szúró tekintettel, vagy egy elfojtott mérges szóval.

Gyermekek. Kisebb vendéglátás alkalmával gyermekek is ülhetnek az asztalnál. A legjobban nevelt gyermek is követhet el hibát vagy nevelenséget. Ilyen esetben velük szemben ugyanaz az eljárás, mint a vendégek, vagy a személyzettel szemben. Nem kell észrevenni, vagy mosolyogva szépen kedvesen elintézni. Szeretettel tréfásan kell rászólni a gyermekre, így sokkal hamarabb érünk el eredményt, mint szigorral. Nincs kellemetlenebb és feleslegesebb, mint mikor az asztalnál, idegenek előtt a szülők megszidják, vagy megbüntetik a gyermeket. Még az is előfordul, hogy szülők az asztalnál a vendégek előtt összevesznek azon, hogy kell a gyermeket nevelni. Nem volna sokkal egyszerűbb, ha az anya rászólna: „Palikám tedd azt, amit mondok, hiszen te jó fiú vagy”. Melyik gyermek nem engedelmeskedne ilyen esetben”?

Későn jövők. Előfordul néha az az igen kellemetlen eset, hogy már minden vendég együtt van, csak egy vagy kettő hiányzik még. Ilyenkor nem méltányos, hogy két ember késése miatt hús, vagy több ember éhesen várokozzék. De nem szabad várokozni azért sem, mert esetleg az étel elromlik. Ha a konyhában a vacsora készen áll, azt be kell adni. A háziasszony tehát, ha nehéz szívvvel is, jelt ad a bevonulásra. Az asztalnál a hiányzó vendégek helye üresen marad. A késés miatt sem a háziaknak, sem a vendégeknek bosszúságot mutatni nem szabad.

Ha a vendégek vacsora közben érkeznek, mindenki ülve marad, csak a házbeliek kelnek fel. Ha a későn érkező, férfi úgy azt csak a házigazda fogadja, ha egyedül álló nő, úgy a házigazda és az az úr akinek a hölgyet az asztalhoz kellett volna vezetni. Ha a későn jövők házaspár, úgy a háziasszony és a férj fogadja őket. Az üdvözlés legyen szívélyes és rövid. A későn jövők legjobban teszik, ha a következőképpen járnak el. Mikor az ebédlő küszöbén megjelennek, harsányan kiáltásuk el: „Mindenki maradjon a helyén” és az eléjük siető háziakat energikusan parancsolják a helyükre. Pár szóval mondják el késésük okát és üljenek a helyükre. A vacsorát ott folytatják ahol a többiek elhagyták. Kisebb asztaloknál meg lehet tenni, hogy «gy előző? fogást felszolgálnak, de jobb, ha az elkészettek erről lemondanak. A zavar és fejetlenség lecsillapultával a háziaknak és a vendégeknek igyekezni kell régi jó hangulatot visszaállítani, felvenni a beszéd fonalát, ahol elhagyták és a társaságot jó kedélyben tartani a vacsora végéig.

A vacsora vége. A háziaknak ügyelni kell arra is, hogy mihelyst a vendégek befejezték az evést, felemeljék az asztalt. A felállásra a háziasszony ad jelt. Amikor ő felemelkedik, az összes vendégek

felállnak, a szobalány kinyitja a szalon, vagy a dohányzó ajtaját és a vendégek kivonulnak. Kisebb társaságoknál szokás, hogy az étkezés után a háziasszony és a férj az asztalfőnél marad, a vendégek hozzájuk mennek, üdvözlik őket, az urak kezét csókolnak a háziasszonynak és kezét fognak a házigazdával. De ez csak kisebb és családias jellegű asztaloknál fordul elő. — A kivonulás után a férj szivart, cigarettát kínál, a háziasszony hozzálát a feketekávé főzéséhez, vagy azt készen nagy tálcán *hozzák* be. Ez esetben a háziasszony és ha van nagy lánya, kis csészékben az urakhoz viszi a kávéját. A férj konyakot, likőrt kínál. Nagy estélyeken a dohányzóban buffet, vagy bár fogadja a vendégeket, hol reggelig kávé, cocktailt stb. kaphatnak. Néha a hölgyek közül valamelyik vállalkozik a mixer szerepére. — A dohányzás és a feketekávé után a vendégek rendszeren még egy-két órát, vagy tovább együtt maradnak. — Ha van zene a fiatalság táncol, szokás kártyaasztalokat felállítani és a társaság egy része bridzsel. Néha a házigazda ez alkalomra művészeket hív meg, akik egy-egy zene, vagy énekszámot adnak elő. Akadhat a vendégek közt is műkedvelő, aki szaval, vagy zongorázik. A fellépőt mindig házigazda kíséri a zongorához és a társaság nevében ő köszöni meg a műélvezetet. A vendégek ne takarékoskodjanak a tapssal, az elismeréssel és az ünnepléssel.

As elmenetel. úgy a kisebb, mint a nagyobb összejöveleteknél az elmenetel egyszerre történik. Előfordulhat, hogy egyeseknek már korábban el kell menni. Ezeket tartóztatni nem szabad. A háziaktól búcsúznak és azoktól akikkel az utolsó percekben beszélgettek. A háziasszonyhoz illik, ha a búcsúzásnál megkérdi: „Hát valóban el kell menniök!” Igenlő válasz esetén huza-vona nélkül az előszoba ajtajáig kíséri a távozókat, csenget a szobalánynak,

aki segédkezik a kabátok feladásánál. — Az általános elmenetelnél a háziak felállnak a szalon, vagy a hall közepébe, a vendégek sorra hozzájuk járulnak, megköszönik a szíves vendéglátást és elbúcsúznak. A búcsúzás lehet igen meleg, de legyen minden esetre igen rövid. Az előszobában a vendégek számához képest egy, két vagy több szobalány segít az öltözködésnél.

III. FEJEZET.

Családi ünnepek

1. Keresztelő.

A legkedvesebb ünnep, az egész család és az ismerősök legszélesebb körének osztatlan öröme. Szeretettel és örömmel kell üdvözölni a boldog szülőket és az újszülöttet. A család minden egyes tagjának — ha vannak — a nagyszülőknek is szokás gratulálni.

A keresztelő előtt az apára több hivatalos és társadalmi kötelezettség hárul. Mindenek előtt szokás az örvendetes családi eseményt a rokonok és ismerősöknek bejelenteni.

*Kerekes Béla és neje örömmel
értesítik Béla
fiuk megszületéséről.*

1941. szeptember 18. Akadémia u. 8.

Szokás az esetet úgyis bejelenteni, hogy a szülők hármias névjegyet csináltatnak: apa, anya és egész kis névjegyen az újszülött neve. A három névjegyet rózsaszínű szalag köti össze, melyet minden magyarázó szöveg nélkül borítékba téve küldenek széjjel. — Igen kedves, mikor a szülők helyett a kis testvérek jelentik:

*Kerekes Panni és Piri
örömmel jelentik kis testvérük
Bandika
megérkezését.*

1941. szeptember 18. Akadémia-u. 8.

A születést az apa tartozik a kellő iratokkal bejelenteni a kerületi előljáráson. Utána elmegy a kerületi plébániára és ott megállapodik a keresztelő napjára, mely rendszeren az a nap, amelyen az anya először mehet ki az uccára. így az anyának első útja gyermekével a templomba vezet. — A hivatali bejelentések után, keresztszülőkről kell gondoskodni. Ezek rendszerint önként ajánlkoznak és nagy tapintat kell, esetleges ajánlatokat visszautasítani. Ilyen esetben az ajánlatot nagyon meg kell köszönni, sajnálkozni kell, hogy azt nem fogadjuk el, de már jóval a gyermek születése előtt megállapodtak a kiszemelt keresztszülőkkel. — A keresztszülők a gyermek erkölcsi szülei lesznek, különösen tartoznak ügyelni és gondoskodni a gyermek előmeneteléről az iskolában és későbbi boldogulásáról az életben. A keresztszülőket tehát jól kell megválogatni. Rendszeren a rokonságból kerülnek ki, különösen az első gyermeknél, de lehetnek barátok, ismerősök is. Ha a keresztszülők történetesen nem ismernék egymást, illő, hogy a keresztelő előtt a keresztapa látogatást tegyen a keresztanyánál és ne a templomban mutatkozzanak be egymásnak.

A keresztelő a templomban, vagy a lakáson történik. A keresztelés alatt a keresztanya tartja a gyermeket, a szokásos kérdésekre halkan a keresztszülők felelnek és mondják el az imákat.

A keresztelő után a keresztanya ajándékot ad,

ami lehet nyaklánc kereszttel, ezüst pohár, bölcső stb.

2. Házasság.

A legdöntőbb lépés az életben, az élet megalapozása, az élet kereteinek lerakása. Döntőbb lépés, mint a pályaválasztás, mert ha egy pályán nem boldogulsz, még mindig kezdhetsz más mesterséget. De házasodni — mélyen megrendítő tragédiák elkerülése nélkül — csak egyszer lehet. Azért jól fontold meg ezt a lépést. Fiatal embernél tulaj donképpen ez az első önálló lépés, mert még a pályaválasztást is legtöbbször családi tanácskozás előzi meg és családi határozat dönti el. Házasságnál a családi tanácskozás után a fiatal ember magára marad és neki kell döntenet. Tanácsot adni a döntésben igen nehéz — két ember élete függ a tanácstól — ki meri vállalni a felelősséget? Legtöbbször senki — döntenet szíved mélyén neked kell.

Éppen mert a döntés oly nehéz, volna hozzád egy pár szavam.

Tanácsot én sem akarok adni, de felfedek előtted egy életigazságot, szívleld meg és tedd el magadnak alkalmas időre.

Amikor ifjúságod végén, önálló független anyagi helyzetbe kerülsz és oly biztos helyzetbe, hogy egy családot eltarthatsz és találkoztl egy leánnyal akivel az életed együtt akarod leélni és aki nélkül az életed elképzelni nem tudnál — ez a jele annak, hogy igazán szereted — akkor mutasd meg a leányt édes anyádnak. A házasságban senki tanácsot adni nem tud — de anyád igen. Ő feltét-

len tudja, hogy milyen asszony kell neked, az ő szeme élesebb, mint a tied, ő jobban tudja megítélni, mint te, hogy választásod helyes-e vagy sem. Ne ülj fel rossz regényeknek, ne tetszelegj; önmagadnak, ne gondold, hogy hős vagy, ha szüleid akarata ellen nősülsz. A házasságot az életre kötöd, az egész életre, a házasság rendkívül komoly dolog, senki ebben tanácsot neked nem adhat — csak az aki életre hozott, aki az életre felnevelt. Hallgass szüleid tanácsára, amikor nősülsz.

A házasság látszólag elszakadás, kiválás a szülei háztól. Boldog házasságnál erősebb kapcsolat. Egy otthonod helyett kettő lesz, szüleidnek. Egy gyermekük helyett kettő, és két családból egy lesz. De csak boldog házasságnál, csak akkor ha szüleidhez és magadhoz méltó leányt választották

Mielőtt nősülsz, vess számot lelkiismeretteddel. Gondolj arra: szüleid féltő gonddal neveltek születésed első percétől mindaddig amíg gyermekük voltál, ők neveltek azzá ami lettél, neveltek elsősorban Önmagadért, hogy ember légy, hogy boldogulj, de neveltek — talán tudat alatt — azzal a forró óhajjal is, hogy gyermekük maradj a házasságod után is, hogy a kapocs köztetek meg ne szűnjön. A fiú házassága rendszeren abba az időpontba, esik, mikor az öregedő szülőknek már gyermekükben támaszra lehet szükségük. A házasságával mutathatja meg a fiú, hogy megérdemelte-e azt a sok gondot és fáradtságot, amivel szülei őt felnevelték, a házasságával mutathatja meg a fiú Istenelőtt, hogy megvan benne a készség leróni, legalább részben, a hálát amivel szüleinek tartozik. Ne hallgass durva szólásokra: „az ember nem a szüleinek, de önmagának nősül.” Nem fiam, ezt csak durva önző ember mondja: igyekezzél úgy nősülni, hogy szüleidnek is, önmagadnak is öröme teljék benne.

A házasságkötésnek külső, vagyis társadalmi formái. A házasság megkötésének létrejöttének két eredője van: egy külső s egy belső. A külső a társadalmi szokás, amelynek fejleményeit, mozzanatait mindenki láthatja és egy belső egyéni, ami „a két házasuló dolga s az köztük játszódik le. Az illem csak az elsőt, a külsőt írja le, annak mozzanatait kodifikálta, a belsőről nem beszél, arról nem akar tudni. Nincs semmi ok, hogy ez utóbbival mi ne nézzünk szemben és e tekintetben is az illem egy-két követelményét ne szögezzük le.

A házassághoz ma több út vezet, mint azelőtt. Fiúk s leányok közt ma könnyebb és természetesebb az érintkezés, mint volt apáink idejében. Akkoriban egy fiatal ember csak a szülők jelenlétében, vagy tudtuk és beleegyezésükkel mutatkozhatott be egy fiatal leánynak. Jóformán csak a t>ál — nyilvános, vagy házibál — volt az egyetlen alkalom, hogy fiatal ember megismerkedhessen egy fiatal leánnyal. Ma ezer alkalom van, fiúk és leányok szabadon ismerkedhetnek, szabadon érintkeznek és szórakoznak egymással. És ez bizonyára jól van így. Nevetséges volna ma, hogy egy fiatal érettségizett, hivatalba, vagy egyetemre járó leányt — úgy mint azelőtt — egy szobaleány vagy «egy nevelőnő kíséretje az uccán. Sok, nagyon sok lány megmutatta, hogy kíséret nélkül is tud vigyázni magára. Szomorú volna, ha nem így lenne.

A szabadabb érintkezés következtében a házasság keletkezésének és megkötésének útjai is megváltoztak. A házasság gondolata rendszeren a fiatalokban érlelődik meg először, sokszor a szülők tudta és sejtelme nélkül. Azelőtt ez nem így volt, sőt éppen fordítva volt. A szülők gyakran a gyermekek tudta nélkül egyeztek meg a házasságban. Hogy ez mennyire így volt, arra derűs fényt vet egy régi francia anekdota. Egy alkalommal — me-

séli az anekdota — egy fiatalember nesztét vette annak, hogy apja bizonyos irányú tárgyalásokat folytat. Szerette volna tudni, hogy mi igaz abból és főleg szerette volna tudni, hogy milyen az a leány, akit majd el kell vennie? Atyjához fordult felvilágosításért, de az kereken visszautasította: „Törődj fiam a magad dolgával” — volt a kurta válasz.

Ma ilyesmi elképzelhetetlen. Fiúk és leányok ma sokkal önállóbbak, semhogy a szülők tudtuk, beleegyezésük nélkül dönthetnének a sorsuk felett. De bármily önálló legyen is egy fiatal pár, a házasság alkalmával a társadalom szokásait és követelményért be kell tartania.

Tartsd szem előtt a következőket:

Bárhol és bárhogyan is ismerkedtél meg egy leánnyal, akit feleségül akarsz venni, — még mielőtt a leánynak szólnál — közöld szándékoadat a szüléiddel. Ha ők beleegyeznek, ha biztos vagy, hogy részükről nem lesznek akadályaid — akkor beszélj a leánnyal. Tárd fel előtte nyíltan, bátran érzelmeidet és szándékoadat. Ha a leány nem utasít vissza és arra biztat, hogy beszélj az ő szüleivel, akkor a leánynak már lekötheted a szavadat. De tudd meg, hogy nincs szentebb, nincs kötelezettebb adott szó, mint a házassági ígéret. Férfi, alapos ok nélkül ezt a szavát vissza nem veheti. Tehát úgy sáfarkodj ezzel az ígérettel, hogy az az életre kötelező.

Ha tehát a leány feljogosít arra, hogy a szülei előtt nyilatkozz: jelentsd be nekik látogatásodat, öltözz feketébe, zsakettbe, kesztyűsen állíts be és ünnepélyesen kérd meg a leány kezét. Ennél a látogatásnál kezdetben a leány rendszerint nincs jelen. De amikor a kérésre a szülők a beleegyezésüket megadták, akkor behívják a leányt, a fiatalok megcsókolják egymást és az eljegyzés meg van pe-

csételve. Utána a menyasszonyodat szüleidhez viszed. Ha a szülők kölcsönösen nem ismerik egymást, de máskülönben is az a szokás, hogy a fiú szülei teszik az első látogatást a leány szüleinél. Közben dróton és dróttalan távirón futótűzként terjed a városban az eljegyzés híre. Rokonok, ismerősök, barátok, a hivatalos gratuláció idejét be sem várva özönlenek a leány, vagy a fiú szüleihez, üdvözölni a fiatal párt. Á hivatalos gratuláció rendszerint az eljegyzést követő első vasárnap délelőtt van, a leány szüleinek lakásán. A vendégek számára szerény buffet van, egy asztalon, száraz sütemény (petits fours), vermouthe és likőrök. Szokás az eljegyzésről értesítést is küldeni:

*Kovács Béla és neje Özv. Fejes Pálné örömmel
örömmel jelentik PS jelenti Terka leánya
fiuknak eljegyzését eljegyzését dr. Kovács Pál
Fejes Terka úrleánnyal. főorvos úrral.
Budapest, 1940. május 15-ikén.
Sziget ucca 16.*

Az eljegyzés után a fiatal pár azonnal megkezdí a látogatások sorozatát. A látogatásoknál ügyelni kell, hogy két részről a családtagok érzékenységét sérelem ne érje. Ha van a családban rangban, köztiszteletben magasan kiemelkedő tag, úgy az első látogatás neki szól. Ha ilyen tag nincs, megtapintatosabb a látogatásokat a családtagok korának sorrendjében tenni. Nem illik barátokat, ismerősöket a családi látogatások befejezése előtt meglátogatni. A látogatások legjobb ideje déli tizenkét óra, vagy esti hat óra.

Ha a vagyoni viszonyok megengedik, szokás — rendszerint a menyasszony családja részéről — eljegyzési lakomát adni, melyre az összes rokonokat

és ismerősöket meghívják. A lakomát a vőlegény családja viszonozhatja.

Egy héttel az esküvő előtt szokás a nászajándékokat a menyasszony lakására elküldeni. A nászajándékokat egy külön szobában az ajándékozó névjegyével kiállítják. Az esküvő előtti lakomán, vagy más alkalommal az ajándékokat a vendégek megtekintik.

Az egyházi esküvő után ebéd vagy vacsora van, melyen meghívottak vesznek részt, vagy fogadás, a menyasszony lakásán, esetleg egy szálloda külön termében. Itt díszes buffet várja az érkezőket, a fiatal pár a terem bejáratánál fogadja a gratulációkat, a buffethez nem megy és egy bizonyos idő elmúltával eltűnik. Átöltözik, elutazik, vagy elvonul.

Ha a fiatalok nászútra mennek, az útról mindenkinek, de különösen azoknak akik nászajándékot küldtek — képeslapot írnak. Ha nem utaztak el, négy vagy hat hétre teljesen elvonulnak, látogatást nem tesznek, látogatókat nem fogadnak, nyilvános helyen nem mutatkoznak. Ismerősök, ha az uccán megpillantják őket, tapintatosabb, ha hozzájuk nem közelednek. Hat hét eltelte után a fiatalok újra látogatásokat tesznek. Ugyanolyan sorrendben mint első alkalommal, különösen tekintettel azokra akik nászajándékokat adtak. A látogatások során a fiatal pár ebédekre, vagy vacsorákra meghívásokat kap, miket egy bizonyos idő után viszonoz.

A gyász.

Ha családtagot, rokont, barátot ismerőst gyász ér, részvét látogatással, vagy részvét nyilvánítással tartozunk. Legközelebbi rokont, nagyon jó ba-

rátot, a gyász hír hallatára azonnal meglátogatunk. Távolabbiakat a temetés után. Ha olyan egyén haláláról értesülsz, kinek hozzátartozóit ismered ugyan, de velük látogatási viszonyban nem voltál — tekintet nélkül arra, hogy kaptál-e gyászjelentést, vagy sem — írásban fejezed ki részvéteket. Ha gyászjelentést kaptál postafordultával kell részvéteket kifejezni.

A részvétlátogatás ideje legfeljebb tizenöt perc. Megilletődve csendesén lépsz be a szobába. Gyászsújtotta háznál még az előszobában a személyzetrel is halkán kell beszélni. Mikor a szobába lépsz, az ottlevőket csendes fejbólintással üdvözöld és egyenesen a gyászolóhoz tartasz. Legjobb ha szó nélkül melegen megszorítod a kezét, felesleges érthetetlen szavakat mormolni, vagy szavakat elharpagni. Igyekezz mellé, vagy a közelébe ülni és hagyd őt beszélni. (A gyászoló szeret az elhunyt-ról beszélni és akkor te is szólhatsz róla néhány szót. Megemlítheted utolsó találkozásokat, az utolsó szavakat amiket hozzád intézett, vagy egyéb kapcsolatokat. Pár percnyi ottidőzés után hagyd el a helyed.

Amilyen rövid a részvétlátogatás ideje, éppoly rövid a részvétnyilvánítás szövege. Elég egy-két szót írni. Bizonyos szempontokat azonban figyelembe kell venni. Ha valakinek távolabbi hozzátartozója hal meg, akit te nem is ismertél, nincs semmi okod hosszabban írni. Teljesen elég, ha a névjegyre azt írod: „Őszinte részvétellel.” Nem szokás már a francia részvétnyilvánítás talánszerű módja: p. p. p. (pour prendre part). Ez ízléstelen és egyenesen részvéttlen ilyen esetben titkos jeleket, vagy rövidítéseket használni. — Ugyancsak nincs helye a hosszabb ömlengésnek, különösen nem, ha idős ember halt meg. A halál természetes va-

lami, amiben a gyászolóknak és mindazoknak, akik a gyászban osztoznak meg kell nyugodni. Nem való tehát, a talán már lecsillapodott fájdalmat újra megsebezni. — Más az eset azonban, ha hozzád nagyon közel álló egyénnek hal meg tragikusan, vagy idő előtt hozzátartozója, aki hozzád is közel állt. Ha nem mehetél el a temetésére — vidéken voltál, vagy egyéb ok miatt — akkor rideg részvétlenség volna, csak pár konvencionális szót írni. Ebben az esetben nem küldhetsz névjegyet, de illő, hogy melegehangú levelet írsz. A levélnek nem kell hosszúnak lenni, kb. megfelel ennyi:

„Ebben a percben értesülök szegény X.Y. elhunytáról. Tudom, hogy mennyire szeretted és tudod, hogy mennyire szerettem én és mennyire szerették őt mindannyian akik ismerték, ő igazán életünk boldogsága és öröme volt. Vigasztalni szeretnék, de magam is vigaszra szorulok. Könnyes szemekkel Istenhez emelkedem, adjon ő neked is, nekem is erőt, ezt a fájdalmat elviselni. Mihelyst tehetem eljövök hozzád, addig is gondolatban, mély gyászodban veled vagyok.

ölel számtalanszor:

Ha téged ért gyász, a részvétleveleket gondosan el kell tenni és két-három hét miúlvá mindegyikre válaszolni kell. Ha nagyon sok levelet kapsz, akkor nyomtathatsz gyászkeretes köszönő választ.

*„A jóleső szíves részvétet hálásan
köszöni:*

Ezt a nyomtatott választ elküldheted mindazoknak, akik röviden írtak neked. De akik hosszabb melegehangú levelet intéztek hozzád, azoknak illik

levélben válaszolni. A válasznak is rövidnek kell lenni. Elég ha ennyit írsz:

„Szíves soraid mélyen meghatottak. Szomorú gyászomban jól esett érezni, tudni, látni, hogy szegény X-et mennyien és hogy szerették. Te is ezek közé tartoztál és soha nem szűnő bánatomban oly édes vigasz az a tudat, hogy a szegény elhunyt emlékét te époly szeretettel és kegyelettel őrzöd, mint én.

ölel szeretettel:

Mindezek a gyásznak csak külső, társadalmi szokásai és követelményei. Vannak azonban a gyásznak még belső, lelki illemszabályai is, melyeket szintén be kell tartani.

Mindenek előtt a halottakat tisztelni kell. „De mortuis nihil, nisi bene” (a halottakról semmit vagy csak jót) — mondja a latin közmondás. És ez természetes is. Szeretettel és kegyelettel kell a halottakról beszélni, ők már elköltöztek, egy rossz szó, egy rossz érzés se sértse emléküket, Ha talán az életben vétettek ellenünk, azt meg kell bocsátani, ők már kiszenvedtek, kiengesztelődve és megtisztulva hagyták el a földi életet. Emléküket ápoljuk szeretettel és kegyelettel. Különös kegyelettel tartozunk azoknak a halottaknak, akik életükben velünk jót tettek, akik bennünket szerettek. Hogy hálálhatjuk meg jószágukat? Csak azzal, hogy mint életükben, haláluk után is kedvükben akarunk járni. Nem teszünk olyat, amiről tudjuk, hogy azt tiltották volna, vagy tudjuk, hogy azzal szomorúságot okoztunk volna nekik. Ápoljuk emléküket azzal, hogy úgy éljünk, ahogy azt nekünk meghagyták. Ebben van a hagyományok kultusza és így élnek tovább kegyeletünkben és életünk irányításában a holtak.

Non omnis moriar (nem halok meg teljesen) mondhatja el magáról mindenki, aki szerette övéit, megtette kötelességét és hálás utódai vannak. A hála a holtak iránt is kötelez, az utódok hálájában van a halhatatlanság.

Járj ki gyakran a temetőbe, szeresd a temetőt, ez a földi örökkévalóság kertje. Itt azok nyugsznak akik már nincsenek, de az örökkévalóságban vannak. Ápold szeretteid sírját, járd be a temetőt, mindazokkal, akik ott nyugsznak, közösséget érezhetsz, azok mind együtt alusszák szent álmukat szeretteiddel. Sétálj a temető széles útjain, a lombos fák alatt, a virágos sírok márványtabláiról, halhatatlan neveket olvashatsz. Sehol nem érezheted közösségedet a halandósággal és az örökkévalósággal úgy, mint a temetőben. Szeresd a temetőt!

IV. FEJEZET.

A levelezés.

Elmúlt már az az idő, amelyben levelekkel' árasztottuk el ismerőseinket, mikor levelekben fejtettük ki életbölesességünket, politikai, esztétikai stb. nézeteinket, Ma már ez meghaladott álláspont. A levelezés ma már csupán az érintkezés fentartására való és csak a legszükségesebbekre szorítkozik. Főképen a következő esetekben írunk leveleket:

ha ismerőseinket, baj, öröm, kitüntetés éri, ha vidéken vendégségben voltunk, ha elutaztunk, ha, idegenben letelepedtünk, vagy ha szükségünk van valamire. De az illem és a jóízlés megköveteli, hogy minden esetben rövidek legyünk. Nekünk sincs sok időnk és másoknak idejét sem szabad hosszú ideig igénybe venni. Tehát legyünk rövidek.

Egyéb szabályok:

A levélpapírnak rendesnek, tisztának, kifogástalannak és lehetőleg finomnak kell lenni. Férfi- nek nem való színes papírra írni. Nem vall jóízlésre a levélpapírt illatosítani.

Az írás is legyen rendes, olvasható. Nagy neveltlenség telefirkálni egy ív papirozt és nem törődni azzal, hogy az illető el tudja-e olvasni, vagy sem. Hivatalos és üzleti leveleket ma már géppel írunk. Hosszabb családi leveleket, melyekben családi, vagy egyéb ügyeket tárgyalunk szintén írhatunk gép-

pel. Köszönő, gratuláló és kondoleáló levelet azonban csak kézzel és sajátkezűleg kell írni.

Az aláírás is legyen olvasható. Ha nem ilyen az aláírásunk, célszerű a nevet az aláírás alá géppel, vagy nagyon olvasható módon odaírni.

A levélírás illemszabályai közé tartozik még az is, hogy a kapott levélre illik válaszolni. Legillendőbb, postafordultával válaszolni. Ha valakivel állandó levelezésben vagyunk, és az illetőt bizonyos időközben életünk folyásáról tudósítjuk, úgy nem szükséges postafordultával válaszolni. De válasz nélkül hagyni egy levelet nagy nevetlenség. Nem válaszolni egy levélre, ugyanannyi, mint nem viszonzni egy köszönést.

Ajánló levelek: Ha valaki tőlünk ajánló levelet kér valakihez, azt nyitva szokás átadni. A levelet nyitva vesszük át, jogunk van azt elolvasni, lezárni és lezártan a címzettnek átadni.

Felesleges talán mondanunk, hogy idegen levelet nem illik elolvasni, még akkor sem, ha nyitva találjuk egy üres szobában, melyben várakozunk. Különösen ügyelnünk kell arra, hogy ha vendégségben vagyunk valahol és az asztalon, melyet körülülünk iratok, levelek hevernek, még szórakozottságból se vegyünk fel egy ilyen levelet és ne kezdjük azt olvasni. A levéltitok legyen szent előtted.

V. FEJEZET.

Tapasztalatok és intelmek.

Kerüld azokat az embereket akikben nincs figyelmesség, készség és előzékenység — egy szóval kerüld azokat az embereket, akikben nincs udvariasság.

*

Beszéd közben ne gesztikulálj túlságosan, de ne is légy merev. Nyugalom, önuralom, megfontolt-ság lássék mozdulataidon, csupán szemed és arcjátékod árulja el az elmédben cikkázó gondolatokat. Az ajtót csendesen csukd be, a széket igazítsd magadhoz, a legélénkebb taglejtésed is árulja el, hogy vigyázol magadra és környezetedre.

*

Tudj titkot őrizni. Még lényegtelen dolgokban se légy indiszkrét. Soha ne kérdezz semmit, ami nem tartozik reád és ne légy hírvivő mások kellemetlen és botrányos dolgaiban. Ne mondj soha olyat ami mások közt egyenetlenséget okozhat.

*

Titkot elárulni nemcsak indiszkréció, de hűtlenség, árulás. A titok, amit reád bíztak, bizalmi letét, amit tovább adni nem szabad. Aki titkot elárul, úgy jár el, mint a hűtlen pénztáros, aki a rábízott értékeket elemeli és barátai közt elmulatja.

*

Ne siess nyomban, megfontolás nélkül továbbadni, azt amit az imént hallottál és ne add a jól, vagy jobban értesültet olyan dolgokban, mikor! senki sem tud semmit.

*

Minél hamarabb és könnyebben ismered be a hibádat vagy tévedésed, annál kevésbé kell azt szégyellned, annál kevésbé érhet gáncs. Mit tesz tévedni? Véletlenül eltérni az Igazságtól. És mit tesz a tévedésben kitartani¹? Szándékosan távol maradni az Igazságtól. És mit tesz a tévedést elismerni? Visszatérni az Igazsághoz. És mihelyst az Igazsághoz visszatértél, minden jószándékú és jóra való ember veled egyetért.

*

Egyenesen, egyszerűen, nyíltan elismerni a hibát, nagyobb méntség, mint a hiba leleplezésre jó méntséget találni.

*

Ne gyakoroljuk kritikai képességünket mások hibáinak felfedésével és bírálatával. Társaságban gyakran, ha nincs más beszédtema, az ismerősök hibáit szokták elővenni. Az ilyen beszélgetésben! ne végy részt. Ne tüntetően, de tégy úgy mintha, az nem érdekelne.

*

Mi az eljárás a hibával szemben?

Ha az illető egyén számunkra közönyös, egyszerűen kerüljük az illetőt. Vegyük tudomásul a hibáit és azoknak megfelelően viselkedjünk vele szemben. Ha tudjuk, hogy nem mond igazat, meghallgathatjuk, de ne higyjünk neki. Ha tudjuk, hogy megbízhatatlan, ne bízunk rá semmit, és főleg ne

nyilatkozunk előtte. De róla való véleményünket tartsuk meg magunknak. — Ha azonban azt látjuk, hogy hozzánk közel álló egyén, az illetővel bizalmas viszonyban van: úgy titokban négy szemközt figyelmeztethetjük őt, hogy legyen óvatos az illetővel szemben, mert bizalomra nem érdemes. Észrevételeinket azonban mindig négy szemközt kell megtenni.

És mi az eljárás, ha hozzánk közelállónál fedezünk fel hibákat pl. új rokonnál, hivatalbeli kollégáknál stb. olyanoknál akikkel kénytelenek vagyunk együtt élni? Az eljárás itt sem az, hogy ajtóstul törünk rá és a hibáira. Ismerjük meg előbb az illető jellemét és ha úgy látjuk, hogy józan, bélátásos ember, úgy kíméletesen négy szem közt említjük meg, hogy rosszul esett nekünk egy bizonyos alkalommal ez és ez az eljárása. Ha az illető elismeri hibáját, úgy megegyeztünk és bátran érintkezhetünk vele tovább. Ha azonban nem látja be hibáját, úgy okosabb ha — amennyire lehet — elkerüljük, mert egyetértésben csak olyan emberrel élhetünk, aki ugyanazt tartja helyesnek amit mi.

*

Társaságban, hacsak nem szakemberek vitája — ne védj körömszakadtig az igazad. Hajolj meg készséggel mások véleménye előtt, beszéd közben úgyis kisül az igazság.

*

Aki társaságban túlsókat beszél: az vagy hiú, vagy gyengeelméjű.

*

Társaságban inkább higgyék rólad, hogy hallgatsz, noha volna mit mondanod, mint lássák, hogy beszélsz, noha nincs mondanivalód.

Mutassunk türelmet, megértést a hibával szemben. A hibát előbb mindig szelídséggel, jóakarattal kell javítani, csak ismétlődés esetén kell szigort alkalmazni. Hazugságot, hamisságot, bűnt sohasem szabad büntetlenül hagyni. Bűnt büntetlenül hagyni cinkossággal egyenlő.

*

A tekintély tartás legbiztosabb módja a tiszteltetés. Ennek egyetlen módja, hogy ne mutassuk hibáinkat és erényeinkből ne csináljunk magunknak érdemeket. Természeteseknek, magától értetődőknek mutassuk — ha vannak — erényeinket, de annál inkább becsüljük meg és ismerjük el azokat másoknál. A tekintélytartás legbiztosabb módja, nem a hiba felfedezése és üldözése, de az erények elismerése. Más hibáit felismerni sokkal könnyebb, mint más erényeit elismerni. Csak a gyáva, kicsinyes lélek nem mer más erényeiről szólni. Az erények elismerése feltétlen tiszteletet ébreszt.

*

Csak a talmi nagyság gögös és megközelíthetetlen: mert önmagában érzi és tudja gyengeségét és azért amennyire lehet rejtőzik; ha mutatkoznia kell a dolyf és a durvaság álarca mögé bújik, nem mer mutatkozni valóságában, vagyis kicsinyességében. A valódi nagyság közvetlen, könnyed, szívélyes, természetes melegségével búvkört sugároz maga körül, magához emel; igénytelenségével lebilincsel, mindenkit megnyer; szabadon, bátran mutatkozik minden oldaláról s minél inkább megismerjük, annál inkább bámuljuk és szeretjük. Szeretettel, testvériesen fogadja a nála alacsonyabb fokon állót, öntudatot, bátorságot, bizalmat kelt benne, közelében mindenki érzi rendkívüliségét, nagyságát;

nagynak, nagyon nagynak látjuk, anélkül, hogy éreztetné kicsinységünket.

*

Sokszor gúnyolják fiatal leányok félénkségét és szemérmességét — de annál többre becsülik.

*

Kétféle nagyra vágyás van: az egyik sikereket akar elérni; a másik nagy tetteket.

*

Aki csak a kötelességét teljesíti, az a kötelességét sem teljesíti.

*

A modor nem elég: szeretetreméltóság is kell.

*

A legigazibb, a legtisztább és a legmagasabbrendű öröm: másoknak örömet szerezni.

*

A nagylelkűség a lélek tisztasága: ment minden kicsinyes indulattól, nem ismeri az irigységet, az érdeket, az önzést. A nagylelkűség: lemondás, megértés, megbocsátás; nagylelkűség: szenvedni panasz és szemrehányás nélkül.

*

A pusztá adakozás még nem nagylelkűség, sőt az lehet kishitűség is és közönséges durva cselekedet. Az adakozás csak akkor nagylelkűség, ha sze-

retetből, abból a meghatottságból fakad, amit a szükség, vagy szenvedés láttán érezünk és ha adunk: szívből, gyöngéden és szeretettel, adunk megbánták nélkül. Ellenben adni csak azért, hogy a kéregetőt lerázzuk magunkról, önző és kényelmes cselekedet.

*

Bárhon légy is, bármi legyen is a foglalkozásod, törekedj mindig az első, sőt a legelső helyre.. Aki minden erejéből nem igyekszik főnökeinek, feletteseinek legteljesebb megelégedésére és elismerésére, aki nem igyekszik a legelső lenni, az soha semmire sem fogja vinni. Az előretörekvés, az első helyre való versengés nem önzés, nem hiúság. A hiú elismerést akar érdem nélkül. Az önző ritkán kerül első helyre, vagy ott aligha tud megmaradni, mert az első helyen, már önzetlenség és önfeláldozás is kell. Háromféle ember van: olyan, aki csak kényszerből, vagy büntetésétől való félelemből dolgozik, ez az alacsonyrendű ember. Azután van olyan ember, aki a jutalomért dolgozik, ez a közönséges, vagy középszerű ember. És végül van olyan; is, aki az ügyért magáért, az erény érvényesüléséért, a jó létrehozásáért dolgozik: minden erejét latba vetni, nem önmagáért — önmagát nem is tekintti — de az ügyért, a célért, az eszméért: ez a kiváló, vagy felsőbbrendű ember. Igyekezz ezek közé tartozni.

A szigor rendszeren több jót vált ki az embereknél, mint a kényeztetés. A szigor igen sok embert serkent szorgalomra, összes képességeinek lehetőleg teljesebb kifejtésére, nemcsak a szigortól való félelem miatt, de becsvágyból is, kivívni a szigorral szemben az elismerést. Mert nagyobb érdem elismerést aratni a szigorú, mint a jó embernél. — A ké-

nyeztetés viszont a legtöbb embert megrontja. A kényeztetés meg nem érdemelt szeretet, vagy túlzott szeretet. Ezt a legtöbb ember fitymálva fogadja és a kényeztetőt sem becsüli sokra. A kényeztetés maga, sem igyekezetre, sem szorgalomra nem buzdít, de gyöngédségre sem. A kényeztetett ember rendesen öntelt, hideg, közömbös, önző, igényes és kelleetlen. Csak kevés emberi lélekben ébred fel a kötelességérzet a kényeztetéssel szemben, mely különösen súlyos kötelezettség akkor, ha a kényeztetés — gyöngeségből ugyan — de tiszta önzetlen szeretetből fakad. Csak kevesen érzik át, hogy a túlzott szeretetet, hasonló gyöngéd szeretettel, figyelemmel kell viszonzni és az érdemek fokozásával azt jobban kiérdemelni. Továbbá óvatos tapintattal és kímélettel azt tompítani és mérsékelni kell. A kényeztetést ridegen fogadni, meg nem becsülni, époly emberi gyöngeség, mint a jólétben felhagyni a jóratörekvéssel, az erények gyakorlásával és pusztán a jólét örömeit élvezni. Szerető, dédelgető környezetben és nem a szigor kényszerítő hatása folytán: megfeszített erővel dolgozni és képességeink teljességét adni: úgy az erények kedvéért, mint a dédelgető környezetünk örömeinek fokozására: a jólétben mentesen anyagi szükségstől, éppen a jólét megengedte ragyogásával, példát mutatni az erények gyakorlásával: a kiegyensúlyozott lélek «oly nagyszerű teljesítménye, mely az *élet* legédebb örömeinek, a boldogság titkának megismerésére vezet.

*

Szeresd a magányt. Ha magadban vagy, még nem vagy egyedül. Sokkal inkább érezheted az egyedüllétet olyan társaságban, hol senki sem érdekel. A magányban körülvesz a mindenség és csak tőled függ, hogy mivel népesíted be magányodat.

Elmerülhetsz a múltban, rendezheted a jelent, készülhetsz a jövőre. Ott vannak az olvasmányaid,, utazásaid, szeretteid, barátaid — halottaid. Mindezekkel és mindezekről legbensőségesebben a magányban elmélkedhetsz. Csak a magányban élsz igazán magadnak, csak a magányban tisztíthatod meg lelkedet, minden rátapadt hibától és minden kapott, vagy önmagad adta sebtől. Csak a magányban emelkedhetsz fel a legmagasabb eszményekig. Szeresd a magányt!

VÉGSZÓ.

Végére értem fiam a mondanivalómnak. Nem mintha kimerítettem volna a tárgyam, de felesleges minden aprólékos részletre kiterjeszkedni. Az életben meg fogod tanulni, hogy azok az emberek — és azok a könyvek — melyek minden aprólékos részletet még jobban részleteznek — kimerítőek. A sok aprólékos utasítástól elvész néha az irány.

Az illem fogalmát akartam veled megértetni és emberi mivoltunk nagy kötelezettségét az illemmel szemben. Noblesse oblige (noblesz oblizs) mondja a szép francia közmondás: a nemesség kötelez. A nemesség kötelez nobilitásra, emberi mivoltunk kötelez az illemre.

Mi az illem? — kérdem tőled újra. Olyan viselkedés, melyet soha semmiféle körülmények közt szégyenleni nem kell.

Hogy tehetsz szert ilyen viselkedésre! Talán úgy, hogy az illemtanokat bújod, megtanulod a szabályokat és ha válaszút előtt állsz és nem tudod, hogy mit kell tenni, majd utána nézel egy könyvben? Csak ezt ne gondold. Az illemet nem lehet könyvből megtanulni — ez a könyv sem azért íródott, — de azért, hogy megértessem veled az illem eszméjét. De magát az illemet, hogy mi a helyes és mi nem — azt végeredményben magadnak kell eldönteni.

Az illemnek nincsenek véglegesen lefektetett

szabályai, az illem nem törvénykönyv. Ugyanarra az esetre, más és más körülmények közt, más és más emberek közt, mások lehetnek az illem követelményei. Az illemet a tapintat sugallja: illem az, amit egy gentleman csinál, illem az a megoldás, amely mindenkit kielégít.

Ez utóbbi meghatározás fogalomkörét fájdalom, kissé szűkíteni kell: illem az a megoldás, mely minden *tisztességes* embert kielégít. Az illem a tisztességes emberek viselkedése. Fájdalom, nem mindenki tartozik az említett fogalomkörbe és így az illem gyakran jut összeütközésbe a nem-illemmel.

Az illedelmes ember természetesen az ilyen esetben is keresi a sima, a békés, a méltányos, a mindkét felet kielégítő megoldást. Az illedelmes ember engedékeny és feltétlenül előzékeny.

Éppen, mert az illedelmes ember az ellentétek kiegyenlítésére, mindkét fél kielégítésére s kibékítésére törekszik és mert készséges és engedékeny, sokan az illemben gyengeséget, sőt gyávaságot, látnak.

Ez tévedés és pedig súlyos tévedés. Az illem par excellence férfias tulajdonság. A nők hatalma a báj: a férfiaké az udvariasság. Mondjuk talán így: a férfiak hatalma: a szellem, az erő és az udvariasság. De ha közelebbről nézzük e hármat, rögtön látni fogjuk, hogy a három tulaj donképen egy. Mert a szellem semmi udvariasság nélkül, az erő még kevesebb udvariasság és szellem nélkül, az udvariasság azonban mind a három együttvéve: erő, szellem és udvariasság. Az udvariasság erő, de ereje nem az erőben, de a szellemben van; az udvariasság erő, erőszak nélkül.

Hogyan jár el az udvarias ember?

Minden helyzetben, minden körülmények közt, minden esetben kínálkozik egy bizonyos megoldás,

mely a helyes, a méltányos, az igaz: az udvarias ember ezt választja.

A szellem, mely az udvariasságot irányítja, ad az udvarias embernek fölényt. Az udvarias ember az igazság oldalán van, így fellépése nyugodt, biztos. Éppen fölényének és biztonságának tudatában lehet az udvarias ember udvarias, vagyis engedékeny és előzékeny.

Az udvariasság mindig felülről jött, a magasan, a hatalmon levőktől. Az udvariasság az erő és a hatalom jele. Könnyű is az erősnek, a hatalmon levőnek udvariasnak lenni, nála az udvariasság kegy, az erőhöz méltó nagylelkűség. Éppen pusztán udvariasságával, az udvarias ember már gyakran célt is ér, mert az udvariasságnak engedni sohasem gyengeség, de méltányosság, belátás tisztelet, mondhatjuk kötelesség. Így az udvarias és méltányos emberek közt könnyű a megegyezés: erőszak nélkül győz a szellem.

Fájdalom, az udvarias embernek nincs mindig udvarias, belátásos emberrel dolga. Vannak, sajnos, igen nagy számmal emberek, akik vagy nem tudják, vagy nem akarják belátni a méltányosság erkölcsi kötelezettségét. Szembehelyezkednek a méltányos, a mindkét felet kielégítő megoldással és saját önös felfogásukat akarják keresztülvinni.

Ilyen esetben az udvarias, méltányos embernek mi a dolga? Vájjon akkor is előzékeny és engedékeny lesz?

Semmi esetre sem». Ez ellenkezne az emberi méltósággal. Az udvarias embernek, a gentlemannek kötelességei vannak a méltányossággal szemben, melyekből nem engedhet. A gentleman csak egy megoldást ismer: a méltányosát és ehhez ragaszkodik, ettől nem térhet el. A gentlemannek fellépése

is — éppen igazának tudatában — határozott és tántoríthatatlan. Két eset lehetséges:

1.) az ellenfél szellemileg és erkölcsileg oly alacsony fokon áll, hogy még erőszak esetén sem lehetne meggyőzni: az ilyen ellenféllel szemben minden vita és küzdelem méltatlan. A néma, határozott és tökéletes félreállítás az egyedül méltó viselkedés. A szóra sem érdemesítés. — Ha egy suhanc beléd botlik és nem kér bocsánatot, sőt rád röhög, a legokosabb, amit tehetsz, hogy félreállsz, tekintetteddel végigméred és szó nélkül tovább mész. Mi értelme volna őt felelősségre vonni?

2.) Egészen más az eset, ha értelmiségeddel egyenlő egyénnel kerülsz összeütközésbe. Engedékenységnek itt még kevésbé van helye. Igazad tudatában gátlás nélküli bátorsággal szállhatsz síkra, a küzdelemben erősíthet az a tudat is: hogy nem vagy egyedül. És itt találkozol újra a társadalom hatalmával és erkölcsi erejével: a társadalom mindig az igazság oldalán van. A társadalom az igazság letéteményese és végrehajtója.

Aki az előzékeny, udvarias, méltányos megoldást nem fogadja el, aki az udvarias, az igaz emberrel összeütközésbe kerül, az az igazsággal, a tiszteességgel ütközik össze. De az az ember küzdelmében egyedül áll és szemben találja magát nemcsak ellenfelével, de az egész társadalommal. A társadalom mindig az igazság, vagyis az udvarias ember mellé áll. Csak egy esetben nem áll a társadalom az udvarias ember mellé: ha nem védte meg az igazát. Ha méltatlan ellenféllel, méltatlan egyezséget kötött. Ez esetben és csak ez esetben bukik el az udvarias ember. Minden más esetben, még ha ellenfele le is győzi, a társadalom mellé áll és felemeli. Ebben van az Igazság győzhetetlensége.

Gondolkoztál már azon, hogy mi az Igazság?

A legáthatóbb, a legvarázslatosabb erő a földön. Mindenki érzi és senki sem szabadulhat parancsoló intéseitől. Nézz körül a természetben: egyetlen elv, szellem akaratának engedelmeskedik minden jelensége.. Az élettelen tárgyak létrejöttek Alkotójuk akaratából és tehetetlenül engedelmeskednek a törvénynek, mely lényegük. A növény és állatvilág évezredek óta változatlan és hibátlan ismétlődéssel teljesíti az élet, a biológia törvényét, mely őket élteni. Egyedül az ember, aki mind behatóbban ismerte fel a természet erőit és tudta azokat felhasználni az élet tökéletesítésére: áll tanácstalanul elhagyatva a válaszúton, mikor döntenie kell a jó és rossz között. Ki mondja meg neki, hogy mit tegyen? A méh, a hangya, a hernyó, a hal, minden állat, minderi tettét űzi, hajtja az élet törvénye: egyedül az ember, aki felelősséget és látja a természetet és az életet, kételkedve irányítja saját életét:

Szabadon bűn és erény közt
 Választhatni, mily nagy eszme,
 S tudni mégis, hogy felettünk
 Pajzsul áll Isten kegyelme ...

mondja Madách.

Szabadon választhatni bűn és erény között, nagy eszme .... de igen nehéz.

Ki mondja meg neked, hogy mi a jó és mi a rossz?

Minden helyzetben, minden esetben, minden körülmények közt kínálkozik egy bizonyos megoldás, mely a helyes, az igaz, a jó. A lélek ezt ösztönösen megérzi: ez az Igazság, ezt kell választanod. És miért kell az igazságot választani? Mert egyedül az Igazság a béke, a nyugalom, a biztonság. Egyedül az Igazság az élet. Ami ellenkezik az Igazsággal, az mind bűn, romlás, pusztu-

lás. Mi az Igazság? A valóság, a dolgok rejtett mélye, lényege. Minden dolog, tünemény, helyzet legmélyén van az érzéssel már nem észlehető, a lényeg, a ding an sich, a való, ami az alkotó akarata: az *Igazság*.

Kétféle igazság van: tárgyi és erkölcsi. A tárgyi valóság a dolgok és tünemények felismerése, mely megfelel a természetnek: ez a fizikai szemlélet és alapja a természettudomány. Van továbbá erkölcsi valóság: az érzések és cselekedetek iránya, helyzetek megoldása, mely megfelel a teremtés szellemének: ez az erkölcsi világnézet és alapja az erkölccstan, vagy ethika. úgy a szemléletnek, mint a cselekedeteknek, úgy a természettudománynak, anint az ethikának csak azok a szempontjai, tanai és tételei, melyek megfelelnek a természet elvének, melyekben felismerjük és megértjük a természetet és a teremtést: tartalmazzák a valót, Isten akaratát, az *Igazságot*.

Az Igazság a természet elve, Isten földi megnyilatkozása: *örök, egyetemes és boldogító*. De csak az Igazság ami egyetemes és csak az egyetemes örök és csak az egyetemes és az örök: boldogító. És csak az Igazság boldogító.

Élet csak Igazságon alapulhat. Minden, ami él, éltet és amiből új élet fakadhat: csak az Igazságon alapulhat. Ami nem az Igazságon alapszik, annak léte csak ideiglenes, csak átmeneti, annak napjai már megalakulásakor meg vannak számlálva. Egyedül az Igazság él, éltet és boldogít. Az Igazság Isten akarata: Isten az Ut, az Igazság és az Élet.

És mi az élet? Boldogságra való törekvés.

A boldogság inkább hit, mint tapasztalat: törekvéseink beteljesülése, vágyaink megvalósulása. És mik a törekvéseink és mik a vágyaink? Mi az, ami

űz, hajt bennünket — tudatosan, vagy tudattalanul, irányítja cselekvéseinket és igazgatja életünket; mi az, amit óhajtunk, amit akarunk, mi az, ami a kielégülésre, a vágyak beteljesülésre: a boldogságra vezet? A Szép, Jó és az Igaz. Egyedül a Szép, a Jó és az Igaz boldogít. Tudatosan vagy tudattalanul vágyunk a Szépre, Jóra és egyedül az Igazban nyugszunk meg. Miért van ez. így? Erre nem tudunk felelni, ez végkérdés; és a végkérdésekre ideleln nincs válasz. Vágyunk a Szépre, Jóra, Igazra, mert vágyaink képzeleteink, törekvéseink végpontja a Szép, Jó és Igaz.

Mi a Szép?

Érzéseink és képzeleteink végkifejezése. A kifejezésnek számos, sőt számtalan foka van. Ami ellenkezik érzéseinkkel az rút; ami azoknak megfelel: az megfelelő; ami megkapja: az megkapó; ami elragadja: az elragadó. És így fokozhatjuk felfelé a kifejezés értékét, míg elérkezünk a véghez, amely előtt megáll a képzelet és megsemmisül az érzék: ez a tökéletesen Szép, a klasszikus. Nézd a görög-szobrokat és a művészet egyetemes, örök alkotásait. Szemléletük boldogság, mert ez a vég, melyet felül nem múl a képzelet, melyen túl nincs vágy, ez a beteljesülés, a dolgok rejtett mélye, Isten akarata: a valóság. A szép az érzékek végpontja, vagyis az: érzékek Igazsága.

Mi a Jó!

Az édes érzés, az öröm, a vágy beteljesülése, a szükséges megvalósulása, a szív kielégülése, a jó, a boldogság érzete, a kimeríthetetlen vigasz, melyen túl nincs vágy, a Jó az isteni gondviselés: az érzései Igazsága.

Mi az Igaz?

Minden dolgok valósága, a szemlélet és a cselekedetek helyessége, minden dolgok megnyugtató és kielégítő vége: a vég, amelynél megszűnik a vágy, a vég, amellyel megbékél az akarat, a vég, melyet nem kutat tovább az ész, de amelyet elfogad és hirdet. Az Igazság a természet szelleme, minden dolgok rejtett mélye: a lényeg, Isten akarata. Az Igazság: a természet, az élet és a történet.

Szép, Jó, Igaz, trés faciunt unum: a három egy: Igazság, Isten akarata.

Törekedj fiam a Szépre, Jóra, Igazra, ez az az út, mely a boldogságra, amely Isten felé vezet. Minél inkább törekszel a Szépre, Jóra, Igazra, annál boldogabb leszel, annál inkább jársz Isten útjain, annál közelebb jutsz Istenhez.

Az Ég áldjon fiam!

TARTALOM

Bevezetés

ELSŐ RÉSZ.

AZ OTTHON ÉS A KÖRNYEZET.

I. Fejezet: Az otthon és a Család

1. Az Otthon	10
2. A szülők	12
3. A gyermekszoba	15
4. A játék.....	19
6. A telefon	21
6. A rádió.....	22
7. A személyzet.....	23
8. Nevelőnő, óraadó tanárok.....	25
9. Az egészség	26
10. A ruházat	29
11. A társalgás.....	32
12. Az étkezés.....	37
A reggeli.....	39
az ebéd	41
az uzsonna.....	50
a vacsora.....	52

II. Fejezet: A környezet

1. A ház és lakói.....	53
2. Az ucca	54
3. Autóbusz, villamos.....	56
4. Templomban.....	58
5. Az iskola	58
6. Az üzletben	66
7. Színház, hangverseny, mozi.....	67
8. Utazás	68

III. Fejezet: Mit kell minden kisgyermeknek tudni 71

IV. Fejezet: Erények és hibák

A rend.....	74
-------------	----

A szótartás.....	70
A hiúság	70
A kíváncsiság.....	80
A tapintat.....	82
Az őszinteség.....	83
A becsületesség.....	84
A szerénység	85
A tudás, a bátorság és a nagylelkűség.....	90
A bátorság.....	91
A nagylelkűség	91

MÁSODIK RÉSZ

A NAGYVILÁG.

1. Fejezet.

1. A társadalom.....	98
2. A látogatás.....	99
II. Fejezet: Egy csésze tea	112
III. Fejezet: Családi ünnepek.	
1. Keresztelő.....	129
2. Házasság.....	131
8. Gyász.....	136
IV. Fejezet: Levelezés	141
V. Fejezet: Tapasztalatok és intelmek.....	143
Végszó.....	151